

Foreldres fordeling av omsorgsarbeid i barnets første leveår

En analyse av sammenhengene mellom diskurs, omsorgsarrangement, praksis og kompetanseutvikling

Anette Meling

Masteroppgave i sosiologi

Universitetet i Oslo
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Det samfunnsvitenskapelige fakultetet

Våren 2007

Sammendrag

Temaet i denne oppgaven er foreldres fordeling av omsorgsarbeid i barnets første leveår. Problemstillingen i oppgaven dreier seg om hvilke diskurser mor og far forholder seg til i de begrunnelsene de gir om fordeling av permisjonstid det første året og hvordan diskursene avleires i praksis gjennom hverdagslivets omsorgsarbeid. Det blir også undersøkt om beslutningsprosessene kan bære preg av ulike typer forhandlinger. Det gir oppgaven et kjønnsperspektiv. Både mors og fars stemmer får komme frem, og gjennom dette tas det høyde for at foreldrene kan være uenige. Søkelyset på forhandlinger kan også gi et grunnlag for å si noe om eventuelle maktforhold mellom mor og far når omsorgen blir organisert på forskjellige måter. Er det slik at mødre kommer i en maktposisjon når hun er den som tilbringer mesteparten av tiden med barnet det første året, og på hvilken måte kommer det i så fall til uttrykk? Relasjonelle sider ved fordelig av barneomsorg vil på denne måten også være gjenstand for utforsking.

I kapittel 2 diskuteres det teoretiske grunnlaget for oppgaven. Først og fremst er det diskursanalyse som teori og metode som vies plass, og det diskuteres hvordan en slik analytisk innfallsvinkel kan bidra til å identifisere de "hverdagsdiskursene" som foreldre knytter seg til når omsorgen for små barn skal organiseres. Videre vil det også bli presentert to ulike forståelser av forhandlingsbegrepet som kan sette oss på sporet av en kjønns- og maktdimensjon, mens Bråtens modellmaktteori vil presenteres som et redskap til å forstå hvordan slik makt kan oppstå og hvordan den kan opphøre.

Metodevalg og fremgangsmåte er tema i kapittel 3. Studien benytter en kvalitativ metodisk tilnærming hvor det teoretiske perspektivet tar utgangspunkt i det som i sosiologien kalles fortolkende metode. Det empiriske grunnlaget er dannet gjennom semistrukturerte intervjuer og utvalget er hentet fra en mellomstor bydel i Oslo. Oppgavens metodedel viser hvordan den metodiske tilnærmingen har bidradd til å skaffe informasjon og kunnskap om de problemstillingene som reises, og hvordan prosessene inkluderte utfordringer når det gjaldt

praktisk gjennomføring av prosjektet og etiske dilemmaer med hensyn til bruk av metoder og forholdet til informantene.

Det har blitt foretatt spesielle analytiske valg i oppgaven som dreier seg om kategorisering av materialet og hvordan de identifiserte diskursene skulle betegnes. I kapittel 4 redegjøres for disse valgene.

Analysen presenteres i tre deler. I kapittel 5 er målet å identifisere de diskursene som brukes i begrunnelsene for valg av omsorgsarrangement i familier hvor mor tar ut hele den delbare permisjonen. I kapittel 6 vil jeg ha samme fokus, men da i forhold til de delingsorienterte familiene. I begge disse kapitlene rettes blikket mot i hvilken grad disse familien bedriver forhandlinger, og jeg forsøker å kartlegge hva slags forhandlinger det eventuelt kan dreie seg om. Temaene i kapittel 5 og kapittel 6 vil altså være en identifisering av *typer* av omsorgsarrangement, *typer* av diskurser og *typer* av forhandlinger og sammenhengen mellom disse.

Kapittel 7 vil handle om omsorgspraksiser. Et hovedspørsmål vil være i hvilken grad det omsorgsarrangementet som er valgt har betydning for hvordan far yter omsorg i dagliglivet, og i hvilken grad diskursene som mor og far knytter seg til har betydning for denne praksisen. Det er i dette kapitlet analysen vil inkludere en maktdimensjon, og jeg vil studere *kompetanseutvikling* på omsorgsarbeid som grunnlag for makt. I kapittel 8 diskuteres resultatene fra analysen og det pekes på implikasjoner for videre forskning.

Forord

Denne masteroppgaven er en del av et større forskningsprosjekt i regi av NOVA (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring) med tittelen ”Omsorgskarrierer og dagligliv for barn under tre år.” Dette er et kvalitativt, longitudinelt prosjekt hvor NOVA har inngått et samarbeid med Høgskolen i Oslo. Prosjektet er finansiert av Norges forskningsråd og de to institusjonene, og inngår i en større satsing på forskning om barn i alderen null til tre år. I oppgaven vil jeg referere til ”hovedprosjektet” når jeg skriver om det forskningsprosjektet som jeg inngår i, mens jeg vil bruke betegnelsen ”masteroppgaven” eller ”oppgaven” når jeg refererer til min oppgave.

Det er mange som skal takkes for at denne oppgaven ble en realitet. Jeg vil takke min hovedveileder Tove Thagaard for faglige innspill, inspirerende samtaler og for å gi meg troen på meg selv. En stor takk går også til min biveileder, Kari Stefansen, som med sin faglige raushet har gjort denne tiden til en lærerik prosess. Agnes Andenæs ledet hovedprosjektet, og viste meg tillitt ved å inkludere meg i arbeidsgruppen. Gunhild i arbeidsgruppen og min venn og nabo Cathrine har lest utdrag og gitt meg verdifulle tilbakemeldinger. Jeg vil også rette en takk til informantene som har gitt av sin tid ved å dele tanker og erfaringer med meg slik at jeg fikk et rikt materiale å arbeide med.

En spesiell takk går til min familie. Min mor og far som alltid har støttet meg i det jeg har gjort. Einar, mannen min, som var så positiv til at jeg skulle slutte å jobbe slik at jeg kunne gjennomføre dette prosjektet som var så viktig for meg. Og til slutt en stor takk til mine to barn, Ingrid og Sebastian, som sørget for at hverdagens rutiner alltid kom først.

Oslo, januar 2007

Anette Meling

Innhold

SAMMENDRAG	- 2 -
FORORD	- 4 -
INNHold	- 5 -
1. INNLEDNING	- 8 -
2. TEORETISKE PERSPEKTIVER PÅ OMSORGSARBEID.....	- 14 -
2.1 DISKURSANALYSE.....	- 14 -
2.2 DISKURSPSYKOLOGI.....	- 16 -
2.3 DISKURS VERSUS DET BIOPSYKISKE PERSPEKTIVET.....	- 18 -
2.4 FORHANDLINGSBEGREPET	- 20 -
2.5 SOSIALE KONSEKVENSER	- 22 -
2.6 PROBLEMSTILLING FOR OPPGAVEN.....	- 27 -
3. METODE	- 28 -
3.1 TEORETISK PERSPEKTIV PÅ METODEVALG	- 28 -
3.2 INTERVJUENE.....	- 29 -
3.3 FORSKERROLLEN	- 37 -
3.4 OVERGANG FRA INNSAMLING TIL TEKST.....	- 38 -
3.5 OM ANALYSE AV DATA.....	- 39 -
3.6 ETISKE REFLEKSJONER KNYTTET TIL KVALITATIVE FORSKNINGSINTERVJUER.....	- 41 -
3.7 TROVERDIGHET, BEKREFTBARHET OG OVERFØRBARHET	- 42 -
4. ANALYTISKE VEIVALG	- 47 -
4.1 KATEGORISERING AV FAMILIENE	- 47 -
4.2 IDENTIFISERING AV DISKURSER	- 48 -

5.	OMSORGSARRANGEMENTET I FAMILIENE SOM DELER TRADISJONELT ..	50 -
5.1	INNLEDNING	50 -
5.2	MØTE MED DE ”TRADISJONELLE” FAMILIENE	50 -
5.2.1	<i>Tomine og hennes familie.....</i>	<i>51 -</i>
5.2.2	<i>Thomas og hans familie</i>	<i>55 -</i>
5.2.3	<i>Thalid og hans familie.....</i>	<i>59 -</i>
5.2.4	<i>Tilde og hennes familie</i>	<i>63 -</i>
5.2.5	<i>Torgeir og hans familie.....</i>	<i>66 -</i>
5.3	KONKLUSJON	70 -
6.	MØTE MED DE DELINGSORIENTERTE FAMILIENE.....	73 -
6.1.1	<i>Daniel og hans familie</i>	<i>74 -</i>
6.1.2	<i>Dorte og hennes familie</i>	<i>78 -</i>
6.1.3	<i>Dina og hennes familie.....</i>	<i>83 -</i>
6.2	KONKLUSJON	89 -
7.	DAGLIGLIVET MED BARNET.....	92 -
7.1	INNLEDNING	92 -
7.2	PÅ SPORET AV DEN LANGSOMME TID	92 -
7.3	SOSIAL ANLEDNING TIL BEHOVSORIENTERT OMSORG OG KOMPETANSEUTVIKLING	95 -
7.4	NATTEVÅKING SOM SOSIAL ANLEDNING	95 -
7.4.1	<i>Thalid og hans familie.....</i>	<i>95 -</i>
7.4.2	<i>Torgeir og hans familie.....</i>	<i>98 -</i>
7.4.3	<i>Dina og hennes familie.....</i>	<i>101 -</i>
7.5	OPPVÅKNING OG MORGENSTELL SOM SOSIAL ANLEDNING	103 -
7.5.1	<i>Thalid og hans familie.....</i>	<i>103 -</i>

7.5.2	<i>Dina og hennes familie</i>	- 104 -
7.5.3	<i>Torgeir og hans familie</i>	- 107 -
7.6	KONKLUSJON	- 109 -
7.6.1	<i>Diskursenes betydning</i>	- 109 -
7.6.2	<i>Sammenhengene mellom diskurser, arrangement, omsorgspraksis og kompetanse</i> -	110 -
7.6.3	<i>Vurdering av den alternative sammenhengen</i>	- 112 -
7.6.4	<i>Modellmakt</i>	- 114 -
8.	AVSLUTTENDE DISKUSJON	- 116 -
8.1	METODISKE REFLEKSJONER	- 116 -
8.2	STABILITET ELLER ENDRING?	- 117 -
8.3	MAKTDIMENSJONEN	- 120 -
8.4	KJØNSDIMENSJONEN	- 121 -
	KILDELISTE	- 124 -

1. Innledning

1.1 Oppgavens tema

Temaet i denne oppgaven er foreldres fordeling av omsorgsarbeid i barnets første leveår. Problemstillingen i oppgaven dreier seg om hvilke diskurser mor og far forholder seg til i de begrunnelsene de gir om fordeling av permisjonstid det første året og hvordan diskursene avleires i praksis gjennom hverdagslivets omsorgsarbeid. Det blir også undersøkt om beslutningsprosessene kan bære preg av ulike typer forhandlinger. Det gir oppgaven et kjønnsperspektiv. Både mors og fars stemmer får komme frem, og gjennom dette tas det høyde for at foreldrene kan være uenige. Søkelyset på forhandlinger kan også gi et grunnlag for å si noe om eventuelle maktforhold mellom mor og far når omsorgen blir organisert på forskjellige måter. Er det slik at mødrene kommer i en maktposisjon når hun er den som tilbringer mesteparten av tiden med barnet det første året, og på hvilken måte kommer det i så fall til uttrykk? Relasjonelle sider ved fordeling av barneomsorg vil på denne måten også være gjenstand for utforsking.

Det empiriske materialet oppgaven bygger på består av kvalitative intervjuer med 8 foreldrepar. På intervjuetidspunktet hadde samtlige et barn som var mellom 4 og 12 måneder.

1.2 Hvorfor studere fordeling av omsorgsarbeid?

Den totale permisjonstiden i dag er på 54 uker med 80 prosent lønn eller 44 uker med 100 prosent lønn, hvor av ni uker er reservert for mor og 6 uker for far (fedrekvote). Resten av permisjonstiden kan deles mellom foreldrene. Til tross for dette, er det som regel slik at mor tar ut hele den delbare kvoten. Det viser seg at det bare er rundt 15 prosent av familiene som velger annerledes (Brandth og Kvande 2005:60). Dette opplever jeg som interessant. Selv om mange familier ser ut til å være preget av en form for tradisjonisme, har synet på barn endret seg radikalt de siste tiårene. Med et redusert barneantall, har barna fått større verdi

både for familien og for samfunnet (Elias 1998:208), og den moderne barndommen har medvirket til at voksne i dag fokuserer på barn på en helt annen måte enn før. Likevel er det altså slik at det først og fremst er mor som ivaretar omsorgen i barnets første leveår.

Samtidig kan vi også observere endringer med hensyn til fedres relasjon til sine barn. På 1980-tallet fant for eksempel Brandth og Kvande (1996:166) i sine undersøkelser en liten gruppe fedre som var mer opptatt av å ha et nært forhold til sine barn enn å fremstå som en god forsørger. Disse fedrenes farsbilder stod dermed i klar kontrast til tidligere farsbilder.

Det har også foregått store strukturelle endringer i forhold til kvinners utdanningsnivå og yrkesdeltakelse. I dag er det omtrent 85 prosent (Ellingsæter og Gulbrandsen 2005:162) av småbarnsmødrene som er i inntektsgivende arbeid. Kvinners yrkesdeltakelse har medført at familie er kommet på den politiske dagsordenen ved at det har blitt jobbet for at kvinnene skal få bedre muligheter til å være yrkesaktive uten å måtte velge bort barn.

Barnehageutbygging har vært på den politiske agendaen lenge selv om vi ennå ikke har full barnehagedekning.

Et av de spørsmålene som stilles i forskning om foreldreskap og barneomsorg er hvorvidt praksisene i dagens småbarnsfamilier bærer preg av endring eller stabilitet (Brandth og Kvande 2003:20). På den ene side kan vi altså identifisere idealer som handler om at også far skal ha et nært forhold til barna sine, mens på den andre side er det som regel mor som tar ut den delen av permisjonstiden som kan deles mellom foreldrene. Hensikten med oppgaven er først og fremst å få en forståelse av hva dette kan dreie seg om.

Hva er en familie?

Et viktig spørsmål i senere tids familiesosiologi er hva en familie er og hvordan vi skal forstå familiebegrepet. Syltevik mener at familie kan forstås både som ideal, som konkret beskrivelse og som et analytisk begrep, som en institusjon eller som relasjoner mellom

personer (Syltevik 2000:4). Siden det finnes så mange måter å leve sammen på som familie, er det vanskelig å snakke om *familien* i entall. Kari Moxnes definerer derfor familie som ”et sosialt system av relasjoner mellom personer som definerer seg som familie” (Moxnes 1990:29). I dette ligger det en forståelse av at familie ikke er noe enhetlig og gitt, og som vi på forhånd vet hva er.

I denne masteroppgaven er familiene to personer med ulikt kjønn som lever sammen med barn. Noen av foreldrene en gift, mens andre er samboere. Det er ikke et poeng i dette prosjektet å synliggjøre noen ideologi om hva familie bør være, men heller å se på hvordan mødre og fedre tenker om og ”gjør familie” gjennom fordeling av omsorgsarbeid med felles barn.

Morgan (i Syltevik 2000:5) refererer til familiebegrepet som et sett av praksiser som i en eller annen form er knyttet til ideer om parrelasjoner, foreldreskap eller slektskap, og forventninger og forpliktelser som er assosiert med disse praksisene. Denne innfallsvinkelen synes betegnende for denne oppgaven fordi problemstillingene vil sirkle rundt både idealer og praksiser og sammenhengene mellom disse.

Foreldreskapet er en viktig bestanddel i en familie som har barn. Foreldreskapet har to viktige sider. Den ene er det som er knyttet til forsørgelse, mens den andre er omsorgsarbeidet (Leira 1992). Denne oppgaven vil altså ha fokus på omsorgssiden. Vi kan si at *idealene* eller *diskursene* om omsorgsarbeid omfatter de underliggende tankemønstrene som ligger til grunn for utformingen av foreldreskapet (Andersen 2003:55), mens praksis omfatter hvordan det praktiske omsorgsarbeidet faktisk gjøres i hverdagen. Når foreldre skal utforme sitt foreldreskap gjøres altså det i spenningsfeltet mellom det vi kan kalle for diskurs og praksis. Ved å utforske de diskursene mor og far knytter seg til om fordeling av omsorgsarbeid og se på hvordan disse diskursene i neste omgang avleires i praksis, kan vi få innblikk i noe av innholdet i det moderne foreldreskapet.

1.3 Teoretiske perspektiver

Teoretiske bidrag om familie, foreldreskap og omsorgsarbeid kan sies å ha stått i et polariseringsforhold. Parsons, 1950-tallets store strukturfunksjonalist, mente at kjernefamilien med foreldre med komplementære roller var den perfekte familietypen i det industrialiserte kapitalistiske samfunn (Moxnes 1990:30). Innenfor dette paradigmet var fokuset stabilitet og funksjon. Senere utviklet det seg et feministisk motsvar som fikk stor betydning på feltet. Feministene mente at variasjoner i familiene var undervurdert, og at den strukturfunksjonalistiske teoretiseringen om familien tilslørte konflikter mellom familiemedlemmene (Syltevik 2000:3). Dette er også en fagsdiskusjon som vi kjenner igjen fra våre dager gjennom Giddens syn om at det har foregått en demokratisering av privatsfæren (Giddens 1992:67) og Jamiesons kritikk av Giddens for å ikke inkludere maktdimensjonen i familierelasjonene (Jamieson 1988:40).

Det empiriske familieforskningsfeltet er forholdsvis stort og sammenholder vi noen av de mest sentrale bidragene, vil det være mulig å se hvordan fokus har endret seg i takt med samfunnsutviklingen. I 1987 skrev for eksempel Hanne Haavind boken "*Liten og stor*" (Haavind 1987) hvor temaet var *mødres* omsorg og barns utviklingsmuligheter. Selv om hele materialet bestod av 92 familier, var det bare i 21 av disse familiene hvor fedrene ble intervjuet. Samtidig var det i denne studien et poeng å følge barnet i dets miljø og i dets hverdag, og det var i følge Haavind bare mødrene som kunne redegjøre for sammenhengen og helheten i hvordan det var organisert og bygd opp. Dette var altså begrunnelsen for å henvende seg til mødrene (Haavind 1987: 85).

Etter hvert ble familieforskning også en del av den såkalte mannsforskningen, og forskere som Holter og Aarseth (1993) har sett på mennenes veier inn i familien og på hvordan fars relasjon til barnets mor kan ha en sentral betydning for utformingen av faderskapet. Disse forskerne tar også opp problemstillingen om "mødremakt" gjennom å bruke Bråtens begrep om modellmakt (Holter og Aarseth 1993:132) og stiller på den måten spørsmål ved det feministiske perspektivet hvor mannlig dominans og kvinnelig underordning på ulike måter kommer til uttrykk i parrelasjoner.

Noen av de mest sentrale norske bidragene de senere årene kommer slik jeg ser det fra Brandth og Kvande. Deres bakgrunn fra arbeidsforskningen koblet med et feministisk ståsted har medført et spesielt fokus på fedres omsorgsarbeid ut fra et likestillingsperspektiv (Brandth og Kvande 2003:13). Deres valg om å knytte *diskurser* til sine analyser av hvordan man skal forstå fordeling av omsorgsarbeid, har medført en synliggjøring av at idealene om disse temaene ikke er like for alle. Samtidig vektlegger de kjønnsdimensjonen ved familieforskningen, og mener at slik kjønn kommer til uttrykk i foreldreskapet nødvendiggjør det spesielle tiltak, som øremerking, for at far skal få del i omsorgen med barnet den første tiden. På den måten slipper far å forhandle både med arbeidslivet og med mor om å få del i permisjonstiden med barnet (Brandth og Kvande 2003:211).

Også Syltevik mener at kjønnsdimensjonen er et viktig element i familieforskningen. Men i motsetning til Brandth og Kvande, problematiserer hun forhandlingsbegrepet og knytter omsorgspraksiser opp til bestemte typer beslutningsprosesser (Syltevik 2000:105-111).

Alle disse bidragene har på ulike måter vært viktige for utformingen av denne oppgaven. Det har ikke vært noen målsetning for meg å posisjonere meg i dette feltet, men heller ta ulike perspektiver og begreper i bruk som et redskap til å få en økt forståelse av oppgavens tema.

1.4 Oppgavens struktur

I kapittel 2 diskuteres det teoretiske grunnlaget for oppgaven. Først og fremst er det diskursanalyse som teori og metode som vies plass, og det diskuteres hvordan en slik analytisk innfallsvinkel kan bidra til å identifisere de "hverdagsdiskursene" som foreldre knytter seg til når omsorgen for små barn skal organiseres. Videre vil det også bli presentert to ulike forståelser av forhandlingsbegrepet som kan sette oss på sporet av en kjønns- og maktdimensjon, mens Bråtens modellmaktteori vil presenteres som et redskap til å forstå hvordan slik makt kan oppstå og hvordan den kan opphøre.

Metodevalg og fremgangsmåte er tema i kapittel 3. Studien benytter en kvalitativ metodisk tilnærming hvor det teoretiske perspektivet tar utgangspunkt i det som i sosiologien kalles fortolkende metode. Det empiriske grunnlaget er dannet gjennom semistrukturerte intervjuer og utvalget er hentet fra en mellomstor bydel i Oslo. Oppgavens metodedel viser hvordan den metodiske tilnærmingen har bidradd til å skaffe informasjon og kunnskap om de problemstillingene som reises, og hvordan prosessene inkluderte utfordringer når det gjaldt praktisk gjennomføring av prosjektet og etiske dilemmaer med hensyn til bruk av metoder og forholdet til informantene.

Det har blitt foretatt spesielle analytiske valg i oppgaven som dreier seg om kategorisering av materialet og hvordan de identifiserte diskursene skulle betegnes. I kapittel 4 redegjøres for disse valgene.

Analysen presenteres i tre deler. I kapittel 5 er målet å identifisere de diskursene som brukes i begrunnelsene for valg av omsorgsarrangement i familier hvor mor tar ut hele den delbare permisjonen. I kapittel 6 vil jeg ha samme fokus, men da i forhold til de delingsorienterte familiene. I begge disse kapitlene rettes blikket mot i hvilken grad disse familien bedriver forhandlinger, og jeg forsøker å kartlegge hva slags forhandlinger det eventuelt kan dreie seg om. Temaene i kapittel 5 og kapittel 6 vil altså være en identifisering av *typer* av omsorgsarrangement, *typer* av diskurser og *typer* av forhandlinger og sammenhengen mellom disse.

Kapittel 7 vil handle om omsorgspraksiser. Et hovedspørsmål vil være i hvilken grad det omsorgsarrangementet som er valgt har betydning for hvordan far yter omsorg i dagliglivet, og i hvilken grad diskursene som mor og far knytter seg til har betydning for denne praksisen. Det er i dette kapittelet analysen vil inkludere en maktdimensjon, og jeg vil studere *kompetanseutvikling* på omsorgsarbeid som grunnlag for makt. I kapittel 8 diskuteres resultatene fra analysen og det pekes på implikasjoner for videre forskning.

2. Teoretiske perspektiver på omsorgsarbeid

I dette kapittelet ønsker jeg å presentere diskursbegrepet som utgangspunkt for min analyse. Med diskurs forstår jeg de underliggende tankemønstre som ligger til grunn for utformingen av omsorgssiden ved foreldreskapet (Andersen 2003:55). Fordi diskursanalyse er relativt nytt å bruke som teori og metode innenfor samfunnsvitenskapen, og fordi den har ulike retninger basert på forskjellige fagtradisjoner (Jørgensen og Phillips 1999:9), synes det fornuftig å redegjøre for hovedtrekkene ved diskursanalyse.

Jeg vil presentere to forskjellige perspektiver på forhandlingsbegrepet som en analytisk innfallsvinkel til å forstå de beslutningsprosessene som har foregått.

Siden diskursanalyse også har en praksisside, vil jeg diskutere muligheten for å se på ulike former for omsorgspraksiser avhengig av om det er far eller mor som har ansvaret for gjennomføringen av omsorgsarbeidet. I tillegg vil jeg inkludere en maktdimensjon som belyses ved Bråtens teori om modellmakt.

2.1 Diskursanalyse

I boken *Diskursanalyse som teori og metode* forsøker Jørgensen og Phillips (1999) å gi en oversikt over hvordan vi kan forstå diskurser som teori og hvordan vi metodisk kan benytte et slikt perspektiv til konkrete forskningsprosjekter.

Utgangspunktet er at diskurser ikke handler om en bestemt posisjon som man så kan avgrense mot andre konkurrerende posisjoner. Likevel kan vi si at det er teksten som står i sentrum. Jørgensen og Phillips presenterer tre forskjellige tilnærminger til diskursanalyse, men hvor alle deler utgangspunktet om at vår måte å snakke på ikke avspeiler vår omverden,

våres identiteter og sosiale relasjoner nøytralt, men spiller en aktiv rolle i å skape og forandre dem (Jørgensen og Phillips 1999:9). Diskursanalyse er med dette tuftet på et sosialkonstruktivistisk perspektiv. Jørgensen og Phillips har følgende definisjon på diskurs: ”*Diskurs er en bestemt måte at tale om å forstå verden (eller et udsnit af verden) på.*”

En diskursanalytisk innfallsvinkel til å forstå dagens småbarnsfamiliers organisering av barneomsorg, vil altså gi en mulighet til å få tak i de underliggende tankemønstrene og meningssystemene som disse valgene er basert på.

Jørgensen og Phillips påpeker at selv om det finnes flere (minst tre) ulike typer diskursanalyser, så er det noen nøkkelpremisser som gjelder for alle. I diskursanalyse har man for det første en *kritisk innstilling overfor selvfølgelig viten*. Det betyr at vår viten ikke kan tas for en objektiv sannhet. Vår viten og våres verdensbilder er ikke speilbilder av virkeligheten ”der ute” (Jørgensen og Phillips 1999:13). Selv om informantene vil kunne argumentere ut fra hva de opplever som ”riktig” eller ”galt”, ”sant” eller ”falskt”, så vil diskursperspektivet ta utgangspunkt i at disse holdningene er et produkt av vår måte å kategorisere verden på.

Diskursanalyse har videre en premiss om *historisk og kulturell kontekst* (min oversettelse). Det vil si at vårt syn på kunnskap og verden alltid er kulturelt og historisk betinget. Det betyr at våre verdensbilder og identiteter kunne ha vært annerledes, og de kan forandres over tid. Men samtidig kan de fremstå som sterke og stabile i en gitt historisk og kulturell epoke og dermed opprettholde sosiale mønstre (Jørgensen og Phillips 1999:14). Diskursanalyse kan derfor bidra til å belyse både reproduksjon og sosial endring.

Det tredje premisset er *sammenhengen mellom viten og sosiale prosesser*. Vår måte å forstå verden på skapes og opprettholdes i sosiale prosesser. Viten eller kunnskap skapes i sosial interaksjon, hvor man både bygger opp felles sannheter og hvor man kjemper om hva som er sant og falskt.

Det siste premisset gjelder *sammenhengen mellom viten og sosial handling*. I en bestemt virkelighetsforståelse blir noen former for handling naturlige, mens andre blir utenkelige. Forskjellige virkelighetsforståelser fører da til forskjellige sosiale handlinger, og en slik konstruksjon av kunnskap og sannhet får konkrete sosiale konsekvenser (Jørgensen og Phillips 1999:14). Vi kan dermed si at diskursene avleires i sosial praksis og legger føringer på hva vi anser som riktig og galt, og hva vi tar for gitt. Dette skaper en viss grad av forutsigbarhet og sosiale mønstre – i et slikt perspektiv er det derfor ofte ikke tilfeldig at folk gjør som de gjør.

2.2 Diskurspsykologi

Som nevnt deler Jørgensen og Phillips (1999) diskursanalyse inn i tre ulike retninger. Disse retningene er *diskursteori*, *kritisk diskursanalyse* og *diskurspsykologi*. Skillene mellom disse er delvis analytiske og litt flytende. De tre retningene er oppstått innenfor forskjellige disipliner og har til en viss grad utviklet hver sine særtrekk. Samtidig er det mange diskursanalytikere som går på tvers og som ikke utelukkende kan plasseres i en retning (Jørgensen og Phillips 1999:11).

Denne oppgaven vil basere seg på et diskurspsykologisk perspektiv. Dette fordi målsetningen ikke er å fokusere på ”de store diskurser” på et abstrakt og overordnet nivå, men heller ”hverdagsdiskurser” hvor formålet er å undersøke hvordan foreldre aktivt bruker diskurser til å fremstille seg selv og verden på bestemte måter, og hvilke sosiale konsekvenser dette har.

Jørgensen og Phillips understreker at begrepet ”diskurspsykologi” ikke betyr at hovedfokus rettes mot interne psykiske forhold. Diskurspsykologien er en form for sosialpsykologi hvor man undersøker relasjonene mellom individer og betydningsdannelser og handling på den

ene side, og bredere samfunnsmessige strukturer og prosesser på den andre side (Jørgensen og Phillips 1999:16).

Språket og *språkbruk* er en viktig del av en diskursanalyse. Ved å analysere talen om foreldreskap empirisk i de kontekstene de utfoldes i, kan jeg komme på sporet av de diskursene som informantene trekker på. Ved å fokusere på konkret sosial interaksjon i hverdagslivet (hvordan mor og far fordeler og ”gjør” omsorg), kan jeg i tillegg komme på sporet av hvordan diskursene avleires i sosial praksis.

En slik innfallsvinkel vil også være en anledning til å identifisere mønstre og meningssystemer. Magnussen (2005) skriver følgende om dette:

*Diskurser kan først identifiseres når det fremtrer mønstre i hva personer, grupper eller institusjoner gjør og hva de sier om det de gjør – når holdninger til ett tema henger sammen med holdninger knyttet til et annet, men relatert tema. Diskurser er altså **meningssystemer** og er et begrep som forsøker å si noe om måten vi forstår verden på – hvordan vi gir verden rundt oss mening (Magnussen, Mydland og Kvåle 2005:10).*

Identifiseringen av slike meningssystemer vi dermed kunne bidra til å belyse hvordan småbarnsfamilier forstår omsorgsarbeid med små barn.

Ofte er det slik at man oppdager at informantene i et intervju ikke er konsistente i sine beskrivelser eller forklaringer. Slik var det også i denne studien. Det henger i følge diskurspsykologien sammen med en oppfatning om at holdningsdannelse skapes gjennom sosiale aktiviteter og at holdninger ikke er stabile, men inngår i en diskursiv kamp med andre holdningsunivers (Magnussen m.fl. 2005:12). Det betyr at flere diskurser kan være relevant for å belyse det samme sosiale rommet. Dette betyr videre at individene alltid vil orientere seg mot flere diskurser og kan endre sine praksiser og holdninger (Magnussen m.fl.: 2005:13).

En diskurspsykologisk analyse vil derfor også kunne finne variasjoner i folks tale hvor de motsier seg selv, uten at de egentlig forsøker å få sine holdninger til å passe sammen (Jørgensen og Phillips 1999:108). Dette kan i følge diskurspsykologien være et eksempel på at folk trekker på mange ulike diskurser i forskjellige kontekster (Jørgensen og Phillips 1999:125). Selv om samtalen kan klargjøre hvilke diskurser man prøver å leve etter, vil man ofte også få synliggjort noe om spenninger og konflikter mellom motstridende diskurser på den ene side og diskurser i forhold til en materiell organisering på den andre siden (Widerberg 2001:152).

2.3 Diskurs versus det biopsykiske perspektivet

Wetlesen (1997:236) hevder at mye av forskningen på kjønn, kanskje spesielt innenfor feminismen, har vært opptatt av å se på kjønn utelukkende som sosiale og kulturelle konstruksjoner med over- og underordningsforhold som resultat. Hun mener at det frem til i dag nærmest har vært sperrer mot å tenke biologi inn i en ny kjønnsforståelse. Foreldreskap i det Wetlesen begrepsfester som et *biopsykisk perspektiv* tar mål av seg å tenke inn biologi på egne premisser, samtidig som man anerkjenner at sosialt kjønn (gender) skapes og konstrueres gjennom forhandlinger og relasjoner. Wetlesen nevner i den forbindelse sosiologen Alice Rosi som mener at forskjell mellom kjønnene ikke må forveksles med ulikhet. Kjønnforskjeller er et biologisk faktum, mens likhet eller likestilling er en politisk, etisk og sosial målsetning. Videre hevder hun at menn og kvinner ikke behøver å være like eller gjøre de samme tingene for å bli likestilte (Wetlesen 1997:237). I det biopsykiske perspektivet løftes altså både likhet og forskjell frem.

Biologiaspektet i dette synet bygger da på at det er kvinnen som går gravid og kjenner hvordan kroppen forandrer seg med at det vokser til et nytt liv. Det er kvinnen som føder og som er næringskilden gjennom å gi morsmelk til det nyfødte barnet. Selv om mange vordende fedre ofte er sterkt deltakende i det som skjer i hele denne prosessen, har mødre etter dette synet en særstilling som svangre, fødende og ammende (Wetlesen 1997:247). I følge Wetlesen bør dette gjenspeiles i hvordan mor og far velger å fordele permisjonstiden.

Far bør komme tidlig inn i spedbarnsomsorgen og få et nært forhold til barnet, samtidig som mødrene bør få ta seg den tid og ro de trenger for å fullføre sine reproduktive oppgaver som blant annet består i å amme barnet lengst mulig i det første leveåret.

Et slikt biopsykisk perspektiv kan slik jeg ser det bidra til å *forklare* sosial handling. I denne oppgaven er jeg imidlertid først og fremst ute etter å få tak i familienes egen forståelse av praksis. Det er de underliggende tankemønstre som ligger til grunn for utformingen av omsorgsarbeidet som vil være fokus. Når mødre eller fedre i utvalget begrunner det omsorgsarrangementet de har valgt med kropp, amming eller at det er naturlig, kan det være nyttig å være klar over det biopsykiske perspektivet. Det synes imidlertid mer treffende å bruke diskursbegrepet, selv om man i etterkant kan forklare handlingen med det biopsykiske perspektivet.

Omsorgsfordeling i barnets første leveår med et *diskursanalytisk ståsted* er diskutert av Ellingsæter (2005). Hun tar utgangspunkt i Carol Smart (1999) og hennes begrep om *moderskapsdiskurser*. Smart tar til orde for en dekonstruksjon og denaturalisering av moderskapet som institusjon:

Motherhood is not a natural condition. It is an institution that presents itself as a natural outcome of biologically given gender differences, as a natural consequence of (hetero)sexual activity, and as a natural manifestation of an innate female characteristic, namely the maternal instinct (Smart 1999:37 I Ellingsæter 2005:374).

Smart hevder at mange elementer i moderskapet slik som graviditet, fødsel og det sosiale moderskapet, ofte oppfattes som naturlige og noe man ikke setter spørsmålstegn ved. Hennes begrep om *moderskapsdiskurser* er i følge Ellingsæter inspirert av Foucaults idé om normaliseringsdiskurser, hvor kulturelle og diskursive praksiser etablerer eller setter grenser for hva som oppfattes som normalt eller tas for gitt (Ellingsæter 2005:375). Smart stiller dermed spørsmålstegn ved moderskapets ”naturlighet” og mener at moderskapet må forstås innenfor en kulturell og historisk kontekst.

Temaet i oppgaven vil altså studeres med en diskursanalytisk innfallsvinkel. Utgangspunktet vil være å fokusere på det informantene sier og det de gjør; hvordan de snakker om forholdet mellom omsorgsarbeid og yrkesaktivitet. En vei å gå er da å se på hvordan familiene begrunner og vurderer de temaene som vi i intervjusituasjonen kom inn på. På den måten er målet å identifisere diskurser, men også å studere innholdet i dem. I neste omgang kan det være mulig å få øye på ulike mønstre og hvordan diskursene avleirer seg i sosial praksis i hverdagslivet.

Den amerikanske historikeren og mannsforskeren Gillis har laget et skille mellom familier vi lever etter ("live by") og familier vi lever i ("live in") som er relevant her. Familier vi lever *etter*, dreier seg om de ideene og forestillingene vi har om hvordan familie skal være, mens familier vi lever *i*, er familie slik vi lever og praktiserer den (Brandth og Kvande 2003:41). Denne sontringen anser jeg for å være betegnende for den innfallsvinkelen jeg har valgt.

2.4 Forhandlingsbegrepet

Et interessant spørsmål i forbindelse med valg av omsorgsarrangement, er hvorvidt vi kan se beslutningen som resultat av *forhandlinger* mellom mor og far. Syltevik (2000:108) mener at beslutninger kan tas på ulike måter, og at forhandlinger bare er en av flere måter å ta beslutninger på. Syltevik understreker at det derfor er viktig å utvikle et begrepsapparat som gjør det mulig å skille mellom ulike beslutningsprosesser, og bygger i den forbindelse på Strauss forslag til avgrensning. Det primære i denne avgrensningen er at det går en grense mellom enighet og forhandlinger. Forhandlinger krever uenighet eller i hvert fall en følt spenning. Denne uenigheten *kan* løses med forhandlinger, men også på andre måter. Her nevnes overtalelse, manipulasjon, appellering til regler og autoritet og ulike typer tvang og kontroll (Syltevik 2000:108). Videre refererer Syltevik til Elsters innspill til avgrensning av forhandlingsbegrepet. Elster legger også vekt på at det må eksistere en type uenighet for at forhandlinger skal være aktuelle, men i tillegg legger han vekt på at forhandlinger må innebære en enighet om at en ønsker et felles resultat. Forhandlingsbegrepet legger etter

dette synet opp til at det er noe å forhandle om, selv om det ikke nødvendigvis trenger å være symmetri i maktforholdet. Begrepet innebærer at det må finnes ulike muligheter og at det kan eller må treffes et valg mellom disse (Syltevik 2000:108). Ut fra Elsters begrepsfesting presenterer Syltevik en tredelt typologi: ren interessekonflikt uten vilje til å fire, forhandlinger og koordinering som er basert på enighet (Syltevik 2000:109).

En alternativ måte å forstå forhandlingsbegrepet på er representert ved blant annet Haavind (1984:162 i Syltevik 2000:106) og Andenæs (1996:56). Haavind var en av de første som presenterte forhandling som perspektiv i sin studie av norske småbarnsfamilier på 1980-tallet. Forhandlinger ble her brukt som en referanseramme som *samspillet* mellom par ble sett i lys av (Syltevik 2000:106). Forhandlingsbegrepet ble her gitt et videre innhold, og ble ikke avgrenset fra andre beslutningsprosesser slik som Syltevik har gjort. Det ble heller ikke avgrenset til bevisste prosesser for paret selv. Haavind brukte i den forbindelse betegnelsen *ordløse forhandlinger* (Syltevik 2000:106). Haavind brukte eksempler som at far forhandlet ved å forholde seg passivt og avventende når det gjaldt dagliglivets rutiner, og når han tok seg en tur i garasjen, ble dette tolket som en indirekte måte å spørre om det var ok at han ikke deltok i det andre som foregikk i familien på samme tidspunkt. Dersom mor ikke protesterte, godtok hun det.

Også Andenæs (1996:56) brukte en slik analytisk forståelse av forhandlingsbegrepet i en studie av fire-femåringer og deres familier. Ordet forhandlinger ble brukt som et navn på et empirisk fenomen, som en karakteristikk av samspillet mellom barn og foreldre. Andenæs tar utgangspunkt i en banemetafor hvor alt som skjer i rom og tid fra dag til dag blir sett på som en bevegelse i en bane gjennom det sosiale landskapet. Det blir et bilde på aktive individer som har prosjekter de gjennomfører eller prøver å gjennomføre. De enkelte prosjekter defineres av de mål som etterstrebes, eller den intensjon som individet prøver å realisere, men også ut fra de sekvenser av handlinger og hendelser som er nødvendig for å nå målet eller realisere intensjonen. I banemetaforen er fokuset på relasjoner *mellom* mennesker. Gjennom å ta utgangspunkt i familiens livsform kan man få et bilde av familiens døgnbane. Denne døgnbanen er infiltrert i hverandre, og forhandlingene om premissene for å tre inn og ut kan for eksempel forstås som forhandlinger om hvilken betydning kjønn eller

alder skal ha (Andenæs 1996:54). I forhold til det empiriske materiale i denne masteroppgaven vil spørsmålet være i hvilken grad fordeling av omsorgsarbeid som foreldrene selv beskriver som praktisk og preget av enighet, kan ses på som forhandlinger (for eksempel kjønnsforhandlinger) selv om de ikke tilfredsstillt kravene til Sylteviks avgrensning.

2.5 Sosiale konsekvenser

Med det formatet som denne masteroppgaven legger opp til, ville det muligens vært tilstrekkelig med en identifisering av diskurser og en analyse av disse. Likevel er det slik at innenfor diskurspsykologien er et av hovedpoengene at diskurser avleires i praksis og at diskurser på denne måten får *sosiale konsekvenser*. For å dra nytte av denne teoretiske innfallsvinkelen og intervjuene slik de er utformet, synes det derfor naturlig å også undersøke mulige sosiale konsekvenser.

Omsorgspraksiser og kompetanseutvikling

Brandth og Kvande (2003) har undersøkt hvordan omsorgsarbeid praktiseres det første året i barnets liv avhengig av om mor står for gjennomføringen alene, om far og mor er sammen om omsorgsarbeidet eller om far tilbringer alenetid med barnet. På bakgrunn av denne undersøkelsen kom de frem til at far må være *alene* med omsorgsarbeidet for å komme på sporet av det de kaller for ”langsom tid” og det som handler om å utvikle kompetanse på behovsorientert omsorg. I den langsomme tiden er det barnets rytme og behov som legger premissene for hvordan omsorgen blir. Gjennom å være alene med barnet kan far lære å lese barnet og utvikle sine egne perspektiver og kompetanse på barneomsorg (Brandth og Kvande 2003:112). Når far har permisjon *sammen* med mor, viste undersøkelsen at det var vanskelig for far å utvikle denne kompetansen og han fikk i stede en ”medhjelperrolle” (Brandth og Kvande 2003:116). I undersøkelsen viste det seg å være en sammenheng som var slik at diskursene foreldrene hadde om fordeling av barneomsorg påvirket omsorgsarrangement og praksis, som igjen hadde betydning for kompetanseutviklingen.

Det synes naturlig å relatere analysen i denne oppgaven til denne undersøkelsen, og Brandth og Kvandes funn vil bli presentert mer helhetlig i forbindelse med disse problemstillingene i kapittel 7. Deler av intervjuguiden til min oppgave er utformet som et såkalt *livsformsintervju* (se kapittel 3.1) og gir informasjon om hverdagens omsorgspraksis slik det fremkommer gjennom døgnet. Hensikten med å rette blikket mot praksis vil være å undersøke om det empiriske materialet gir grunnlag for de samme sammenhenger som Brandth og Kvande har funnet, eller om det er grunnlag for alternative sammenhenger. En tilnærming til dette kan være å se på selve *gjennomføringen* av omsorgsarbeidet. Det medfører å fokusere på hvem av foreldrene som gjør hva med barnet (den konkrete arbeidsfordelingen), og hvordan dette omsorgsarbeidet gjøres.

Sosiale anledninger

Alle begivenhetene som for eksempel morgenstell, matlaging/spising, lek, andre barneaktiviteter, legging, kveldsstell og nattevåking kan ses på som det Haavind (1987:100) kaller for *sosiale anledninger*. Det som videre kjennetegner sosiale anledninger er hva slags virksomhet som foregår. Noen sosiale anledninger er utformet spesielt med tanke på barnets deltakelse, mens andre anledninger har ikke dette spesielt som formål. Ofte er det slik at direkte interaksjon mellom partene er viktig for gjennomføringen av en sosial anledning. Men det må ikke være sånn. Haavind påpeker for eksempel at noen virksomheter utføres med det formål å gjøre noe for seg selv. Det kan være virksomheten med å stelle seg, hvile seg eller lese avisen.

I denne sammenhengen vil omsorgsarbeid og aktiviteter med barnet ses på som en sosial anledning til *kompetanseutvikling*. Det er en type familiearbeid som krever direkte interaksjon under selve utføringen, fordi det er en type aktivitet som utføres med barnet. Små barn trenger mye omsorg, og følgelig er det nødvendig med mange og hyppige omsorgsanledninger i hverdagslivet (Haavind 1987:104).

En maktdimensjon ved foreldresamarbeid

I den grad den ene forelderen utvikler en kompetanse som den andre forelderen ikke får, blir det også nærliggende å stille spørsmål om en slik ervervelse kan skape grunnlag for innflytelse og dermed makt.

Ordet *innflytelse* kan assosieres med noe man kan ha mye av eller lite av, og en sterk innflytelse på en situasjon kan slik jeg ser det ha et maktspekt ved seg. Mitt utgangspunkt er altså at innflytelse ikke er noe man får uten videre, men kan ha sammenheng med erfaring og/eller kompetanse. Jeg ser for meg at dette er noe mor og far kan gjøre relevant når arbeidsfordeling og omsorgen skal utføres i forhold til felles barn. Jeg vil derfor diskutere en slik maktdimensjon med utgangspunkt i Bråtens teori om modellmakt.

Bråtens begrep om modellmakt omfatter perspektivmessige former for makt i kraft av gjennomslag for symbolske virkelighetsdefinisjoner (Bråten 2004:119). Modellmakten kan gjendannes ved at man godtar den andres virkelighetsdefinisjoner som virkelige og dermed bidrar til å gyldiggjøre dem, eller den kan oppheves blant annet ved at den andres premisser blir relevante, når det i samtalerommet blir åpnet for at flere perspektiver kan slippe til og ved at begge (alle) deltakerne kan bringe inn kunnskap fra egne erfaringsområder og viten utviklet på egne premisser (Bråten 2004:123). Bråten mener at gjennom en slik opphevelse av modellmakt, vil de ulike deltakerne utfylle hverandre og frembringe en rikere horisont når beslutninger skal tas (Bråten 2004:123).

Bråten (2004:121) mener at hans modellmaktteori delvis er i tråd med Thomasteoremet: *"hvis du definerer en situasjon som virkelig, så blir den virkelig i sine konsekvenser."* Makt kommer da fra muligheten til å kontrollere definisjonen av situasjonen. Dette ligger da for øvrig nær opp til det som kalles symbolsk interaksjonisme, og som kan føres tilbake til Mead og som både Blumer og Goffman bygget sine teorier rundt (Collins 1988:266-267).

I modellmaktteorien har Bråten innført et skille mellom deltakere som er *modellsterke* eller rike på forestillinger og begreper om et bestemt saksområde og deltakere som er *modellsvake* eller fattige på relevante forestillinger (Bråten 1983:25). Kjernen i modellmaktteorien har Bråten presentert på følgende måte:

(1) For at en aktør A skal kunne kontrollere x, forutsettes en modell av x, utviklet på As premisser (det vil si ut fra As ståplass).

(2) For at to aktører, A og B, skal kunne samtale, forutsettes at de har tilgang til modeller av det saksområde de viser til og av hverandre. Av det siste følger for en samhandlingssituasjon mellom en modellsterk A og en modellsvak B at

(3) Den modellsvake B vil søke å tilegne seg den modellsterke As modeller.

Av (1) og (3) følger at jo bedre B "lykkes med" å tilegne seg As modeller, som jo er utviklet på As premisser, jo mer kommer B under As kontroll (Bråten 1983:25).

Det dreier seg altså om en ubalanse i et samtaleunivers eller i forhold til et saksområde som gjør den ene av deltakerne til rik på relevante forestillinger og symbolressurser, mens den andre er fattig på dette. I følge Bråten er det slik at informasjon må kunne siles, ordnes og behandles innenfor meningsfylte mentale mønstre. Bråten skriver om dette:

For å kunne nyttiggjøre deg opplysninger om et terreng, trenger du et mentalt kart over terrenget. Det er altså ikke opplysningene i seg selv som gir grunnlag for bedre orientering og kontroll. Det er snarere kartet – modellen – som ordner, siler og setter opplysningene inn i en helhetlig sammenheng (Bråten 1983:128).

I verste fall kan det ende opp med det Bråten kaller for modellmonopol. Da må den modellsvake søke å tilegne seg den andres modeller. I den grad disse tilegnes som gyldige, innebærer dette at den modellsvake kommer under den andres kontroll gjennom å begynne å tenke på den modellsterkes premisser. Den andres kunnskap godtas som enegyldig kunnskap (Bråten 1983:182).

For at et slikt modellmonopol skal oppheves, må det utvikles dialog og meningsmangfold ved en symmetrisk samtale som er en samtale der den enes perspektiver og premisser ikke ”svelger” den andres, og slik at det utvikler seg en bevissthet gjennom bevegelse mellom kryssende perspektiver. Det kan ikke være slik at det kun er den ene part som bestemmer hva som skal være relevant i samtalen/debatten og hva som ikke skal være relevant (Bråten 1983:131). Det må foregå en dialog mellom gjensidig utfyllende kryssende perspektiver. Dette kaller Bråten for *dialogisk bevissthet* (Bråten 1983:129). Det vil med andre ord si at det ikke kun er den enes verdensbilde som skal være rådende.

Bråten har skrevet om bedriftsdemokrati, og hevder at visse demokratiseringsbestrebelse gjennom økt representasjon og deltakelse i bedrifters styrende organer, vil kunne øke snarere enn å minske innflytelsesgapet under visse betingelser. Tilsynelatende kan slik deltakelse virke demokratiserende fordi medlemmene får innpass, men den informasjonen som gis er da basert på ledelsens modeller (Bråten 1983:49). Bråten referer til filosofen Bacon som ved inngangen til 1600-tallet erklærte at kunnskap er makt og mener at det hefter noen haker ved denne påstanden. Bråten mener at Bacon kan ha rett i at tilbud om kunnskapsformidling og informasjon kan gi herredømme – men ikke nødvendigvis til den som tilegner seg kunnskapen, men til den som tilbyr kunnskapen og som har utviklet modeller på egne premisser (Bråten 1983:128).

Bråten utviklet sin modellmaktteori på 70-tallet og brukte den kanskje først og fremst som et analyseverktøy på den datateknologiske utviklingen. Bråten har imidlertid understreket at modellmakt kan forekomme i alle samhandlingsrom under visse betingelser. Jeg ønsker å bruke denne teorien som redskap, og håpet er å få øye på eventuelle maktdimensjoner også i det sosiale rommet som foreldreskapet konstrueres i. I analysen vil jeg studere *kompetanseutvikling* på omsorgsarbeid som grunnlag for slik makt.

2.6 Problemstilling for oppgaven

Problemstillingene omhandler to hovedtemaer. Det første handler om forholdet mellom diskurser og omsorgsarrangement, mens det andre tar opp forholdet mellom omsorgspraksis og kompetanseutvikling.

Det første temaet inneholder følgende spørsmål:

Hvilke diskurser forholder mor og far seg til i de begrunnelsene de gir om fordeling av permisjonstid i barnets første leveår? Hvordan er sammenhengene mellom disse diskursene og det omsorgsarrangementet de har valgt? Hvordan er disse beslutningsprosessene preget av ulike typer forhandlinger?

Det andre temaet inneholder disse spørsmålene:

Hvordan avleires diskursene i praksis gjennom hverdagslivets omsorgsarbeid? Hvordan gir denne praksis rom for kompetanseutvikling og makt?

3. Metode

Dette kapitlet vil handle om de metodiske sidene ved gjennomføringen av masterprosjektet. Fokus vil være på de valgene som er gjort og de utfordringene som oppstod i prosessen.

3.1 Teoretisk perspektiv på metodevalg

Hovedprosjektet som denne masteroppgaven er en del av baserer seg på et kvalitativt opplegg i form av intervju. I en slik metode søker en etter meningssammenhengene aktørene selv skaper eller bruker (Haavind 2000:17). I første omgang vil det derfor være det særegne ved hvert enkelt sted, hver enkelt hendelse eller hver enkelt person som fanger forskerens interesse. Forskeren er dermed avhengig av den gode beskrivelse fra informanten for å få tak i dette. I følge Thagaard (2003:36) kan man da ha en målsetting om å forstå virkeligheten slik den oppfattes av de personene som forskeren studerer. Samtalen vil være et godt utgangspunkt for å få slik kunnskap.

Når man så har fått flere slike beskrivelser og fortellinger, har man mulighet til å finne både variasjoner og fellestrekk i hvordan sammenhenger etableres. En slik metode innenfor kvalitativ tilnærming kan kalles for *fortolkende metode* og er en metode som søker etter hva det er som skjer når noe skjer (Haavind 2000:17).

En slik metodisk tilnærming kan knyttes til det som kalles for *hermeneutikk*. Hermeneutikk betyr "læren om tolkning" (Dalen 2004:20), og det sentrale er å fokusere mer på det dypere meningsinnhold enn det som umiddelbart oppfattes. Det som fortelles må settes inn i en sammenheng eller helhet. På den måten kan man komme på sporet av bestemte mønstre. En slik analyse forholder seg ikke til begreper som "sant" og "falskt." Det er heller slik at

fenomener kan tolkes på flere nivåer (Thagaard 2003:37). Denne forståelsen av hvordan materialet kan tolkes danner utgangspunktet for mitt analytiske arbeid med intervjumaterialet.

3.2 Intervjuene

Rekruttering

Masteroppgaven baserer seg på datamateriale som er innhentet fra en bydel i Oslo. Denne bydelen ble valgt fordi den er en typisk ”gjennomsnittsbydel” med hensyn til sosial klasse, utdanning og i forhold til minoritetsbakgrunn. Her rekrutterte vi informanter via tre helsestasjoner. Ved å møte opp på helsestasjonene når barna hadde timer der (enten en og en eller i gruppe på 4-5), nådde vi på en enkel måte familier i vår målgruppe. På forhånd hadde prosjektgruppen hatt møte med helsesøstrene hvor opplegget ble skissert. Helsesøstrene ble på denne måten våre ”støttespillere.” Vi fikk utskrift av deres timeavtaler med familiene. Vi hadde derfor oversikt over hvor mange barn vi skulle møte og hvilken aldersgruppe disse befant seg i. Vi kunne derfor lett planlegge når vi skulle møte familiene på helsestasjonene.

Vi hadde med oss brosjyrer om prosjektet i tillegg til et skjema hvor de kunne fylle ut navn og telefonnummer. Vi avtalte at vi kunne få ringe dem for nærmere avtale. Vi presiserte at utfylling av skjemaet ikke var bindende og at de kunne trekke seg fra undersøkelsen når som helst. Som regel var det bare mødre som kom på helsestasjonen med barnet. Siden vi var opptatt av å intervjuer både mor og far, var det derfor et behov for dem å diskutere dette hjemme med den andre forelderen før avtale ble inngått. Resultatet fra vårt rekrutteringsarbeid i denne bydelen var at vi fikk 40 familier som ønsket å stille opp i hovedprosjektet.

Utvalget av familier i masteroppgaven

I masteroppgaven har jeg brukt 8 intervjuer med foreldrepar og dermed 16 informanter. Selv om jeg hadde et betraktelig større antall intervjuer å ta av, har det vært viktig å avpasse antallet til at dette skal være en masteroppgave med helt bestemte avgrensninger med hensyn til størrelse og tidsperspektiv. Derfor prøvde jeg å velge et antall som var tilstrekkelig for mitt formål. Et større materiale ville slik jeg ser det ført med seg plassproblemer. I tillegg ville det tatt lengre tid enn det som er tiltenkt en masteroppgave. Et mindre antall intervjuer ville gjort det vanskelig å sammenligne og å synliggjøre mønstre, og derfor vurderte jeg metningspunktet til å ligge på disse 8 familiene.

Datamaterialet som er innhentet i dette prosjektet er stort, og det gir rom for mange ulike problemstillinger og fokusområder. Det blir vanskelig innenfor de gitte rammer som masteroppgaven har å ha fokus på for eksempel både klasse, etnisitet, kjønn og makt. I denne oppgaven vil kjønn og makt stå sentralt, og jeg har derfor valgt å begrense meg til intervjuer med familier av noenlunde samme klasse. På den måten vil klasse komme mer i bakgrunnen ved at de temaene som tas opp og analyseres ikke føres tilbake til klasseforskjeller. Slik jeg ser det kan dette også ha gitt styrke til de funnene jeg har gjort, fordi de ikke kan føres tilbake til at familiene er forskjellig med hensyn til klasse.

Siden vi i datamaterialet har informasjon om intervjupersonenes utdanning, har jeg valgt utdanning som indikasjon på klassebakgrunn. Det er lang tradisjon i sosiologien for å gjøre dette, og derfor mener jeg at et slikt valg kan forsvares. Jeg ønsket å avgrense utvalget mitt til de familiene hvor begge foreldrene har oppnådd en bachelorgrad/cand.mag.grad eller høyere grads utdanning. Det var flere grunner til det. For det første har forskning vist at jo høyere utdanning foreldrene har, jo større er tilbøyeligheten for foreldre til å dele på permisjonstiden (Brandth og Kvande 2003:78). Ved å ha fokus på denne gruppen, håpet jeg å få tak i noen familier hvor fedrene hadde tatt ut litt mer enn den lovpålagte fedrekvoten. Ofte er det også i slike familier at både mor og far har sterk yrkestilknytning (Brandth og Kvande 2003:78). Da kunne jeg få informasjon om hvordan foreldrene forholdt seg til det å

kombinere omsorgsarbeid med yrkesaktivitet. For det andre hadde jeg også en forventning at denne sosiale klassen forholdt seg til likestillingsdiskurser slik for eksempel Brandth og Kvande fant i sin undersøkelse fra 2003 (Brandth og Kvande 2003:85) og jeg hadde en forventning om at denne gruppen skulle ha refleksive betraktninger angående valg av omsorgsarrangement (Giddens 1992 i Brandth og Kvande 2003:59).

Et viktig poeng var også at de intervjuene jeg selv hadde utført stort sett var familier med slik utdanning. Jeg så det som en fordel at jeg hovedsakelig brukte data som jeg hadde innhentet selv. Jeg har i mine intervjuer fulgt opp temaer og spørsmål som har vært spesielt interessant for mine problemstillinger, og jeg mener at jeg har en bedre forståelse av kontekst og familiens situasjon og hverdagsliv når jeg fysisk har vært hjemme hos dem og møtt dem jeg skal skrive om. Jeg har imidlertid måtte supplere med ett intervju i tillegg til mine egne for å holde meg innenfor den klassebakgrunnen jeg hadde valgt. I dette tilfellet hadde jeg stort utbytte av feltnotatet til den andre intervjueren.

Om informantene

De 16 informantene jeg intervjuet plasserte seg aldersmessig mellom 28 og 41 år. Alle bodde i samme bydel i Oslo. Tre av familiene hadde søsken til fokusbarnet. Foreldrene hadde status som samboere eller gifte. Flesteparten av informantene hadde embetseksamen eller tilsvarende.

Hvordan datainnsamling foregikk

Med bakgrunn i den teoretiske innfallsvinkelen, utformet vi en intervjuguide. Den fikk et relativt strukturert preg på den måten at vi hadde noen faste temaer vi skulle gjennom. Samtidig var det et hovedpoeng at spørsmålene skulle være så generelle at familiene selv kunne velge hva de ville ta opp ut fra hva de anså for å være mest sentralt for dem. Det er jo slik at mennesker ikke handler i sosiale eller kulturelle vakuum, men ofte i forhold til hvilke alternativer som fremstår som mulige eller naturlige innenfor en gitt kontekst. (Magnussen

m.fl. 2005:4). Hvordan informantene vurderte, reflekterte og argumenterte i forhold til sine valg, ble da viktig informasjon i forhold til å forstå deres handlinger. Denne tilnærmingen ga oss også tilgang til informantenes fortellinger om hva som skulle til for å *velge annerledes* enn det de faktisk hadde gjort. I tillegg ble en del av intervjuet utformet som et livsformsintervju (se neste avsnitt) for å få et bilde av helheten i barnas hverdagsliv med de viktigste forhold som styrer utformingen av det.

Intervjuguiden fikk til slutt en tredelt form hvor den første delen omfattet spørsmål om bosted, familiemedlemmer, utdanning og inntekt. Så en bolk om det som kan kalles for *omsorgsarrangementet*; hvem som tar ut de ulike permisjonsordningene hva den andre gjør i mellomtiden. Her ble det også spørsmål om hvordan de har kommet frem til denne løsningen/måten å gjøre det på, hva de snakket om på forhånd, om de var enige, om de tenkte på andre løsninger og om de kunne ha gjort det annerledes. Til slutt ble det en tredje del som fikk preg av det såkalte *livsformsintervjuet* – som egentlig er en undergruppe av fortolkende metode. I livsformsintervjuet er det hverdagens sysler som står i sentrum. Da er man opptatt av hva aktørene *gjør* sammen med andre eller alene. Man er interessert i begrunnelsene for hvorfor de gjør som de gjør og hva slags argumentasjon de bruker.

I livsformsintervjuet er løpende tid brukt som organiserende prinsipp for utspørringen. Man tar utgangspunkt i gårsdagen, og gjennomgår på den måten døgnet, hendelse for hendelse. På den måten får man beskrevet de sosiale anledningene som har fulgt etter hverandre i tid, hva som skjedde, hvem som deltok og hvordan interaksjonen forløp (Haavind 1987:90). Ved å gå frem på denne måten kan man også få tak i informantenes oppfatninger og refleksjoner av hvorfor ting skjedde. Hvis det som skjedde var vanlig, kan det ha sin begrunnelse i de erfaringene som deltakerne har med hverandre. Hvis det som skjedde var spesielt eller uønsket, kan refleksjonene rundt det gi informasjon om hva partene søker å oppnå eller søker å unngå å oppnå (Haavind 1987:90).

Slike refleksjoner er vanskelig å observere. De er en slags ramme for interaksjonen. Selv om konteksten for interaksjonen er forankret i tid og rom, vil rammene kunne være uavhengig av

tid og sted. Hver enkelt aktør bringer sine rammer med seg inn i samhandlingen, men de blir også delte ved at man får gjentatte erfaringer i felles kontekst (Haavind 1987:90). Havvinds utgangspunkt er at det er på denne måten gjensidig forståelse og innflytelse bygges opp.

Dataene fra disse intervjuene utgjør dermed det empiriske grunnlaget for analysen i denne masteroppgaven.

Intervjuene ble gjennomført hjemme hos familiene. Dette ga intervjuet en rolig og avslappet form. Siden fokusbarna var til stede i intervjuene, var det også en fordel at vi var i barnas hjem. Samtalen tok fra en og en halv til to timer, og i løpet av den tiden kunne barna ha behov for å sove eller spise. De fleste intervjuene ble gjennomført på kveldstid slik at både mor og far kunne delta i intervjuet. To av intervjuene kunne gjennomføres på dagtid fordi mor og far var hjemme sammen.

Vi startet med å presentere oss selv og prosjektet. På helsestasjonen møtte vi som nevnt stort sett mødrene. Vi ønsket at begge foreldrene skulle være godt informert før intervjuet startet, og derfor brukte vi litt tid på dette. Mitt inntrykk var at dette var spesielt nyttig for fedrene. Deretter delte vi ut et skriv om regelverk og plikter i forhold til oppbevaring av personopplysninger og bruken av dette i forskningsøyemed. Selve intervjuet ble tatt opp digitalt, og senere overført som lydfil til en PC. Vi ba om tillatelse til å gjøre det på denne måten. Vi påpekte at intervjuet kom til å ha form av en samtale, og at det kunne bli litt vanskelig å notere alt som ble sagt. Når intervjuet var over delte vi også ut et samtykkeskriv hvor vi ba dem om å krysse av på om vi kunne få lov til å bruke intervjuet i den videre forskningen, og et kryss for om de kunne tenke seg å bli kontaktet igjen for oppfølgingsintervju om et års tid. Grunnen til at vi delte ut dette skrevet til slutt, var at de da visste hvordan intervjuet ble, og at det da var lettere å vurdere om de ville gi oss denne tillatelsen.

Før vi startet selve intervjuet presenterte vi de tre bolkene i intervjuguiden. Dette opplevde vi som viktig for at intervjupersonene skulle ha en forståelse av hva vi var opptatt av og for at de til enhver tid skulle vite omtrent hvor vi var i intervjuet.

Utfordringer i intervjusituasjonen

Vi hadde gjennomført en rekke prøveintervjuer og justert intervjuguiden underveis. Likevel opplevde jeg ulike former for utfordringer i selve intervjusituasjonen. Intervjupersonene og familiene var så forskjellige, at selve samtalen vi skulle ha også ble ganske forskjellig. Selv om jeg fikk en viss rutine i å intervju etter hvert, var det ikke alltid jeg følte at jeg kunne dra med meg erfaringen fra ett intervju over til et annet. Selv om de familiene jeg fokuserer på ligner på hverandre ved at de har et visst utdanningsnivå, var det slik at noen var veldig engasjert i temaene og brukte mange ord på å svare på spørsmålene mine, mens andre var mer tilbaketrukket og brukte langt færre ord.

Som nevnt hadde vi en relativt strukturert intervjuguide med hensyn til temaer. Målet var likevel å gå i dybden på disse temaene, og oppfølgingsspørsmålene ble derfor viktige. Vi skulle etterstrebe de gode beskrivelsene fra intervjupersonene. Det kunne være en utfordring å få dem til å gå i dybden på ting som fremstod som en selvfølge for dem, og som de kanskje ikke hadde tenkt eller snakket så mye om på forhånd. Da kunne svaret bli: *"nei, det bare ble sånn."* I slike situasjoner opplevde jeg det vanskelig å komme videre. Jeg erfarte at det da var spesielt viktig å være lyttende til det som ble sagt, slik at jeg kunne be dem fortelle litt mer om bestemte ting. En måte å komme videre på når slike uttalelser kom, var også å spørre om de kunne ha gjort ting på en annen måte. Da hendte det at refleksjonene kom litt lettere rundt de løsningene de faktisk hadde valgt.

Utforming av foreldreskap og omsorgsarbeid har også sine sensitive sider. Det høye fokuset på barn og barneoppdragelse i vårt samfunn har gjort at mange foreldre i dag blir utsatt for det vi kan kalle for et "normtrykk" i forhold til hva som er riktig å gjøre og hva som er galt å gjøre (Ellingsæter 2005:373). Bøker fra høyprofilerte forfattere om amming og faste spalter i

blader og aviser skrevet av autoritetspersoner, viser dette. I intervjusituasjonen kunne det være vanskelig å få informantene til å åpne seg om for eksempel søvn eller ammeproblemer; kanskje spesielt hvis de følte at de ikke mestret utfordringene eller hadde fraveket det de oppfattet som den ideelle måten å gjøre det på. Dette merket jeg ved at de virket litt brydd når de snakket om det, og at de prøvde å unnskyldte seg for hvordan det hadde blitt.

For å få informantene til å gå i dybden på disse erfaringene, var det helt avgjørende at jeg ikke virket fordømmende på noen måte, men heller prøvde å vise empati med de utfordringene som familien stod overfor (Fog 2000:36). Her opplevde jeg det som nyttig at jeg selv har barn og har gjort egne erfaringer. Både i forhold til at jeg kjente igjen ”bryddheten” ved å ikke helt få til å gjøre ting ”riktig”, men også ved at jeg kjente problematikken og kunne komme med fornuftige oppfølgingsspørsmål.

Gjennom hovedprosjektet ble det bestemt at vi skulle forsøke å intervjuer både mor og far. Foreldrene ble intervjuet sammen, og jeg var alene om å intervjuer dem. Det opplevde jeg som en utfordring. Selv om denne intervjuformen hadde preg av å være en samtale, var det maktpåliggende å følge opp samtalen på en måte som gjorde at informasjonsmengden ble best mulig. Da måtte jeg være skjerpet og lyttende til det som ble sagt. Dette opplevde jeg som slitsomt fordi jeg skulle ha oppmerksomheten min rettet mot to informanter samtidig. Under transkriberingen slo det meg at mange ganger lå det en klar invitasjon til at jeg skulle følge opp temaer, og likevel gjorde jeg det ikke. Av og til oppfattet jeg slike invitasjoner, men det kunne være vanskelig å følge opp hvis det var mange ting som ble sagt samtidig. Innledningsvis hadde vi sagt at vi ønsket at mor og far skulle få snakke omtrent like mye. Dette kunne være vanskelig å få til hvis en av dem pleide å ”føre ordet”, mens den andre var en mer stille type. Livsformsintervjuet dreide seg om hverdagen med barnet, og som regel var det mor som var hjemme i permisjon og som hadde tilbrakt gårdsdagen med barnet mens far var på jobb. Da kunne fedrene ha lite å si, og dermed falle litt ut av samtalen. Da var utfordringen å opprettholde oppmerksomheten deres, og det kunne jeg for eksempel gjøre ved å la fedrene få spørsmålene om hvordan ting pleide å være. Dessuten fikk de mulighet til å bidra mer direkte når vi snakket om hvordan kvelden og helgene artet seg.

Når vi var inne på selve omsorgsarrangementet og hvorfor de hadde fordelt permisjonstiden på den måten de hadde gjort, opplevde jeg at samtalen ofte gikk mer mellom mor og far, mens jeg mer ble sittende og lytte. Spesielt gjaldt det for dem som sa at det bare hadde blitt sånn (som regel at mor tok ut all den delbare permisjonstiden). Dette opplevde jeg som ganske interessant, spesielt når fedrene ga uttrykk for tanker som de kanskje ikke hadde snakket høyt om før. Det hendte også at de ga uttrykk for uenighet om ting, eller kom inn på temaer som kanskje var litt konfliktfylte. I ett tilfelle registrerte jeg at den ene parten fikk tårer i øynene og ikke ville si direkte hva som var vanskelig. Da valgte jeg av etiske grunner å føre samtalen tilbake på trygg grunn, fordi jeg ønsket at intervjusituasjonen skulle være en fin opplevelse for dem begge.

Jeg opplevde det ikke slik at to informanter ga dobbelt så mye informasjon som en. Selv om noen fedre åpnet seg veldig, så fikk jeg inntrykk av at mor og far ofte tok hensyn til hverandre når de skulle forklare hvordan de hadde kommet frem til de løsningene de hadde valgt, eller hvordan de vurderte ulike sider ved foreldreskapet. Noen ganger fikk jeg inntrykk av at de kanskje hadde ordlagt seg litt annerledes hvis de hadde blitt intervjuet hver for seg, og intervjuene må slik jeg ser det leses med det for øye. Jeg valgte å ikke presse foreldrene i slike situasjoner, selv om informantene kunne sende motstridende budskap, eller at tonefall og kroppsspråk kunne gi inntrykk av noe annet enn det som ble sagt med ord. Jeg erfarte imidlertid at det var fruktbart å stille spørsmål om de kunne tenke seg å gjøre ting annerledes hvis det hadde vært mulighet for det. Da ble spørsmålene mine kanskje litt mer hypotetiske, og dermed kanskje ufarlige fordi det ikke rammet den andre forelderen direkte.

Ved at vi både intervjuet mødrene og fedrene kunne vi dessuten lettere få kunnskap om det foregikk forhandlinger; hva det eventuelt ble forhandlet om og hva det ikke ble forhandlet om og hvordan hver av foreldrene opplevde de løsningene som familiene hadde valgt. Et poeng i prosjektet var altså å få frem både mors og fars stemmer.

3.3 Forskerrollen

Det å gjennomføre en masteroppgave tilsier vanligvis at man er i en posisjon hvor man er urutinert som forsker. En intervjusituasjon stiller krav til intervjueren. Kvale hevder i sin bok *”Det kvalitative forskningsintervju”* at intervjueren ikke bare bør ha kunnskaper om de temaene som tas opp, men også om sosiale relasjoner (Kvale 1997:92). Til tross for at vi hadde gjennomført prøveintervjuer, erfarte jeg at intervjusituasjonen var en helt spesiell kontekst, hvor jeg fikk en rolle som var ukjent for meg og som jeg ikke identifiserte meg med. Thagaard mener at begrepet *intervjurolle* kan bidra til å tilsløre betydningen av å være genuint til stede i intervjusituasjonen (Thagaard 2003:93). Jeg opplevde at det var en utfordring å være avslappet nok i min forskerrolle slik at jeg kunne være til stede i intervjuet og lyttende nok til å stille de gode spørsmålene.

Fog (1994:35) hevder at som intervjuer må man gå inn som deltaker i selve intervjuet. For å få den nødvendige kontakt må intervjueren involvere seg med personen for å skape en gjensidig kontakt. Ellers ender vi opp som tilskuere, og dette kan føre til at informasjonsmengden blir redusert og at vi gjør intervjupersonene til objekter for våre handlinger. Fog skriver: *”Hun etablerer seg som kikker. Hun ignorerer det krav om gensidighet og respekt, som ligger i selve samtalen”* (Fog 1994:35).

Samtidig understreker Fog at et intervju ikke er en vanlig samtale, og det må dreie seg om en passende involvering. Det må altså være en balanse mellom nærhet og distanse. Fog påpeker imidlertid at man som intervjuer kan føle at man kjøper den andres fortrolighet mot sin egen fortrolighet.

For meg i denne intervjusituasjonen følte det ikke riktig å skape denne fortroligheten ved å bidra med egne erfaringer og tanker underveis i intervjuet. Jeg har selv fått to barn og har derfor gjort erfaringer på det feltet jeg skulle forske på. I likhet med informantene er også jeg en del av en småbarnsfamilie, og jeg opplevde derfor at jeg hadde en slags dobbeltrolle. En så aktiv intervjurolle som Fog beskriver kunne ha bidradd til å ta fokus vekk fra familiens

hverdag og hvordan de opplevde sitt liv. Kanskje ville også mine erfaringer ha bidradd til at deres utfordringer hadde sett bagatellmessige ut? Da ville det vært en fare for at informasjonsmengden *ikke* hadde blitt større, men tvert i mot *mindre*. Uansett var jeg redd at det ville virke inn som et forstyrrende element.

Jeg merket at det var lettere å oppnå en gjensidighet når personkjemien var god. Men jeg erfarte også at måten man stiller oppfølgingsspørsmål på, ordvalg og såkalt ”probing”, skapte en gjensidighet mellom oss til tross for at jeg ikke gikk så aktivt inn i intervjusituasjonen som Fog anbefaler. Dessuten opplevde jeg det Haavind beskriver i sin bok ”*Liten og stor*” om at fokus på gårdsdagen gjør at temaene som tas opp bare var noe som informantene kjente til, og at jeg som intervjuer ble ”*ledet ut av mine egne rammer og inn i informantens*” (Haavind 1987:91). Det var informantene som var ekspertene, og det gjorde min forskerrolle lettere.

3.4 Overgang fra innsamling til tekst

Fordi jeg jobbet i hovedprosjektet og skulle intervju flere familier enn det jeg skulle bruke til min egen masteroppgave, hadde jeg tilbud om å få transkribert intervjuene av en person som også skulle transkribere de andre intervjuene. I utgangspunktet anså jeg det som en fordel å transkribere intervjuene mine selv fordi det ville gi meg en fin sjanse til å bli kjent med mitt eget materiale. Det skjer en prosess fra dataene foreligger på bånd eller lydfil til de finnes som utskrifter (Dalen 2004:61). Kvale mener at dette er en form for datareduksjon, og er noe kritisk til at forskeren bare forholder seg til utskriftene under analysen (Kvale i Dalen 2004:61). Jeg bestemte meg derfor for å transkribere fire av intervjuene mine selv og sende fra meg de øvrige. Siden jeg i hele perioden hadde tilgang til lydfilene, kunne jeg høre gjennom disse flere ganger; også mens jeg satt med de transkriberte tekstene. På den måten kunne jeg sjekke utskriftene grundig opp mot lydfilene.

Analyseprosessen starter tidlig i kvalitative studier (Dalen 2004:62), og siden vi var flere som intervjuet i hovedprosjektet og dette skulle brukes av andre forskere på et senere tidspunkt, ble det ansett som viktig å skrive feltnotater etter hvert intervju. Såkalte ytre forhold som bostedsbeskrivelser, inntrykk fra intervjusituasjonen, nonverbal atferd og egne iakttakelser under intervjuet ble derfor skrevet ned. På den måten var det mulig for meg å få et innblikk i den konteksten som intervjuet ble skapt i, også i det intervjuet jeg ikke selv hadde gjennomført.

Intervjusituasjon kan ses på som en samtale mellom to parter som eksisterer på et gitt tidspunkt, og som så forsvinner når intervjuet er over (Dalen 2004:64). Noen mener også at tekster i form av intervjuutskrifter er fiksering av språklige handlinger og at de ikke er bundet til den opprinnelige intervjusituasjonen. Dalen (2004:64) beskriver dette som at talen kan tilbakeføres til den talende, mens en tekst blir stående mer for seg selv. Dalen mener imidlertid at til tross for at et intervju er en muntlig samtale, så kan man benytte intervjuutskrifter som tekster i tolkningsprosessen. Det kan imidlertid være en fordel at intervjuet skrives ut umiddelbart etter at de er gjennomført fordi det gir de beste mulighetene for en god gjengivelse av hva informantene faktisk har uttalt. For meg ble det derfor et poeng å spre intervjuavtalene mine, slik at jeg både fikk tid til å skrive feltnotater og transkribere før jeg gjennomførte neste intervju.

3.5 Om analyse av data

Det er ulike perspektiver på hva intervjudata egentlig sier noe om (Thagaard 2003:83). Den ene ytterligheten er det såkalte positivistiske ståsted, som fremhever at informantens beskrivelse gjenspeiler hva han eller hun faktisk har opplevd i intervjusituasjonen. Thagaard (2003:83) beskriver dette som at forskeren ses på som en tilnærmet ”nøytral” formidler av informantens erfaringer. Den andre ytterligheten omtales som et konstruktivistisk ståsted som fremhever at erfaringer i den ”ytre” verden ikke kan formidles i intervjusituasjonen.

Thagaard (2003:83) inntar en mellomposisjon i forhold til to ytterliggående standpunktene. Det betyr at intervjudataene oppfattes som beskrivelser av hendelser i informantens liv (den ytre verden), men samtidig ses intervjudata som en gjenspeiling av forholdet mellom hvordan informanten forstår egne erfaringer, og hvordan informanten oppfatter forskeren (Thagaard 2003:83).

For meg syntes det naturlig med en slik mellomposisjon ved at den ”ytre verden” eller det jeg tenkte på som strukturelle eller materielle forhold så ut til å ha betydning for hvordan foreldrene formet foreldreskapet sitt (det kunne for eksempel være økonomi eller arbeidstilknytning). Slike forhold så ut til å fungere som rammer for de valg familiene gjorde, og derfor har jeg valgt å ta hensyn til disse rammene ved analyse av materialet.

En viktig sontring ved fortolkende metode går på det som kalles *experience near* og *experience distant*. Det første er betegnelsen på uttalelser som informantene bruker i sin omtale av et konkret forhold. Disse fremkommer i intervjuutskriftene og kan brukes som sitater i det ferdige produktet (Dalen 2004:65). *Experience distant* er uttalelser som kan inkludere informantens tolkninger, men det kan også være forskerens tolkning av en uttalelse fra informanten (Dalen 2004:65). Fortolkende tilnærminger kan knyttes til flere nivåer. Ett nivå er knyttet til de deskriptive fortellingene, men når de empiriske resultatene settes inn i en meningssammenheng gjennom forskerens fortolkninger, er det knyttet til et annet nivå (Thagaard 2003:171).

I denne masteroppgaven har det vært et mål å sette resultatene inn i en slik meningssammenheng for få en økt forståelse av oppgavens tema. Dette byr på etiske utfordringer. Selv om jeg er del av samme kultur og mentalitet og deler mange av de tankeskjemaene som mine informanter har, skal jeg likevel fortelle *andres* historier og erfaringer. I tillegg skal jeg studere det informantene sier gjennom sosiologiske briller. Dette må nødvendigvis skape et skille mellom meg og informantene (Andersen 2003:42). Andersen refererer i sin doktoravhandling til Hooks som beskriver dette på følgende måte:

I want to know your story. And I will tell it back to you in a new way. Tell it back to you in a way that it has become mine, my own. Re-writing you, I write myself anew. I am still the colonizer, the speaking subject, and you are now at the centre of my talk (Hooks I Fine 1994:70 I Andersen 2003:43).

Her understreker Hooks at man aldri kan gjengi andres historier som ens egen, og det betyr at forskerens fortolkning er noe annet enn informantens historie. Det er informantens historie fortolket av en annen, sett i lys av bestemte briller. Dette er det viktig å være klar over. Informantene har innflytelse i selve intervjusituasjonen i forhold til hva de svarer på, hvordan de ordlegger seg og hvordan de forteller sine historier. I analyseprosessen er forskerens innflytelse mer fremtredende (Thagaard 2003:107). Forskerens forståelse vil være en fortolkning av informantens selvforståelse, og det blir derfor viktig å ta vare på informantens perspektiv gjennom analysen og presentasjon av data (Thagaard 2003:107). For å møte denne utfordringen har det vært nyttig for meg at veilederne til masteroppgaven og andre har lest gjennom utkast av analysen og gitt meg verdifull tilbakemeldinger. Jeg har også valgt å bruke relativt mange sitater fra informantene fordi det på den måten vil være lettere å følge de fortolkningene som jeg har gjort.

3.6 Ethiske refleksjoner knyttet til kvalitative forskningsintervjuer

I utgangspunktet har jeg vært litt i tvil om å skrive et eget punkt om etikk fordi jeg mener at etiske refleksjoner er noe som bør gjennomsyre hele forskningsprosessen og følgelig også store deler av metodekapittelet. Derfor har jeg diskutert etiske sider i flere av de foregående avsnitt. Når jeg likevel velger å omtale dette eksplisitt, er det fordi det er noen sider jeg ønsker å fremheve spesielt.

Gjennom å være del av et større forskningsprosjekt, har jeg sluppet å forholde meg til de formelle kravene fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) og Datatilsynet. Dette har vært ivaretatt av hovedprosjektet. Likevel må jeg forholde meg til anonymisering. En side ved denne form for konfidensialitet er at informanten kan kjenne seg selv igjen. For det

første kan det oppleves ubehagelig at forskeren fortolker de utsagnene som en kommer med. Det har jeg drøftet i punkt 3.5. I hvilken grad en skal ta hensyn til at informantene kan kjenne seg igjen, må slik jeg ser det, ses i lys av de problemstillingene som drøftes og hvilken skade det vil påføre informantene med slik gjenkjenning (Thagaard 2003:60).

Problemstillingene i denne masteroppgaven har jeg vurdert til å være av en slik art at informantene *ikke* vil ta skade av å kjenne seg igjen. Dette fordi jeg ikke fokuserer på handlinger som er spesielt kritikkverdige eller patologiske. Dette er alle familier som mestrer sitt omsorgsarbeid, men de gjør det på forskjellig måte og har forskjellige begrunnelser for de valg som er gjort. Det kan hende at de vil ha problemer med å akseptere de kategoriene jeg har opprettet og plassert dem i, men kanskje kan også en gjenkjenning av seg selv i materialet være interessant for informanten på den måten at det setter i gang nye tankeprosesser og refleksjoner? I så fall har prosjektet bidradd til positive ringvirkninger både for forsker og informant.

Den andre siden ved konfidensialitet dreier seg om å sikre at *andre* i informantenes omgivelser ikke kjenner dem igjen. Informanten har rett til beskyttelse av sitt privatliv (Thagaard 2003:199). Utvalget til denne masteroppgaven er rekruttert fra en bydel i Oslo. Bydelen er stor og vi har oppsøkt tre forskjellige helsestasjoner for å få tak i informanter. Slik jeg ser det kan det likevel ikke utelukkes at noen av disse familiene kjenner til hverandre gjennom barselgrupper eller sosiale aktiviteter med barnet. Ofte har man en tendens til ”å finne hverandre” når man befinner seg i sammen situasjon (les: permisjonstid med barnet). Jeg har derfor valgt å unnlate å beskrive forhold som kan bidra til identifikasjon, slik som informantens alder, yrke og bosted. Jeg har også gitt barna fiktive navn.

3.7 Troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet

I dette avsnittet er temaet i hvilken grad resultatene fra en kvalitativ intervjustudie er troverdig, og i hvilken grad de kan benyttes for andre grupper og situasjoner enn det som er direkte utforsket her. I likhet med etikk, er også dette et tema som bør gjennomsyre hele

prosessen slik den fremkommer i oppgaven som sådan. Fordi disse målsetningene er en så sentral del av kvalitativ forskning, synes det likevel riktig å omtale dem eksplisitt.

Kvalitative forskere har inntatt ulike standpunkt til hvilke kriterier kvalitative studier bør vurderes i forhold til. Lincoln og Guba avviser den ”positivistiske treenigheten” generalisering, reliabilitet og validitet og tar heller i bruk andre språkuttrykk (Lincoln og Guba 1985 i Kvale 1997:159). Andre forskere slik som Kvale argumenterer for å beholde disse begrepene, men gi dem nytt innhold slik at de blir relevante for intervjuforskningen (Stefansen 1998:48). Troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet er de alternative kvalitetskrav som Lincoln og Guba diskuterer (Lincoln og Guba 1985 i Stefansen 1998:48).

Troverdighet

Troverdighet dreier seg om hvorvidt en undersøkelse er gjennomført på en slik måte at den ivaretar en presis identifisering og beskrivelse av det fenomenet som forskeren studerer (Stefansen 1998:48). Ved kvalitative metoder blir det viktig for forskeren å *argumentere* for troverdighet ved å redegjøre for hvordan dataene er blitt utviklet i løpet av forskningsprosessen (Thagaard 2003:178). I tillegg må forskeren redegjøre for både valget av teoretisk perspektiv og for den kontekst, prosess, sosial gruppe eller interaksjonsmønstre undersøkelsen gjelder (Stefansen 1998:48). På mange måter blir det derfor den håndverksmessige kvaliteten på forskerens arbeid som må vurderes når man skal ta stilling til grad av troverdighet (Kvale 1997:167). Hensikten her er å studere de diskurser som har betydning for foreldrene når de skal organisere omsorgen for barnet i barnets første leveår. Videre å se på hvordan det omsorgsarrangement som velges gir grunnlag for kompetanseutvikling og makt. Spørsmålet er om beskrivelsen og analysen av dette er presis og gyldig innenfor denne konteksten, og om de teoretiske perspektivene jeg har valgt er relevante og fruktbare for dette formålet. Jeg har forsøkt å møte troverdighetskravet gjennom å redegjøre for metodevalg og utfordringer i prosessen, vise hvordan de teoretiske perspektivene jeg har valgt kan være med å belyse oppgavens problemstillinger, samtidig som jeg har hatt en målsetning om å gjøre forskningsprosedyren mest mulig transparent.

Bekreftbarhet

Bekreftbarhet er knyttet til tolkning av resultatene (Thagaard 2003:179). Thagaard påpeker at forskeren må forholde seg kritisk til egne tolkninger og at prosjektets resultater kan bekreftes av annen forskning (Thagaard 2003:180). Hvis en tolkning skal kunne bekreftes av annen forskning, er det i følge Thagaard (2003:180) viktig at forskeren gjør rede for grunnlaget for tolkningen. Forskeren må da spesifisere hvordan han eller hun kom frem til den forståelsen som prosjektet resulterte i. Det betyr at det er viktig å redegjøre for hvordan erfaringer fra prosjektet og relasjoner som forskeren har til informanten gir grunnlag for de konklusjonene en har kommet frem til. Da blir det nødvendig for forskeren å vise hvordan han eller hun *posisjonerer seg* i forhold til informantene (Thagaard 2003:180).

I denne studien har jeg vært opptatt av en gruppe informanter som ligner meg selv; både med hensyn til utdanning, alder, sivilstatus og familiestatus. Som mor til tvillinger har jeg gått gjennom mange av de samme valgene og utfordringene som mine informanter. Her ligger mye av forklaringen på min motivasjon for å skrive om fordeling av omsorgsarbeid. Dette har gitt grunnlag for gjenkjennelse og utgangspunkt for den forståelsen jeg etter hvert er kommet frem til (Thagaard 2003:181). I punkt 3.2 "Utfordringer i intervjusituasjonen", har jeg forsøkt å beskrive hvordan jeg kunne dra nytte av å ha en slik posisjon til feltet.

Samtidig er det slik at tilknytning til et miljø kan føre til at man overser det som er forskjellig fra egne erfaringer. Thagaard beskriver dette som at forskeren kan bli mindre åpen for nyanser (Thagaard 2003:181). For meg ble det derfor en viktig målsetning å være nysgjerrig og "tilstede" i intervjuet.

Selv om det er et mål at tolkninger skal kunne bekreftes av annen forskning, er det et faktum at forskningssituasjonen aldri vil være lik. Andersen (2003) beskriver det slik:

Intervjuguiden, spørsmålene, informantens opplevelse av intervjueren, intervjuerens forhold til informantene, forskerens nysgjerrighet og subjektive interesse – alt dette vil variere fra intervju til

intervju og fra person til person. Andre vil kunne gjennomføre et intervju med bakgrunn i den samme intervjuguiden som meg, men ingen ville fått de samme svar ... (Andersen 2003:53).

Dette betyr at når forskeren bruker seg selv til å få så god informasjon som mulig og situasjonene aldri er like, vil det være vanskelig å gjenta prosessen på samme måte på et senere tidspunkt. Dette er grunnen til at det er så viktig med den metodiske refleksjonen gjennom hele forskningsprosessen (Thagaard 2003:183).

For å vurdere egne tolkninger, og på den måten nærme meg kravet om bekreftbarhet, har det vært viktig for meg å ta i betraktning at jeg i likhet med informantene er småbarnsmor som har gått gjennom mange av de samme valgene som dem. Derfor har det vært maktpåliggende å synliggjøre min egen posisjon i feltet og forsøke å være kritisk til de tolkningene jeg har gjort. Selv om jeg har møtt informantene som *forsker*, vil mine valg av oppfølgingsspørsmål og fokus være preget av denne posisjonen og de erfaringene jeg selv har gjort. For å vurdere tolkningene, har det også vært nyttig for meg å få kommentarer fra veiledere og andre som har jobbet i prosjektet. Det har også vært verdifullt å få kommentarer fra andre med tilgrensende fagbakgrunn fordi jeg har fått synliggjort hva jeg tenker på som *sosiologiske* fortolkninger.

Overførbarhet

Det er *fortolkningen* som gir grunnlag for overførbarhet, og spørsmålet blir derfor om de tolkningene forskeren gjør kan ha relevans for andre sammenhenger (Thagaard 2003:184). Gyldigheten eller validiteten er således avhengig av relevansen. Når en tar utgangspunkt i et lite utvalg som jeg har gjort i denne masteroppgaven, og har som utgangspunkt at disse informantene til en viss grad skaper eller konstruerer sin virkelighet og gir mening til egne erfaringer, synes det fornuftig å ha såkalt *analytisk generalisering* som målsetning for studien (Kvale 1997:161). Analytisk generalisering baserer seg på at forskeren må *argumentere* for at de tolkninger som gjøres er relevante ut over den aktuelle studien (Kvale 1997:161). Kvale trekker sammenligninger til den juridiske argumentasjonsformen som skjer i rettssalen hvor tidligere domsavsigelser skaper presedens for nye saker (Kvale

1997:162). Andenæs (2000) påpeker imidlertid at *hvordan* tidligere saker brukes i den aktuelle sammenheng, er mottakerens ansvar:

Det er mottakeren av informasjon som bestemmer hvor anvendelig et resultat er for en ny situasjon. Men avsenderen – og nå er vi tilbake til forskeren igjen – må være omhyggelig med å skaffe tilstrekkelig og relevant informasjon for å muliggjøre slik generalisering, og må presentere resultatene ut fra et bevisst forhold til de meningsdannelsesprosesser som resultatene skal inngå i. (Andenæs 2000:306).

Vi ser altså at muligheten for en slik form for generalisering er avhengig av troverdighet og bekreftbarhet, og det kreves derfor etterrettelighet på alle disse tre punktene.

Som nevnt i innledningen har jeg i denne oppgaven tatt utgangspunkt i familier som består av personer med ulikt kjønn som lever sammen med barn. Spørsmålet om overførbarhet vil derfor kunne dreie seg om i hvilken grad de sammenhengene eller de funnene jeg har gjort kan overføres eller ha relevans for andre typer av familier, slik som for eksempel foreldre som har gått gjennom samlivsbrudd eller foreldre med samme kjønn. Dette er et punkt jeg vil komme tilbake til i avslutningskapittelet.

4. Analytiske veivalg

4.1 Kategorisering av familiene

Familiene i utvalget vil bli kategorisert etter om de har valgt et omsorgsarrangement hvor mor tar ut hele den delbare permisjonstiden, eller om man har valgt en løsning hvor også far benytter seg av denne. Jeg vil identifisere diskurser og betydningen av disse for det omsorgsarrangementet som er valgt innenfor disse to kategoriene. Å fremstille familier i kategorier er ikke uproblematisk fordi man risikerer å gi et idealtypisk bilde og dermed miste nyansene. Likevel kan bruk av kategorier være en fin måte å synliggjøre mønstre på (Thagaard 2003:134).

Den første kategorien har jeg valgt å gi betegnelsen *tradisjonelle familier*. Selv om disse familiene kan ses på som svært moderne siden mødrene har høy utdanning og er eller har vært tilknyttet arbeidslivet på fulltid, velger jeg å bruke betegnelsen tradisjonell i denne sammenheng fordi deres valg sammenfaller med hvordan foreldre tidligere har organisert fordeling av barneomsorg og arbeidsliv under permisjonstiden. Begrepet ”tradisjonell” vil i denne sammenheng derfor kjennetegnes av at mor tar ut hele den delbare permisjonstiden mens far ikke tar ut noe permisjonstid eller bare fedrekvoten.

Den andre kategorien velger jeg å kalle for de *delingsorienterte familiene*. Dette fordi de er opptatt av at også far må få del i denne permisjonstiden, og at fedrekvoten ikke er tilstrekkelig permisjonstid for far. To familier står i en særstilling til resten av materialet. De har begge valgt et tradisjonelt omsorgsarrangement, men har også sider som gjør at de kunne passe i kategorien til de delingsorienterte familiene. Siden jeg vurderer to familier til å være litt lite for å opprette en egen kategori, har jeg valgt å plassere disse familiene i henholdsvis den tradisjonelle familiekategorien og den delingsorienterte familiekategorien. Dette mener jeg kan forsvares fordi det først og fremst er *diskursene* som er analyseenheten i denne oppgaven, og ikke familiene i seg selv. Når bruk av kategorier kan medføre at nyanser

forsvinner, tenker jeg at familiene som står i særstilling kan bidra til å belyse eventuelle nyanser. Familiene til Torgeir og Dina vil derfor trekkes inn i analysen på den måten. Det er Dina og hennes familie som bryter med logikken for den kategoriseringen som er valgt, og dette vil jeg komme tilbake til når hennes familie blir diskutert.

4.2 Identifisering av diskurser

Et av de spørsmålene jeg måtte stille meg selv i analyseprosessen var hva slags betegnelser jeg skulle bruke på de ulike diskursene jeg sto ovenfor. Brandth og Kvande har valgt å bruke begrepet *morsdiskurs* når mødre og fedre begrunner de valgene de har gjort med mors kropp, amming eller hva som er naturlig (Brandth og Kvande 2003:97). Jeg har imidlertid valgt å bruke betegnelsen *biologisk diskurs*. Dette er ikke uproblematisk. Ordet biologi kan både dreie seg om kvinner og menn, men fordi noen av foreldrene i studien selv brukte betegnelsen biologi når de henviste til amming og kropp, tyder mye på at det er en intuitiv forståelse av at biologi dreier seg om mor-barn relasjonen når temaet er fordeling av omsorgsarbeid i barnets første leveår. Derfor har også jeg valgt å betegne denne type virkelighetsforståelser som en biologisk diskurs. Meningsinnholdet er likevel koblet til mors biologi.

Når mødre eller fedrene kommer inn på viktigheten av at far skal få et nært og godt forhold til barnet sitt fra starten av, har jeg i likhet med Brandth og Kvande (2003:129) valgt å betegne dette som en *nærværende far-diskurs*. Heller ikke denne betegnelsen synes helt optimal fordi dette begrepet kanskje kan tolkes som en motsetning til en nærværende morsdiskurs. For alle familiene i studien ligger imidlertid mors nærvær i bunn, og kommer egentlig til uttrykk gjennom den biologiske diskursen. Når det snakkes om farsnærvær, beskrives det som noe som *også* er viktig og som ikke settes opp som et motstykke til mors nærvær. En av mødrene uttrykte for eksempel følgende:

Jeg synes det er så viktig at også far får god kontakt med barnet sitt, og jeg ser jo det at han blir mammadalt når jeg blir hjemme, så jeg tror at det er kjempefint at far og sønn også får litt mer tid sammen enn bare de fem ukene.

Det er altså denne tanken om at far *også* er viktig som omsorgsperson det første året som vil bli omtalt som en *nærværende far-diskurs* og som således kan ses som en kontrast til den fraværende faren.

En tredje diskurs det vil være aktuelt å komme inn på er en *likestillingsdiskurs*. Likestilling er også et begrep som er svært tvetydig, og som kan gi leseren inntrykk av at vi snakker om at mor og far må være like eller gjøre de samme tingene for å bli likestilte slik Wetlesen (1997:237) kritiserer feminismen for. Det er ikke en slik forståelse av likestillingsbegrepet som er lagt til grunn i denne oppgaven. Derimot er det foreldrenes tanke om at omsorgsarrangementet må være *rettferdig* som har vært grunnlag for å bruke begrepet likestillingsdiskurs. Det betyr ikke at mor og far må dele permisjonstiden likt, men at det må deles på en slik måte at både mor og far *opplever* at arrangementet er rettferdig. For noen av familiene har det medført at far har eller skal ta ut noe mer permisjonstid, men likevel ikke mer enn at mor tar ut mesteparten.

5. Omsorgsarrangementet i familiene som deler tradisjonelt

5.1 Innledning

Dette kapitlet vil handle om diskursene som familiene med et tradisjonelt delingsmønster bruker når de skal begrunne det omsorgsarrangementet de har valgt i forbindelse med permisjonstid i barnets første leveår. Med *omsorgsarrangement* mener jeg altså hvordan mor og far har ordnet seg i permisjonstiden. Fokuset vil ligge på hvem som har vært hjemme med barnet til daglig og hva den andre forelderen har gjort i mellomtiden. Hvor mye av permisjonen mor har tatt ut og hvor mye far har tatt ut.

I analysen vil jeg forsøke å identifisere hvilke diskurser både mor og far forholder seg til i de begrunnelsene de gir om fordeling av permisjonstid, og se i hvilken grad disse diskursene avleirer seg i omsorgsarrangementet; det vil si om det ble slik de hadde tenkt.

5.2 Møte med de "tradisjonelle" familiene

I utvalget er det fem familier hvor mor har tatt ut hele den delbare permisjonen og hvor far har eller skal ta ut fedrekvoten eller hvor mor også har fått overført denne fedrekvoten til seg. I samtlige av familiene hadde fedrene hundre prosent fast stilling og fleksitid. To av mødrene hadde på intervju tidspunktet ikke en jobb å gå tilbake til etter endt permisjonstid. En mor var litt usikker på jobbsituasjonen da omsorgsarrangementet ble planlagt, men har senere fått fast stilling. Resten av mødrene hadde fast hundre prosent stilling. En av disse hadde ikke fleksitid på sin arbeidsplass. Vi skal nå bli kjent med Tomine, Thomas, Thalid, Tilde og Torgeir, og deres familier.

5.2.1 Tomine og hennes familie

Tomine er ti og en halv måned på intervju tidspunktet. Hun har to eldre søsken. I Tomines familie har mor tatt ut hele den delbare permisjonen, i tillegg til at hun har fått overført fars fedrekvote til seg. Dette fikk de lov til fordi far holdt på med videreutdanning.

Begrunnelser for omsorgsarrangementet

Tomines far begrunner omsorgsarrangementet på denne måten:

Det har mye med alder å gjøre også egentlig. For man oppfordres til å amme et helt år eller lenger. Det blir veldig vanskelig å reise til jobben eller sitte på jobben å amme – det er ikke så mange det er praktisk for.

Tomines far bruker det vi kan kalle for en biologisk diskurs når han begrunner omsorgsarrangementet. Han sier at den løsningen de har valgt henger sammen med alderen på barnet. Når barnet er under ett år må det ammes, og dette har betydning for hvordan foreldrepermisjonen deles. Dette kan tolkes som at han ønsker å understreke at det ikke har noe med manglende interesse å gjøre fra hans side, men at det biologiske må komme i første rekke.

Også Tomines mor knytter seg opp til en slik biologisk diskurs og forteller at hun har prioritert amming med alle sine barn:

Men jeg har jo ammet alle i ett år også, det måtte jeg jo ha sluttet med. For jeg prøvde å amme litt ved siden av jobb når jeg begynte når storebror var ti måneder eller noe sånt noe, og da prøvde jeg å amme ved siden av, og det var veldig slitsomt. Det fungerte dårlig.

Jeg var litt nysgjerrig på hvordan far vurderte det at mor skulle ta ut hele den delbare permisjonen *i tillegg til* hans fedrekvote. Her fikk jeg følgende svar:

Far: Nei, det er greit.

Mor: Han var jo hjemme et helt år med storebror når han var liten.

Far: Ja, da har jeg jo prøvd det, og det var jo veldig hyggelig det. Så jeg har på en måte fått muligheten til det, da. Å være hjemme med et lite barn.

Fars uttalelse om at ”det er greit” kan bety at han ikke har hatt noen sterke ønsker om å ha det annerledes, og at de derfor er enig om arrangementet. Men det kan også være uttrykk for at han innretter seg etter mors ønske om å være mest mulig hjemme. Mor understreker at far var hjemme et helt år med eldstemann fra han var ett til han var to. Kanskje er det noe hun gjør for å understreke at de også er knyttet til en nærværende far-diskurs? I så fall spiller far videre på det når han sier at han har prøvd det og han har fått muligheten til å være hjemme med et lite barn. Likevel er det ikke sikkert at den nærværende far-diskursen er så sterk, da den ikke ser ut til å være knyttet til Tomine som person. Han beskriver den tiden han var hjemme med eldstemann som *hyggelig*, og dette kan tolkes som at han ikke føler det som en *plikt* å ha del i hovedomsorgen for hvert av barna. Men det kan også bety at den biologiske diskursen hvor ammeargumentet inngår er sterkere enn den nærværende far-diskursen så lenge barnet er i ”ammealder.”

Familiens omgivelser

På spørsmål om hvordan venner og familie har gjort det med hensyn til fordeling av permisjonstid viser det seg at de fleste de kjenner har valgt en løsning hvor mor tar ut hele den delbare permisjonstiden:

Far: Fedrene er vel kanskje hjemme litt mer. Men de fleste tar fire uker.

Mor: I barselgruppa har det vært sånn at fedrene har tatt fire uker, men i et par tilfeller skal pappaene være hjemme etter at permisjonstiden er slutt, da. Uten lønn. Det er det noen som har gjort. Og på jobben også så er det vanlig at det er moren som er hjemme i elleve måneder.

Intervjuer: Så i de miljøene er det ganske vanlig å tenke at permisjonen er mors permisjon?

Mor: Ja.

Som vi har sett tar ikke Tomines far ut permisjonstid i det hele tatt, så derfor tar de fleste han kjenner ut mer enn han. Likevel er det slik at de fleste han kjenner ikke tar ut mer enn fedrekvoten. Dette tyder på at foreldrene befinner seg innenfor en diskurs hvor det er vanlig å tenke på permisjonstiden som mors permisjon. Foreldrene til Tomine velger ikke kontroversielt i forhold til sine venner.

Forhandlinger

Foreldrene til Tomine har altså tatt en beslutning om at mor skal ta ut maksimal permisjonstid, mens far skal fortsette i arbeidslivet. Et interessant spørsmål er hvorvidt vi kan se denne beslutningen som et resultat av *forhandlinger* mellom mor og far. Slik Syltevik (2000:108) bruker forhandlingsbegrepet, kreves det som vi var inne på i teorikapittelet, uenighet eller en "følt spenning" og handlingsalternativer. Det må være noe å forhandle om, og en må treffe et valg mellom de ulike mulighetene. Tomines foreldre har understreket viktigheten av at barnet må få morsmelk. Her ser det ut til å være enighet mellom mor og far. Far var hjemme med eldstemann da mor var ferdig med permisjonstiden for ham. Derfor prøvde hun å fortsette ammingen ut over det første året selv om hun var tilbake i jobb. Familien fikk på denne måten erfaring med en slik ordning, og dette er ikke noe de kunne tenke seg å prøve igjen. Når Tomines far i tillegg begrunner omsorgsarrangementet med at barn bør ammes et helt år eller lenger, kan dette tolkes som at de opplever at de egentlig ikke har hatt så stort handlingsrom med hensyn til andre alternativer. Tomine er i det første året veldig avhengig av mor på grunn av morsmelken, og far opplever at det er lite praktisk å reise til mors jobb for at barnet skal få mat. Mor underbygger slik jeg ser det denne begrunnelsen når hun sier at hun har prøvd å kombinere amming med å være i arbeidslivet, men at det fungerte dårlig. Av den fremstillingen foreldrene til Tomine har presentert, synes det som at den løsningen som ble valgt, ga seg selv. Riktignok ser det ut til at Elsters poeng med at det må være noe å forhandle om, er til stede. Far påpekte at det var hyggelig å være hjemme med storebror, og ser sannsynligvis derfor på permisjonstid med barn som verdifullt. Men samtidig er det ikke en ordning som han eksplisitt og bevisst har utfordret

mor på når det gjelder Tomine. Det betyr at Sylteviks forhandlingsbegrep ikke ser ut til å passe på den beslutningsprosessen som Tomines foreldre har vært gjennom. Innenfor typologien til Syltevik er det kanskje heller koordinering basert på enighet som er det mest passende (Syltevik 2000:109).

Hvis vi derimot ser forhandlinger som en referanseramme som *samspillet* mellom mor og far blir sett i lys av slik Haavind og Andenæs gjør, kan det likevel være at vi kan betrakte denne beslutningsprosessen som forhandlinger (Andenæs 1996:56). Tomines foreldre fremhever at mor har ønsket mest mulig permisjonstid:

Intervjuer: Er det noen spesiell grunn til at dere tenker akkurat sånn?

Far: Ja, det er jo at mor hele tiden har hatt lyst til å være hjemme mer enn hun har vært, da. Så vi synes det var fint at hun kunne være hjemme så lenge som mulig.

Når jeg spør om de kunne ha tenkt seg å gjøre det på en annen måte, sier mor at ” *jeg hadde ikke likt å være hjemme kortere enn det jeg har vært.* ” Mors uttalelse kan tyde på at hun ser på foreldrepermisjonen som en morsrettighet og dette har hun artikulert overfor far.

Far har vært gjennom omstillinger arbeidslivet, og brukt tid på videreutdanning. Dette har betydning for hvordan han opplever omsorgsarrangementet:

Jeg har følt at jeg har hatt behov for å komme meg litt videre i arbeidslivet også. For jeg har studert en stund. Så det har jo vært litt praktisk av den grunn også da.

Det er ikke arbeidslivet som ser ut til å være hovedbegrunnelsen for det omsorgsarrangementet som er valgt. Det er som vi har sett hensynet til amming av barnet. Sitatet ovenfor tyder likevel på at arbeidslivet blir brukt som en ”sideforklaring” på de valgene som er gjort. Tomines far ser ut til å ha et sterkt ønske om å tilbringe tid i

arbeidslivet selv om Tomine er i permisjonsalder. Samtidig har han ikke utfordret mor i forhold til deling av permisjonstiden:

Intervjuer: Så du insisterte ikke på å få en del av permisjonstiden med Tomine?

Far: Ikke å ta det fra mor nei.

Intervjuer: Jeg hører at du sier at du ikke vil ta permisjonstiden fra henne, men den er jo felles. Føler du at du ville tatt den fra henne?

Far: Ja, jeg føler jo at jeg ville gjort det. Jeg vet jo at hun alltid har hatt lyst til å være hjemme med barn. Så jeg føler at jeg ville tatt den fra henne.

Tomines far ser altså ut til å ha godtatt mors oppfatning av at dette er hennes permisjon. Tomines mor har heller ikke stilt spørsmål ved fars prioriteringer. Tvert i mot har hun understreket at far tross alt var hjemme med storebror, og far uttrykker at han er fornøyd med det. Omsorgsarbeid og forsørgelse blir sett på som de viktigste bestanddeler i foreldreskapet (Leira 1992). Når mors innstilthet til å ta ut hele permisjonstiden ikke møter motstand, og fars behov for å tilbringe tid i arbeidslivet ikke blir stilt spørsmål ved, kan dette i følge Haavind tolkes som *ordløse forhandlinger* om hva kjønn skal bety i dette foreldreskapet (Haavind i Syltevik 2000:106). For Tomines foreldre har disse ordløse forhandlingene medført at mor er den som tar seg av hovedomsorgen for barna, mens far knytter tettere bånd til arbeidslivet.

5.2.2 Thomas og hans familie

Thomas bor sammen med mor, far og en storesøster på to år. I hans familie tar mor ut ti måneder permisjon med full lønn, mens far skal ha fire ukers fedrekvote. Mor har opptjent permisjonsrettigheter, men har ikke jobb å gå tilbake til etter at permisjonstiden er slutt. Hvis hun får noe interessant å gjøre vurderer hun å gå tilbake til arbeidslivet, men hun kan også tenke seg å fortsette å være hjemmearbeidende med hovedansvaret for barna. Thomas er åtte måneder på intervjutidspunktet.

Begrunnelser for omsorgsarrangementet og forhandlinger

Også Thomas' mor ser ut til å være knyttet til en biologisk diskurs når hun skal begrunne det omsorgsarrangementet de har valgt:

Mor: Han blir såpass liten, liksom, og ikke ta – eller å få morsmelk... Da blir det sånn som han er nå – sju - åtte måneder, og så skal jeg begynne på jobb igjen, og så ...

Intervjuer: Så du følte også at det hadde litt med biologi å gjøre?

Mor: Ja.

I likhet med Tomines foreldre, er også ammingen en viktig dimensjon i den biologiske diskursen til Thomas' mor. Det er interessant å merke seg at også hun forholder seg til en ammepraksis hvor hun ikke ser for seg at hun kan kombinere jobb med ønske om å fortsette å gi morsmelk til Thomas. For Thomas' mor er det derfor helt naturlig at det er hun som tar ut hele den delbare permisjonstiden.

For Thomas' far er ikke denne organiseringen like selvsagt. Han ga uttrykk for at han gjerne kunne ha organisert omsorgsarrangementet på en annen måte:

Far: Altså jeg kunne hatt lyst til å ta ut mer – altså mer permisjon. Men – men det ville jo ikke mor da. Men –

Mor: Nei.

Dette kan tyde på at Thomas' far er tilknyttet en nærværende far-diskurs. Han hadde også ønsket seg mer permisjon da storesøster ble født:

Mor: Egentlig – han har jo spurt ... da vi fikk henne – før vi fikk hun eldste – Fordi da begge to hadde jobb – DA ville han ha –

Intervjuer: OK – Hvordan gikk det?

Mor: Huffameg –

Intervjuer: Huffameg?

Mor: Nei – ja –

Intervjuer: Kan du forklare litt hvordan du tenker rundt det?

Mor: Nei, men – ja - ... Første barn, ikke sant – Og så hadde jeg gledet – gledet meg veldig... til å være sammen med barnet, og så skal han ta ... de liksom ukene ... av meg.

Intervjuer: Så du opplever det at han ville tatt det fra deg?

Mor: Ja, ja. Og så ... at ...

Far: Og så brukte du den mot meg da, ikke sant.

På mange måter kan disse beskrivelsene sette oss på tanken om at det i denne familien må ha foregått eksplisitte forhandlinger hvor fars nærværende far-diskurs har møtt mors biologiske diskurs. Både mor og far ser det som verdifullt å ha permisjonstid med barnet. Far opplever også at mor har argumenter som hun bruker mot ham. Likevel er det vanskelig å se at dette faller inn under Sylteviks avgrensning av forhandlingsbegrepet. Mors tatt for gitthet av hvordan permisjonstiden bør være, bidrar til at det for henne ikke er alternativer til den ordningen de har valgt. Hun opplever at far ville ha tatt permisjonstid fra henne hvis han skulle hatt del i denne. I likhet med Tomines foreldre, oppfatter hun altså permisjonstiden som en morsrettighet. Dette kan tolkes som at hun føler at hun har gjort seg fortjent til denne permisjonstiden. Det blir dermed ikke noe å forhandle om. Selv om Thomas' far har gitt uttrykk for at han gjerne ville hatt mer permisjonstid med barna, ser det ut til å være en hypotetisk tanke og ikke en reell mulighet. Så lenge mor ikke hadde en interessant jobb å gå tilbake til, var de også enig om hvordan de skulle gjøre det. Thomas' far begrunner altså ikke det omsorgsarrangementet de har valgt ut fra hva som er best for barnet eller for ham selv, men ut i fra hensynet til mor. Mors tilknytning til arbeidslivet blir her et premiss for hvor mye permisjonstid far tar ut. Dette leder til spørsmålet om det i stedet kan identifiseres *ordløse kjønnsforhandlinger* også i denne familien.

Det som er felles for begge familiene som er omtalt så langt, er at når mødrene vil være hjemme så ser fedrene ut til å innrette seg etter det. Tomines far beskriver den ordningen de har falt ned på som praktisk fordi det er mor som ammer. Thomas' far sier ikke direkte at den

løsningen de har kommet frem til er praktisk, men forteller at han akkurat hadde fått ny jobb da Thomas ble født, og at han uansett hadde følt det litt vanskelig å be om mer fri hos den nye arbeidsgiveren. Det som er interessant i denne sammenhengen er at til tross for at det her ser ut til å være en diskrepans mellom diskurs og praksis, har det ikke vært store diskusjoner mellom mor og far om hvordan fordelingen av permisjonstiden skulle være. Far sier:

Men det – i hvert fall nå da, med Thomas, så har det – syns jeg det er naturlig når ... når mor ikke skal tilbake til jobb og jeg akkurat har fått en jobb jeg – som er krevende å sette meg inn i, liksom, så har jeg ikke liksom stressa fram noen andre tanker ... altså jeg har vel aldri egentlig – jeg har vel aldri egentlig insistert liksom på å få det, har ikke liksom laget noen sak rundt det.

Arbeidslivet ser altså ut til å fungere som en ramme for hvordan praksis blir. Mor har ikke en interessant jobb å gå tilbake til, og far opplever at han har behov for å fokusere på sin nye jobb. Far utfordrer derfor ikke mor på permisjonsspørsmålet, og mor synes det er greit at far fortsetter i arbeidslivet fordi hun selv ønsker å benytte hele permisjonstiden. Gjennom å se på samspillet og innstiltheten som mor og far har overfor hverandre, ser det ut til at vi også i denne familien finner spor av de ordløse kjønnsforhandlingene. På mange måter virker disse forhandlingene mer utfordrende enn for foreldrene til Tomine fordi foreldrene til Thomas knytter seg delvis til motstridende diskurser. Like fullt blir resultatet av forhandlingene også her at mor tar hovedomsorgen for barna, mens far fortsetter i arbeidslivet.

Familiens omgivelser

Også venner og familie til Thomas sine foreldre har valgt omtrent som dem selv:

Far: Ja, altså de andre kameratene mine ... som har fått barn for 3-4-5-6 år siden, liksom, men de ... Jeg tror – jeg tror ikke de hadde noe – jeg tror også de bare stort sett fikk den tildelte pappakvoten...

Intervjuer: Ja, av sin kone, liksom.

Far: Ja.

Intervjuer: Når du sier at de fikk – fordi – ja –

Mor: (Ler) Vi er ganske strenge, vi!

Far: Ja, ja, ja –

Intervjuer: Eller de har jo – det er jo – ja, siden man kan dele, så spør jeg

Mor: Ja.

Far: Nei, det er – der er liksom ... Damene er skikkelig strenge på det, tror jeg (ler litt).

Intervjuer: Og det tror du vennene dine også har opplevd litt sånn på samme måte?

Far: Ja, jeg tror det... Jeg tror det.

Denne samtalen viser at også foreldrene til Thomas ser ut til å leve i et miljø hvor det er vanlig at mødrene tar ut mesteparten av permisjonstiden. Dette kan være noe av forklaringen på hvorfor ordningen synes tas for gitt hos Thomas' mor. Formuleringen om at fedrene bare ”fikk den tildelte pappakvoten” tyder på at ordningen blir sett på som en morsrettighet av fedrene også.

5.2.3 Thalid og hans familie

I utvalget er det også en familie med norsk – pakistansk bakgrunn. Mor og far er født i Norge, men har pakistanske foreldre. De er begge utdannet i det norske universitetssystemet. Thalid er åtte måneder på intervjutidspunktet. Thalid er første barnet til mor og far. Familien bruker mye tid sammen med storfamilien, og tiden organiseres mye etter foreldrenes ønske om å være sosiale med familien. Mor tok først permisjon med full lønn i ti måneder. I ettertid har hun søkt arbeidsgiver om ytterligere seks måneder permisjon. Far skal ha fire ukers pappapermisjon.

Begrunnelser for omsorgsarrangementet

Når foreldrene skulle begrunne hvorfor de hadde valgt akkurat denne løsningen, gjorde de det på denne måten:

Far: Nei altså – jeg kunne gjerne vært hjemme hele tida, jeg, med barnet. Jeg syns det er kjempegøy. Men jeg tror nok – Jeg syns også det er bedre at gutten har mor da. Jeg syns det. Jeg må ærlig innrømme det – det er sikkert sånn gammeldags tankegang. Men jeg syns det er veldig sånn – det er veldig greit at han er sammen med moren sin og – Både med hensyn til mat og med hensyn til – I hvert fall nå så tidlig da.

Mor: Ja, amming og sånn.

Far: Ja. Så det er jo veldig positivt, slik at – sånn ER det jo biologisk. Jeg tror mor er døds viktig for barn.

Mor: Ja.

Far: Altså jeg mener det helt ærlig. Det høres kanskje litt fleipete ut, men jeg tror det. Jeg tror det er kjempe viktig for barn å ha et – Jeg tror bare sånn lukt og sånne ting...

Thalid og hans foreldre har pakistansk bakgrunn, og det synes som at de begrunner omsorgsarrangementet på samme måte som de foregående familiene. Slik jeg tolker fars utsagn om at han gjerne kunne vært hjemme hele tiden, viser det at han ønsker å fremstå som en far som stiller opp og som ønsker å ha et nært forhold til barnet sitt. På denne måten benytter han seg av en nærværende far-diskurs. Men samtidig synes han det er bedre for *gutten* å ha mor hjemme. Han gjør på denne måten en barnets beste vurdering. Dette kan knyttes til den biologiske diskursen, som også i dette tilfelle innebærer at mor og barn er nært knyttet sammen det første året på grunn av amming. Amming blir et argument som fører til at fars ønske om å tilbringe tid hjemme med Thalid må vike. Den biologiske diskursen kan synes sterkere for Thalids far enn den nærværende far-diskursen, siden mor har fått hele den delbare permisjonstiden. Far beskriver seg selv som gammeldags, noe som kan tolkes som at han er klar over at det finnes andre diskurser om dette.

Samtidig er det tydelig at mor også er veldig bevisst på å bruke ”ammeargumentet” når permisjonstiden skal fordeles:

Mor: For det er liksom – jeg vet ikke – hvis man f.eks. vil fokusere på amming da, som Verdens helseorganisasjon anbefaler to år, og det er ikke så veldig lett å amme mens man jobber.

Far: Nei.

Mor: Så hvis man skal – på bakgrunn av DET da, være hjemme et år, for eksempel, så er ikke det så veldig – Man har liksom ikke – det hjelper jo ikke det at permisjonen er ett år og halvparten av det er mannen sitt – man får jo fortsatt problemer. Det er DU som skal amme ...

Intervjuer: Ja.

Mor: Da er det – jeg vet ikke –

Far: Nei, JEG ville IKKE anbefalt det.

Mor: Nei.

Her ser vi at ”ammeargumentet” også får sterkere kraft fordi mor knytter det opp til en anerkjent institusjons anbefaling. Dette kan tolkes som at også mor ønsker å fokusere på hva som er best for barnet. På denne måten tar hun også fokus vekk fra seg selv og hva *hun* helst har lyst til.

Magnussen (2005:72) mener at når personer presenterer seg selv overfor andre, lager de ofte fortellinger hvor det er mulig for andre å forstå hvorfor en har valgt som en har gjort. Fortellingen til Thalids mor kan tolkes som at hun ønsker å formidle at det er et verdimesig og moralsk valg som er gjort. Brantsæter (2001:131) forklarer dette med at man etterstreber en verdig fortellerposisjon. Thalids mors utsagn kan ses på som en slik aktverdig fortelling – mer aktverdig enn om hun hadde sagt at hun tar ut hele permisjonen fordi hun har lyst til det og ikke vil at far skal få del i denne.

Forhandlinger

Selv om Thalids far i utgangspunktet kunne ha tenkt seg mer tid med sønnen det første året, var det egentlig ikke noe store diskusjoner om hvordan omsorgsarrangementet skulle være hos dem heller:

Mor: Jeg spurte om han hadde lyst, og han sa ja, og jeg sa ja, fint for deg, det får du ikke! (ler godt)

Intervjuer: Så du har ikke tenkt å gi han det?

Mor: Nei. Nei, men vi er jo begge enig om at det er greit at jeg er hjemme, ikke sant.

Far: Begge er enig, ikke sant (latter)...

Mor: Er vi ikke det?

Intervjuer: Ja, hva sier du?

Far: Jo da. Jo da –

Av sitatet ovenfor er det lite som tyder på at mor og far har forhandlet etter Sylteviks avgrensning av begrepet. Far har aldri utfordret mor på fordeling av omsorgsarrangementet. Kanskje henger det sammen med at mor og far har en *felles* oppfatning av at mor er svært viktig for barnet det første året, og at det dermed ikke er noen reelle alternativer eller uenighet om den ordningen de har valgt. Det virker som det er ganske selvsagt for Thalids foreldre hvordan dette skulle gjøres. Både mor og far ser på permisjonstiden som en morspermisjon. Det synes imidlertid nokså klart at organiseringen er mors prosjekt. Mor avslutter da også denne delen av samtalen med følgende:

Mor: Og – men – Nei, jeg vet ikke – det er liksom det naturlige, biologiske, liksom, at det er moren som ... gjør de fleste tingene.

Dette sitatet tyder også på at når en bestemt måte å organisere seg på blir tatt for gitt, så er det ikke aktuelt med eksplisitte forhandlinger slik Syltevik bruker begrepet. Det er interessant at Thalids far ikke brukte arbeidslivet som begrunnelse slik de andre fedrene gjorde. Betyr det at det i denne familien ikke foregikk ordløse forhandlinger?

Når far understreker det biologiske båndet mellom mor og barn på den måten han gjør ved å si at ”*jeg tror mor er døds viktig for barn*”, sier han også implisitt noe om hvordan han mener at arbeidsfordelingen mellom mor og far bør være. Dette kan tolkes som en forhandling om at han skal få fortsette i arbeidslivet. Han sier riktignok at han tror det vil vært kjempegøy å ha vært hjemme med barnet, men i likhet med Tomines far er heller ikke dette knyttet til en pliktfølelse. Når mor så sterkt understreker at det er hun som skal ha hovedomsorgen for Thalid, kan dette tolkes som en ordløs bekreftelse på at hun er enig i fars kjønnsforståelse. Dette samspillet med hvordan mor og far innretter seg etter hverandre, kan tolkes som et tegn på at det har foregått ordløse kjønnsforhandlinger også i denne familien selv om ikke arbeidslivet blir brukt som begrunnelse.

Familiens omgivelser

Også i omgivelsene til Thalids foreldre velger de fleste ganske likt med hensyn til omsorgsarrangement:

Mor: Ja. Våre – Vi har jo mange med pakistansk bakgrunn da som er våre venner, og de fleste har vel gjort sånn at det er mødrene som har blitt hjemme, tatt et år, som regel. Og så tar faren den siste måneden... Det er vel sånn –

Far: De fleste vi kjenner har vel gjort det sånn. Jeg kjenner faktisk ingen som har tatt mer – ingen fedre, altså.

Mor: Det er ingen som har tatt mer –

Far: Nå snakker jeg om fedre. Jeg kjenner ingen fedre som har tatt mer. Det er noen som har kombinert det med ferie.

Mor: Men det er ingen som har tatt av mødrenes del –

Far: Nei, nei.

Også disse foreldrene lever innenfor en diskurs hvor det er vanlig å tenke på permisjonstiden som en morsrettighet. Foreldrene til Thalid velger heller ikke kontroversielt i forhold til sine venner. De understreker selv at de kommer fra en pakistansk bakgrunn, og muligens ser de på det som en forklaring på hvorfor de har valgt et tradisjonelt omsorgsarrangement. Kanskje dette betyr at de tror at etniske norske familier deler mer enn dem? I utvalget er det imidlertid slik at denne måten å dele permisjonstiden på er noe som kjennetegner flertallet av familiene.

5.2.4 Tilde og hennes familie

Nå skal vi bli kjent med Tilde og hennes familie. Tildes familie ligner ganske mye på familiene til Thalid og Tomine. Tilde var fire og en halv måned på intervju tidspunktet og var med dette yngst i utvalget. I denne familien skal mor ha ett års permisjon med åtti prosent lønn. Far skal ha fem ukers fedrekvote.

Begrunnelser for omsorgsarrangementet

Jeg spør Tildes foreldre om hvorfor de har valgt akkurat den permisjonsfordelingen de har valgt:

Mor: Nei, jeg vet ikke helt...

Far: Nei, vi hadde vel egentlig ikke noe sånn...

Mor: Nei, men – ja jeg vet ikke helt om vi snakka en masse om det, jeg tror det var litt mer sånn... som en selvfølge oss i mellom.

Mye tyder altså på at denne selvfølgen om hvordan omsorgsarrangementet skulle deles, førte til at løsningen ga seg selv.

Familiens omgivelser

Det ser ut til at Tildes foreldre lever innenfor en diskurs hvor det er vanlig at mor tar ut hele den delbare permisjonstiden:

Mor: Nei, jeg tror det er – at de fleste tar – de som jeg vet om, de tar åtti prosent i ett år – Ja. Og så er hun hjemme mest mulig, og så har han resten. Det er det som er vanlig blant de som jeg vet da.

Far: Det er det inntrykket jeg har også.

Heller ikke Tildes foreldre har valgt kontroversielt i forhold til sine omgivelser, og dette kan også her være grunnen til at de ikke har reflektert så mye over fordelingen av omsorgsarrangementet på forhånd.

Forhandlinger

Jeg spør videre om de har noen tanker om hvorfor det kan være sånn:

Far: Jeg tenker det er litt sånn praktisk, med sånn – i forhold til amming og mating og sånne ting.

Intervjuer: Ja.

Far: Så ser jeg på det som nyttig for ... at mora tar ut.... Men jeg tenker på – ikke sant – det er amminga som – Eller –

Mor: Ja, selvfølgelig –

Amming er en viktig begrunnelse for valg av omsorgsarrangement også for foreldrene til Tilde og derfor ser det ut til å være den biologiske diskursen som har betydning for den løsningen de har valgt. Mor og far bærer ikke preg av å være uenig i ordningen, og det synes vanskelig å karakterisere den beslutningsprosessen som foreldrene har gjennomgått for forhandlinger etter Sylteviks avgrensning. Det er interessant å merke seg at også Tildes far omtaler den ordningen de har valgt som *praktisk*. Dette kan igjen relateres til ordløse forhandlinger mellom mor og far. Tildes far er ikke komfortabel med å ha hovedomsorgen for barnet sitt, og han er derfor bekymret for de fem ukene han skal være alene med Tilde. Aller helst kunne han ønsket at mor var hjemme sammen med ham i denne fedrepermisjonen:

Jeg ville heller – istedenfor å bli helt alene sånn i en periode så kunne jeg heller ha tenkt at vi var sammen begge to. ... at vi har – ja, at du har muligheten til – Altså egentlig at de fem ukene da som – som jeg også kan ta ut på slutten – at jeg kan ta det samtidig som også mor fortsatt er i permisjon.

Far begrunner dette utsagnet på følgende måte:

I hvert fall sånn ... for førstegangsfødende og ... blitt foreldre for første gang og – veldig mye ukjent og sånne ting, da syntes jeg det kunne være greit. Absolutt.

Slik jeg ser det, formidler far ved disse uttalelsene at han ser på mor som den nærmeste til å ha hovedomsorgen for barnet og han forhandler om å være den som skal ha hovedfokus i

arbeidslivet. Tildes mor skiller seg fra de andre mødrene i utvalget ved at hun ikke har insistert på å ta ut hele den delbare permisjonen. I stedet støtter hun fars uttalelse ved å referere til økonomiske hensyn:

Mor: Men det er sånn at åtti prosent av min lønn er jo lavere enn hans.

Intervjuer: Ja.

Mor: Så det er jo mest lønnsomt også at han – at han jobber fullt.

Når Tildes mor fremhever det økonomiske aspektet, kan dette ses på som en strukturerende faktor som er med å styre hvordan omsorgsarrangementet blir i praksis. Økonomi er en viktig faktor for mange småbarnsfamilier, og er derfor noe de fleste må forholde seg til. I Brandth og Kvandes (2003) undersøkelse om fedres bruk av den delbare permisjonen, var for eksempel økonomi og arbeidslivet to av de faktorene som hadde betydning. Men mors uttalelser kan i tillegg ses på som en aksept til fars ordløse forhandling om hvem som skal være hjemme med hovedomsorgen for Tilde, og dermed også hvordan kjønn skal forstås i deres foreldreskap.

5.2.5 Torgeir og hans familie

Torgeir er elleve måneder på intervjutidspunktet. Han er første barnet til mor og far. De har valgt ett års permisjon med åtti prosent lønn. Mor har tatt ut hele den delbare permisjonstiden, mens far har tatt fedrekvoten på fire uker. Far er inne i sin siste uke av denne permisjonen og mor har vært hjemme sammen med far og Torgeir i denne perioden fordi hun er arbeidsledig.

Begrunnelser for omsorgsarrangementet

Når jeg spør mor og far om hvorfor de har valgt akkurat dette omsorgsarrangementet, svarer far: *”Det har bare blitt sånn fordi mor ble arbeidsledig. Og da har jo ikke jeg krav på mer enn fire uker.”*

Utsagnet om at *”det har bare blitt sånn”* må forstås på en litt annen måte enn for eksempel hos Tilde, fordi mors arbeidsledighet har ført til at far ikke har hatt rett på noe av den delbare permisjonstiden. Arbeidslivet har her vært en strukturerende faktor som har satt grenser for omsorgsarrangementet fordi fars rett til å ta ut noe av den delbare permisjonen er avhengig av at mor går tilbake til inntektsgivende arbeid. Dagpenger likestilles ikke med inntektsgivende arbeid. Jeg spurte familien om hva de hadde tenkt seg på forhånd. Far uttalte: *”vi hadde jo en idé om at det å ta seks måneder hver hadde vært ganske flott.”*

Dette var tanker mor og far hadde gjort seg på forhånd, og det er selvfølgelig ikke sikkert at de hadde endt opp med en slik fordeling selv om mor hadde jobbet. Likevel mener jeg at dette tyder på en likestillingsdiskurs fordi far her omtaler at en slik fordeling hadde vært ganske flott. En slik likestillingsdiskurs er vanskelig å identifisere i de andre familiene innenfor den tradisjonelle familiekategorien, og i den forbindelse ser familien til Torgeir ut til å være spesiell.

Far vurderer en slik femti – femti fordeling på følgende måte: *”Det hadde vært fint å være sammen med Torgeir alene og passet på han hele dagen. Jeg vet jo ikke hva de holder på med når jeg er på jobb, da.”*

Denne uttalelsen tyder på at Torgeirs far også er knyttet opp til en nærværende far-diskurs. Han kunne ha passet på Torgeir hele dagen og mye tyder på at han føler at han går glipp av noe ved ikke å være sammen med Torgeir på dagtid. Dette kan også tolkes som uttrykk for en rettferdighetstanke, ved at det ikke bare er mor som skal få anledning til å tilbringe tid med sønnen. Det er også interessant å merke seg at han understreker at han kunne ha tenkt seg å ha vært *alene* med Torgeir. Her skiller også Torgeirs far seg fra flere av de andre fedrene som er omtalt så langt. Blant annet sier Thalids far at han synes *”det er veldig greit at han er sammen med moren sin*, og videre at *”jeg tror mor er døds viktig for barn.”* Tildes far kunne tenkt seg at mor var hjemme når han hadde permisjonstiden sin. Slik er det altså

ikke for Torgeirs far. Sånn som det har blitt nå føler far at det er mor som får erfaringen når det er hun som er alene med Torgeir. Far formulerer det på denne måten: *”Det er jo en erfaring, det og. Når du er aleine med ungen så får du jo også knytta tettere bånd.”*

Likevel er det slik at likestillingsdiskursen og den nærværende far-diskursen som er mer fremtredende hos Torgeirs far enn hos de andre fedrene, ikke har avleiret seg i praksis. Mors arbeidsledighet har gjort det vanskelig.

Forhandlinger

På grunn av mors arbeidsledighet er det lite som tyder på at foreldrene til Torgeir har gått gjennom forhandlinger slik Syltevik definerer begrepet. Hvorvidt mor og far ville vært uenig om en alternativ organisering er vanskelig å si; poenget er at de ikke hadde handlingsalternativer på grunn av mors arbeidsledighet. Jeg lurte på hvordan far vurderte det at han ikke fikk del i den delbare permisjonstiden. Til dette svarer far: *” Vi snakket jo om å dele. Men det har jo egentlig vist seg å være veldig praktisk at du er hjemme, så har vi sluppet alt det der med pumpinga.”*

I likhet med flere av de andre fedrene i denne familiekategorien, omtaler også Torgeirs far den løsningen de har falt ned på som praktisk. Amming er svært viktig for foreldrene til Torgeir. De snakker mye om ernæring og har kjøpt mye litteratur om amming. Foreldrene til Torgeir bærer derfor også preg av å befinne seg innenfor en biologisk diskurs. Jeg er imidlertid i tvil om fars vurdering av omsorgsarrangementet er et resultat av at den biologiske diskursen er sterkest, eller om han velger å fremheve den fordi han uansett ikke kan få del i permisjonstiden. Det at far fremhever viktigheten av amming og hvor upraktisk det er med pumping, kan også tyde på ordløse forhandlinger slik vi har sett i de andre familiene.

Torgeirs mor er fornøyd med omsorgsarrangementet. Hun sier:

Ja, og jeg synes det har fungert kjempefint med far, for han har vært så flink til å engasjere seg i det og. Dette er jo ikke min jobb alene, så det har vært fint. Jeg har hatt en sparringspartner på hvordan få til en hverdag med Torgeir. Han er så flink så – jeg er så heldig.

Mor er veldig fornøyd med å være hjemme med omsorgen for Torgeir. Hun synes heller ikke det er så problematisk at hun er arbeidsledig fordi det betyr at hun kan være enda lenger hjemme med Torgeir. Økonomisk sett klarer familien seg bra uansett. Når Torgeirs mor sier at dette (les:omsorgsarbeidet) ”jo ikke er min jobb alene”, tolker jeg det som at hun ser på omsorgsarbeidet med barnet som hennes hovedoppgave, men at far må hjelpe til. Begrepet ”sparringspartner” kan tolkes som at hun ser på far som en hun kan diskutere ulike sider av omsorgsarbeidet med, men at det hovedsakelig er hun som skal står for gjennomføringen. Mors uttalelse om at far er ”flink” og ”jeg er så heldig” er en oppvurdering av far som ikke forekommer ellers i utvalget. Kanskje dette må ses i lys av at hun befinner seg innenfor denne biologiske diskursen og at hun ser på fars innsats som en bonus? Eller kan det være slik at det er en måte å møte fars nærværende far-diskurs på; selv om far ikke har hovedomsorgen på dagtid er hans bidrag verdifullt både for henne og Torgeir? Uansett kan denne innstillingen tolkes som en ordløs forhandlingsstrategi i forhold til hva kjønn skal bety i foreldreskapet. I så fall er dette en forhandling om en komplementær arbeidsfordeling som minner om de andre tradisjonelle familiene.

Det er nokså tydelig at Torgeirs mor og far har til dels forskjellige diskurser når det gjelder fordeling av omsorgsarbeid på samme måte som Thomas' mor og far hadde. Torgeirs mor ser ut til å være knyttet til en sterk biologisk diskurs, mens Torgeirs far ser ut til å trekke på flere motstridende diskurser når han både knytter seg opp til likestillingsdiskursen hvor rettferdighetshensynet inngår, den nærværende far-diskursen og den biologiske diskursen.

5.3 Konklusjon

Jeg har nå forsøkt å identifisere de mest fremtredende diskursene som de tradisjonelle familiene i utvalget knyttet seg til og innholdet av dem. Jeg har også sett på i hvilken grad disse diskursene ble avleiret i praksis. Gjennom familienes begrunnelser og vurderinger har jeg identifisert en biologisk diskurs som ofte inneholder hensynet til barnets beste og til amming. Jeg har funnet en nærværende far-diskurs som kjennetegnes av at det er viktig at far og barn får tid sammen – gjerne alene, og en likestillingsdiskurs som handler om rettferdighetshensyn mellom mor og far. Gjennom å kategorisere familiene etter hva slags omsorgsarrangement de har valgt, har det vært mulig å oppdage det vi kan kalle for meningssystemer; det vil si hvordan holdninger til ett tema kan henge sammen med holdninger til et annet, relatert tema.

For de tradisjonelle familiene er det den *biologiske diskursen* som står sterkest. Hos samtlige mødre var det den biologiske diskursen som var mest fremtredende, og det var også denne diskursen som avleiret seg i praksis fordi alle disse familiene valgte et omsorgsarrangement hvor mor tok ut hele den delbare permisjonen. I alle familiene ser det ut til å være amming av barnet som var den viktigste bestanddelen i denne diskursen. Hvorfor er det slik? Kanskje henger det sammen med at norske myndigheter i 2001 gikk ut med anbefalinger om å fullamme barn til de var seks måneder, og at ammingen burde opprettholdes gjennom hele det første leveåret (Ellingsæter 2005:378). Selv om enkelte fagfolk og andre var kritiske til det normative trykket som slike anbefalinger kunne føre til, er det i hvert fall slik at ammefrekvensen har økt formidabelt de siste tiårene (Ellingsæter 2005:378). Det kan kanskje være forklaringen på at ammeargumentet i den biologiske diskursen har så stor gjennomslagskraft i de tradisjonelle familiene som inngår i dette materialet. Den biologiske diskursen hvor ammeargumentet inngår, kan i følge Ellingsæter ses på som en ”normaliseringsdiskurs” slik Foucault beskriver det, hvor kulturelle og diskursive praksiser etablerer eller setter grenser for hva som oppfattes som normalt eller hva som tas for gitt (Ellingsæter 2005:375).

Torgeir og Thomas sine foreldre synliggjorde til dels motstridende diskurser, men også her så den biologiske med ammeargumentet ut til å ha størst tyngde. Thalids foreldre knyttet også valg av omsorgsarrangement opp til ammeargumentet, men så også ut til å ha en mer utvidet barnets beste-vurdering som grunnlag for at mor burde ta ut mest mulig permisjonstid.

Omgivelsene til de tradisjonelle familiene valgte ofte likt som dem selv, og derfor så valgene ut til være forholdsvis selvfølgelige. Denne selvfølgeligheten er en beslutningsform som også Magnussen, Mydland og Kvåle fant i sin undersøkelse av sørlandske foreldres valg og vurderinger av hvordan de tenkte og handlet i forhold til å kombinere omsorgsarbeid med yrkesaktivitet etter at permisjonstiden var utløpt (Magnussen m.fl 2005). Bakgrunnen for undersøkelsen var det faktum at småbarnsfamilier i Agderfylkene velger mer tradisjonelt enn i resten av Norge, og man ønsket å få en forståelse av hva dette kunne dreie seg om.

Forskerne opplevde at bestemte løsninger fremstod som naturlige og at en del av informantene forklarte valgene med at det var en selvfølge eller at "det bare ble sånn." Disse utsagnene ble tolket med at når valgene er så lite reflektert over, så tyder det på at de handler i tråd med den dominerende diskursen i samfunnet rundt en. Selv om informantene opplevde at det valget de har tatt var naturlig og den riktige måten å gjøre det på, var det for forskerne tankevekkende å komme til en nabokommune og å møte igjen tatt-for-gittheter, men da helt andre (Magnussen m.fl. 2005:80).

Ingen av familiene i den tradisjonelle kategorien bar preg av å ha eksplisitte forhandlinger ut fra uenighet og hvor foreldrene opplevde at de hadde handlingsalternativer slik Syltevik forstår forhandlingsbegrepet. Derimot er det mye som tyder på at vi kan identifisere såkalte *ordløse forhandlinger* mellom mødrene og fedrene. Dette kom først og fremst til uttrykk gjennom at mødrene vurderte den delbare permisjonstiden som en morsrettighet. Samtidig beskrev de fleste fedrene omsorgsarrangementet som praktisk; både på grunn av ammingen, men også fordi de uansett hadde behov for å fokusere på arbeidslivet og de kravene som stilles der (selv om arbeidslivet ble brukt som en sideforklaring). Mors syn på permisjonstiden som hennes rettighet og fars ønske om å fokusere på arbeidslivet er i de aller fleste familiene blitt artikulert. Men samtidig kan det også tolkes som ordløse

forhandlinger om hva kjønn skal bety for arbeidsfordelingen når man får barn. Det ordløse kom da til uttrykk gjennom at mødrenes innstilling til å ta ut hele den delbare permisjonstiden ikke møtte eksplisitt motstand, og at fedrenes behov for å prioritere arbeidslivet ikke ble stilt spørsmål ved. Med Haavind og Andenæs forståelse av forhandlingsbegrepet kan vi altså tolke det som har foregått som kjønnsforhandlinger. Disse forhandlingene har endt opp med en løsning som de fleste ser ut til å være tilfreds med og som kan karakteriseres av en type komplementaritet hvor mor tar seg av omsorgsarbeidet og far fortsetter i arbeidslivet.

6. Møte med de delingsorienterte familiene

I dette kapitlet vil jeg rette blikket mot de familiene som i tillegg til at far tar ut fedrekvoten, også deler den delbare permisjonstiden. Jeg vil forsøke å identifisere de diskursene som er mest fremtredende i disse familiene, og i hvilken grad disse diskursene har avleiret seg i den praksis som er valgt. Knytter disse familiene seg til andre diskurser enn familiene som deler tradisjonelt, og kan vi karakterisere deres beslutningsprosesser som bestemte typer forhandlinger? Dette er noen av de spørsmålene jeg vil belyse i denne sammenheng.

Jeg velger altså å kalle de tre familiene jeg skal fokusere på i dette kapitlet for ”delingsorienterte” fordi de er opptatt av at også far må få del i permisjonstiden, og at fedrekvoten i utgangspunktet ikke er tilstrekkelig permisjonstid for far. I utvalget er det to familier som skiller seg ut ved at far har tatt ut mer permisjonstid enn den omtalte fedrekvoten. Den tredje familien som skal diskuteres (Dina og hennes familie), synliggjør utfordringene med å opprette kategorier. I denne familien har far ikke tatt ut mer enn fedrekvoten og det å plassere denne familien her bryter med logikken om å kategorisere familiene etter omsorgsarrangement. Men fordi det først og fremst er diskursene som er analyseenheten i denne studien og fordi disse diskursene (spesielt fars) og måten å ”gjøre omsorgsarbeid på” ligner på de delingsorienterte familiene, har jeg valgt å plassere dem her. Jeg vil imidlertid prøve å synliggjøre spenningen mellom diskursene og omsorgsarrangementet og hvordan dette har hatt betydning for den praksis som utøves. Håpet er at fremstillingen fremstår som mest mulig transparent, og at leseren selv har mulighet til å ta stilling til om denne familiene burde vært plassert i den andre kategorien.

I dette kapitlet skal vi bli kjent med Daniel, Dorte, Dina og deres familier.

6.1.1 Daniel og hans familie

Daniel er seks måneder på intervju tidspunktet. Han er første barnet til mor og far. I denne familien skal far ta ut ni uker alene, i tillegg til at mor og far skal dele en måned av permisjonstiden.

Begrunnelse for omsorgsarrangementet

Mor begrunner arrangementet på følgende måte:

Det det startet med var at jeg tenkte at han skulle få mer enn de fem ukene. Men så var det det der at høsten kom så fort og nå er det vinter, og når våren endelig kommer så skulle far få gå ut i permisjon (alle ler). Så da fant vi ut at det var en god løsning med femti prosent hver.

Mor til Daniel har som vi ser ikke en oppfatning av at permisjonstiden er en ren morspermisjon. Selv om det er hun som tar ut største delen av permisjonstiden, er hun opptatt av at også far må få del i permisjonen. Den biologiske diskursen som familiene som deler tradisjonelt ser ut til å knytte seg til, er ikke fremtredende her. Setningen hennes om at ”det startet med at jeg tenkte at han skulle få mer enn de fem ukene”, tyder imidlertid på at det er mors prosjekt å trekke far mer med i omsorgen.

Far begrunner valg av omsorgsarrangement slik: ”Det var vel bare det at jeg kunne ta mer enn de obligatoriske – hadde Daniel blitt født på en annen tid på året hadde jeg nok også tatt ut mer.”

Mor og far er aktive friluftsmennesker, og er opptatt av at de fortsatt skal ha muligheten til å komme seg ut i naturen selv om de har fått barn. Selv om de utøver denne interessen hele året, er det slik at våren og sommeren er en spesielt fin tid å dyrke friluftsliv. Både mor og far ønsker derfor muligheten til å være hjemme med omsorgen for Daniel når våren kommer. De har vært enig om å falle ned på en løsning som var rettferdig. Dette

rettferdighetshensynet gjelder både i forhold til at begge skal få være hjemme i den beste årstiden, og i forhold til å få anledning til å tilbringe tid med Daniel på dagtid. Mor og far uttrykker det på denne måten:

Mor: Det synes jeg også er litt rettferdig egentlig, at far også har litt mer permisjon.

Intervjuer: Så du ser frem til å få en litt annen type hverdag med han?

Far: Ja, jeg gjør det. Da kan jeg få råde over det samværet med han, egentlig. Når jeg nå kommer hjem på kvelden er jeg ofte trøtt, og det er han også. Det blir ikke så mye kos, da. Ikke så mye ro.

Mor: Det blir middag og leggetid.

Far: Ja, middag og leggetid.

Her opplever jeg at både mor og far vurderer det å tilbringe hverdagen med Daniel som verdifullt, og mor mener at dette er en erfaring som ikke hun skal få nyte godt av alene. Far er ikke tilfreds med å være den som skal gå om morgenen og komme tilbake om kvelden. Han får ikke den omsorgstiden som når han har hovedomsorgen for Daniel. Fordelingen må være rettferdig. Dette tyder på at både mor og far befinner seg innenfor en likestillingsdiskurs. Samtidig er det tydelig at begge befinner seg innenfor en nærværende far-diskurs:

Mor: Jeg synes det er så viktig at også far får god kontakt med barnet sitt, og jeg ser jo det at han blir mammadalt når jeg blir hjemme, så jeg tror at det er kjempefint at far og sønn også får litt mer tid sammen enn bare de fem ukene. På de fem ukene rekker man akkurat å begynne å ha permisjon, holdt jeg å og si, med litt lenger tid blir det litt mer dagliglivet.

Intervjuer: Tenker du på samme måte (til far)?

Far: Ja.

Målet er altså at far også skal få oppleve dagliglivet med Daniel, men også dette sitatet tyder på at det er mors prosjekt at far tar ut mer enn fedrekvoten. Mor har fått erfare at det å ha hovedomsorgen gjør relasjonen til Daniel nær, og at han derfor blir det hun beskriver som ”mammadalt.” Det kan muligens oppleves som et problem siden hun trekker på en

nærværende far-diskurs, og hun er derfor tydelig på at hun gjerne deler permisjonstiden med far.

Forhandlinger

Mors prosjekt med å trekke far med i omsorgen kan også ses på som en ordløs forhandling om hvordan hun ønsker at denne siden ved foreldreskapet skal være. Når mor understreker viktigheten av at barnet må få god kontakt med far og at det også er rettferdig at far får mer permisjonstid enn den tilmålte fedrekvoten, kan vi tolke det som at hun *ikke* ønsker å ha hovedansvaret for omsorgsarbeidet, men at hun tvert i mot ønsker at omsorgen skal bære preg av å være et felles anliggende. Andenæs' analytiske forståelse av forhandlingsbegrepet tok utgangspunkt i at forhandlinger om premissene for å tre inn og ut av familiens "døgnbane" (aktivitetene/samhandlingen som foregår i familien gjennom et døgn) kan forstås som forhandlinger om hvilken betydning kjønn skal ha i familien (Andenæs 1996:54). For de tradisjonelle mødrene i forrige kapittel fant vi at mødrene så på amming av barnet som et premiss for hvordan omsorgsarrangementet burde organiseres. For Daniels mor kan ammepraksisen også ses på som et premiss i de ordløse kjønnsforhandlingene, men da som et argument for at mor *ikke* må ta ut hele den delbare permisjonstiden. Dette kommer frem når vi snakker om i hvilken grad amming har hatt betydning for valg av omsorgsarrangement: *"I begynnelsen må det være mor på grunn av amming. Men jeg synes det er så viktig at også far får god kontakt med barnet sitt."*

Amming er viktig også for denne familien. Det er årsaken til at mor tar ut den første delen av permisjonstiden, og at far tar sin del på slutten. Likevel er det ikke slik at amming vanskeliggjør en deling av permisjonstiden. Amming blir ikke brukt som et argument for at mor må ha hele permisjonstiden. Når mor sier at det i starten må være mor på grunn av amming, tolker jeg det som at hun mener at så lenge barnet fullammes, så er det vanskelig for far å være hjemme med omsorgen. Når barnet blir stort nok til å supplere med fast føde, kan også far få del i permisjonstiden. Et slikt syn på permisjonstiden er ikke fremtredende i de tradisjonelle familiene. Denne innstillingen til fordeling av permisjonstid understreker at den biologiske diskursen ikke er så dominerende hos Daniels mor. Hennes innstilling kan

tyde på at hun forhandler med far om at biologisk kjønn *ikke* skal være det eneste premisset for hvordan de fordeler permisjonstiden mellom seg.

Far møter mors kjønnsforhandling med å være positivt innstilt til å ta ut mer enn fedrekvoten. Disse kjønnsforhandlingene som også ble identifisert i de tradisjonelle familiene, har likevel et annet innhold (mest mulig deling), og har derfor gitt familien til Daniel et annet omsorgsarrangement.

Betyr identifisering av ordløse kjønnsforhandlinger mellom Daniels foreldre at det ikke har forgått mer eksplisitte, bevisste forhandlinger slik Syltevik definerer begrepet? Både mor og far anser det for viktig at Daniel får tid med dem begge. Foreldrene er altså enig om at de ønsker et felles resultat. Både mor og far opplever det som verdifullt å ha hovedomsorgen for Daniel i permisjonstiden. Far ønsker i utgangspunktet mer permisjonstid enn han har fått. Spesielt fordi han føler at han bare får del i middag og leggetid når han må jobbe. Samtidig faller slutten av permisjonstiden på den beste årstiden, og det betyr at mor også vil være hjemme i denne perioden. Mor og far har derfor måtte diskutere seg frem til hvordan dette skulle gjøres for at ordningen skulle bli mest mulig rettferdig. De har vurdert alternativene, og falt ned på en løsning som begge kunne leve med. Den siste permisjonsmåneden skal derfor deles ved at begge er hjemme med Daniel i femti prosent av tiden. En slik beslutningsprosess bærer slik jeg ser det preg av forhandlinger slik Syltevik forstår begrepet. Dette fordi de i utgangspunktet var uenig om fordelingsbrøken, enig om at de ønsket et felles resultat, og fordi de måtte treffe et valg mellom de ulike alternativene.

Familiens omgivelser

I omgivelsene til Daniels foreldre ser det ut til å være slik at man velger forskjellig:

Mor: Der har det vært mye forskjellig egentlig. Det er en som jobber femti prosent nå for å kunne strekke permisjonen utover våren, og det er en som har forlenget den fordi hun er lærer og det ikke er praktisk å begynne å jobbe igjen i juni så det er litt forskjellig, egentlig. Noen har tidskonto, noen tar

det helt vanlig. Blant fedrene, jeg vet ikke... jo det er en som har tatt en dag i uka fast nå i høst hjemme, mens hun da har jobbet litt – det er jo noe alla det vi gjør, men på en litt annen måte.

I de fleste av familiene som valgte tradisjonelt var det slik at nesten alle valgte likt som dem selv. Foreldrene til Daniel kjenner foreldre som gjør det på forskjellig måte, også varianter som medfører at fedre får mer permisjonstid enn fedrekvoten. Det at omgivelsene velger forskjellig med hensyn til omsorgsarrangement, kan være årsaken til at Daniels foreldre har reflektert mer rundt hvordan omsorgsarrangementet skulle ordnes. Det kan være årsaken til at de har begrunnelser for de valgene de har gjort i motsetning til de tradisjonelle familiene hvor flere sa at ”det bare ble sånn.” De ulike løsningene som andre småbarnsforeldre har valgt, kan ha bidradd til at familien til Daniel har fått en annen mulighetsstruktur enn det vi kunne identifisere hos de tradisjonelle familiene. Flere løsninger blir kanskje aktuelle når man opplever at det er flere måter å gjøre det på.

6.1.2 Dorte og hennes familie

Dorte er fem måneder på intervjudtidspunktet. I familien hennes bor også mor og far og storebror på sju. I denne familien skal de ha ett års permisjon med åtti prosent lønn. Mor skal ta ut de første ti månedene, mens far skal ta ut de to siste månedene.

Begrunnelse for omsorgsarrangementet

På spørsmålet mitt om hvorfor de hadde valgt akkurat denne løsningen, svarte de:

Far: Altså, jeg tenker jo at det er min plikt som far å bli kjent med barnet. Det gjør jeg.

Mor: Du hadde litt lyst på litt sånn flere – tre måneder, Fordi du hadde jo det med storebror. Men så ble det litt vanskelig for deg, fordi du underviser.

Far: Ja.

Mor: Så endte vi opp med to måneder.

Heller ikke Dortes far knytter seg spesielt opp til en biologisk diskurs hvor ammeargumentet er sentralt og hvor far derfor må vike plass for mor. Her opplever far tvert i mot at han har en *plikt* til å bli kjent med barnet sitt, og derfor kan han ikke vike plass. Her kan vi se en forskjell til Tomines far som omtalte det som ”hyggelig” å kunne ta ut permisjon (men som ikke gjør det). Mye tyder derfor på at Dortes far er knyttet til en nærværende far-diskurs. Det som er interessant er at begge kategoriene fedre (både de som har valgt tradisjonelt og de som deler) argumenterer på en måte som gir mening for dem og som de ser som ”den riktige måten” å gjøre det på. Dette er et eksempel på at sannheten ikke ”finnes der ute” (Jørgensen og Phillips 1999:13) og at ulike diskurser kan gi svært ulik praksis.

Far til Dorte hadde snakket på forhånd med mor om at han kunne tenke seg mer permisjon enn fedrekvoten. Dette kan tolkes som at far ikke ser på denne permisjonstiden som mors permisjon alene. Det at han tok ut tre måneder med storebror har kanskje gjort det lettere å ta ut mer enn fedrekvoten også denne gangen. Her er det ikke først og fremst mors innstilling til fordelingen av permisjonstiden som setter grenser for hvor mye far skal ta ut, men arbeidslivet. Dette er en begrunnelse som nevnes eksplisitt.

Familiens omgivelser

På mitt spørsmål om hva som var vanlig i familiens omgivelser, viste det seg at blant kollegaene til mor og far var det flere som hadde valgt likt med Dortes foreldre:

Intervjuer: Ja. Hvordan er det med – altså småbarnsfedre på jobben din nå? Er det – tar de ut mer eller?

Far: Ja, det gjør de stort sett, ja. Det er – jeg vet ikke om det er – Altså den type utdannelse vi har og ... Ja, de som typisk jobber hos oss, de er politisk korrekte, hyggelige mennesker (litt latter)

Mor: Det er på bånd, dette her, altså! (ler)

Far: Jo da, men altså – det er – det er folk som gjerne vil gjøre det riktige, det er det. Og –

Mor: Jeg vet ikke om det er sånn – men i hvert fall på min jobb så er det jo et par kolleger som er – et par mannlige kolleger som er – som fikk barn omtrent likt med oss, og de er – de skal være hjemme mellom tre og seks måneder begge to. Så det er jo – Ja. Så det er flere vi kjenner til som – som velger det.

Foreldrene til Dorte lever altså innenfor et miljø hvor det er akseptert å dele permisjonstiden. Far omtaler delingen av permisjonstiden som å være ”politisk korrekt” og ”å gjøre det riktige”, noe som kan tolkes som at han er klar over at det finnes flere måter å gjøre det på og at han anser noen måter som bedre enn andre. Diskursanalysens utgangspunkt er som vi tidligere har vært inne på en forståelse av at sannheten ikke er objektiv og ”finnes der ute”, men det er tydelig at Dortes far oppfatter det at far skal ta ut *mer* enn fedrekvoten som det riktige å gjøre. Dette signaliserer at den nærværende far-diskursen er svært sterk for Dortes far. I dette sitatet ser vi også at Dortes far selv foretar en fortolkning av den praksis de har valgt, ved å knytte den måten de har organisert omsorgsarrangementet på til utdanning og dermed sosial klasse. Dortes far har således en bevissthet om (eller kunnskap om?) hvem som er ”politisk korrekte” og gjør ”det riktige.”

Også i familiens vennekrets og nabolag opplever Dortes foreldre at fedrene tar ut mer enn den lovpålagte fedrekvoten:

Mor: På barselgruppa så - Ja, det er veldig forskjellig. Noen – altså vi er fem – Nå vet jeg bare hva to av dem – hvordan to av dem har gjort det. Og den ene har gjort det sånn at far har tatt mer enn han skal – eller mer enn han er pålagt da. Og den andre har IKKE det. Så – ja – Så det er litt forskjellig.

Intervjuer: Ja, akkurat.

Mor: I nabolaget her så er det vel – De har delt nesten fifty-fifty og ... Anders og Anne vet jeg ikke åssen gjorde det –

Det er altså ikke slik at alle i omgivelsene gjør det samme som Dortes foreldre. På samme måte som Daniels foreldre, opplever Dortes foreldre at andre småbarnsforeldre velger ulike løsninger. Likevel er det slik at mange familier de kjenner er delingsorienterte, og dette kan ha bidradd til at også Dortes foreldre har fått en annen mulighetsstruktur.

Forhandlinger

Dortes far hadde hele tiden vært klar på at han ville ta ut mer pappapermisjon enn fedrekvotens lengde. Jeg spurte mor hvordan hun vurderte løsningen de hadde kommet frem til med at far skulle ta ut noe av denne delbare permisjonstiden:

Intervjuer: Var det noe som var greit for deg?

Mor: Ja, jeg synes det er veldig fint, jeg, at han vil være mer hjemme.

Far: Sikker?

Mor: Ja altså, jeg trives veldig godt med å være hjemme, det er ikke det, men jeg – jeg har ikke noe problem med å jobbe mens du er hjemme, det har jeg ikke.

Jeg tolker dette sitatet som at også mor har en nærværende far-diskurs. Hun synes det er fint at far vil ha daglig omsorg med Dorte i en periode, selv om hun selv trives veldig godt med å være hjemme.

Jeg opplevde det som interessant at Dortes far var så innstilt på å ta ut såpass mye permisjonstid, og jeg spurte derfor om han kunne ha tenkt seg å ta ut for eksempel halvparten av den delbare permisjonstiden:

Far: (Litt latter)

Mor: Han sier at det er ikke min permisjon da, han sier at det er barnets permisjon, så ... jeg tror jeg hadde stilt litt svakt hvis jeg skulle – Men seks måneder – Ja, jeg vet ikke – Vi hadde vel kommet fram til noe.

Akkurat denne problemstillingen har nok ikke vært aktuell siden far ikke kunne ta mer enn to måneder av hensyn til jobben sin. Likevel er det interessant at mor ikke er entydig negativ til det ved å si at de ”vel hadde kommet frem til noe.” Dette kan tolkes som at det hadde blitt eksplisitte forhandlinger slik Syltevik definerer begrepet, hvis far hadde kommet med et slikt ønske. Også fars ”pliktinnstilling” til å bli kjent med Dorte og hans syn på permisjonstiden som *barnets* permisjon, tilsier at i den grad det har foregått forhandlinger her, så er det forhandlinger etter Sylteviks definisjon. Siden jeg mener å spore slike forhandlinger også

hos Daniels foreldre, kan dette ses som en kontrast til de tradisjonelle familiene hvor løsningsene var mer gitte.

Dortes mor ammer Dorte, og er også opptatt av at det er viktig for barnet. Jeg spør derfor mor om ammingen ville ha gjort det vanskelig for far å ta ut halvparten av permisjonstiden:

Mor: Nei, jeg tror vel ikke det. Fordi – hun er jo fem måneder da, og skal begynne med grøt og sånn for alvor fra neste måned da. Så ... det hadde vel kanskje blitt LITT problematisk.

Intervjuer: Ja.

Mor: Men så mye har jeg faktisk ikke tenkt på – Vi har aldri snakket om halvparten. Det har vi aldri.

Far: Nei.

Mor: Det har vært tre måneder. De tre siste månedene.

Far: Nei, men altså – det – Jeg tror ikke jeg hadde vært så interessert i å ... løpe til din jobb to ganger om dagen for at hun skulle amme, altså.

Mor: Nei, men da hadde vel jeg måttet pumpe meg og sånn da.

Også Dortes mor og far opplever at amming legger føringer for hvordan omsorgsarrangementet må være. Også i denne familien kan vi altså spore en biologisk diskurs. Samtidig er det interessant at Dortes mor, i likhet med Daniels mor, ser på permisjonstiden som noe som ikke er statisk, men tvert i mot noe som er i forandring etter som barnet vokser og endrer sine behov. Stadig mer fast føde tilsier mindre morsmelk, og derfor kan far gradvis overta mer av omsorgsarbeidet. Selv om ikke denne innstillingen har ført til at far har tatt ut halvparten av permisjonstiden, kan det ha vært en medvirkende årsak til at far tar ut så mye som han faktisk gjør.

Jeg har tidligere vært inne på at en slik innstilling til amming kan tolkes som en ordløs måte til å forhandle om kjønn på. Når Dortes mor understreker at Dorte ved seks måneders alder for alvor begynner med grøt, og at hun kan pumpe på jobben, kan dette tolkes som en ordløs forhandling om hvordan hun ønsker at omsorgsarbeidet skal fordeles mellom henne og Dortes far.

6.1.3 Dina og hennes familie

Dina er nesten ett år på intervjutidspunktet. Dina er første barnet til mor og far. I denne familien har de valgt tradisjonelt med hensyn til omsorgsarrangement; ett års permisjon med åtti prosent lønn hvorav mor har tatt ut elleve måneder og far fire ukers fedrekvote. I likhet med Torgeir, er også Dinas far inne i sin siste uke av permisjonstiden når intervjuet gjennomføres. Som hos Torgeir er også Dinas mor hjemme når far tar ut fedrekvoten sin; ikke fordi hun er arbeidsledig, men fordi hun har ferie.

Begrunnelse for arrangementet

Da jeg spurte familien om hvorfor de har valgt akkurat dette omsorgsarrangementet, svarte far:

Det har aldri vært mulig for meg å ta ut noe mer. Jeg har vært nødt til å delta på møter og ta med Dina på ting innimellom. Og selv om det ikke er offisielt så har jeg jobbet en dag i uka fordi det er mange prosjekter som er vanskelig å holde i gang hvis jeg skulle være helt utilgjengelig. Det er egentlig luksus at jeg kunne ta ut fire uker.

Far til Dina har nylig startet opp sitt eget firma sammen med en kamerat. Far forklarer at veldig mye avhenger av at han enten er til stede eller er tilgjengelig for firmaet. Fars begrunnelse for hvordan det har blitt, tyder derfor på at arbeidslivet har satt klare føringer på fordelingen av omsorgsarrangementet. Arbeidslivet ser derfor ut til å være en hovedforklaring på hvorfor far ikke tar ut mer enn fedrekvoten. Dette minner om resultatene fra undersøkelsen til Brandth og Kvande fra 2003 som dreide seg om fedres bruk av permisjon med barn i barnets første leveår (Brandth og Kvande 2003:208). I denne undersøkelsen var det flere fedre som opplevde at arbeidslivet satt grenser for hvor mye permisjonstid de følte de kunne ta ut. Lønnsarbeidet hadde en tendens til å ”spise seg inn i familietiden” og utfordringen ble derfor å få til en ”grensesetting i det grenseløse arbeidslivet” (Brandth og Kvande 2003:208).

Dinas mor vurderer omsorgsarrangementet på denne måten: ” Vi var jo også enig om de premissene, men jeg hadde jo også lyst på full tid, men far hadde jo hatt lyst på mer tid hvis det hadde vært mulig.”

Mor var innforstått med at hun skulle ta ut hele den delbare permisjonen siden far ikke kunne trekke seg tilbake fra arbeidslivet. Mor gir imidlertid klart uttrykk for at hun ønsket seg mest mulig av den delbare permisjonstiden. Det er interessant at hun argumenterer i forhold til egne ønsker og behov, og ikke først og fremst benytter seg av en barnets beste-vurdering. Her ligner hun blant annet på Tomines mor og Thomas' mor som begge har valgt tradisjonelt. Det tyder på at hun er tilknyttet en biologisk diskurs, men uten at det knyttes til et ammeargument. Men i motsetning til fedrene til Tomine og Thomas, beskriver ikke Dinas far den ordningen de har falt ned på som praktisk: ” Hvis jeg hadde jobbet i et større firma, tror jeg det hadde blitt litt mer krangel om den permisjonstiden.”

Heller ikke Dinas far er synlig opptatt av amming som styrende for hvordan omsorgsarrangementet skal være. Jeg tolker uttalelsen om at ”det hadde blitt litt mer krangel om den permisjonstiden”, som at far ikke ser på den delbare permisjonstiden som en morsrettighet. De kroppslige argumentene ser altså ikke ut til å være relevant for Dinas far og dermed synes ikke den biologiske diskursen særlig fremtredende. Tvert imot mener jeg at fars utsagn tyder på en likestillingsdiskurs hos far.

Familiens omgivelser

Til tross for at Dinas far ser ut til å være knyttet til en likestillingsdiskurs, har nesten alle i familiens omgivelser valgt en løsning hvor mødrene har tatt ut hele den delbare permisjonstiden:

Mor: Jeg tror ikke jeg kjenner noen som har gjort det annerledes enn oss, egentlig. Eller det er vel feil at jeg ikke kjenner noen, men i nær omgangskrets har alle gjort det på samme måten som oss.

Far: Mitt inntrykk er at de fleste damene ønsker å ta så mye som mulig.

Far vurderer dette på følgende måte:

Det er et slags privilegium å få lov å ta det. Det er få mødre som ønsker seg tilbake i jobb med en gang, og dermed blir det sånn at det blir elleve pluss en måned. Ellers så blir det en kamp. Det er en kvote som er satt, og da er det ”win –loose.” Da går det ofte mot at mor får den. For det første er det fortsatt amming, dessuten er det ofte slik at mannen tjener mest, og mange av de som jeg kjenner mener nok at de gir mor denne tiden – at det på en måte blir et offer.

Og litt senere sier han:

Jeg har nok også hørt mange damer som sier at nehehei, du skal ikke få noe mer enn de fire ukene som er dine. Det er rett å slett et privilegium for damene.

Far opplever altså permisjonstid med barnet som et gode som mødre og fedre ofte må kjempe om hvis fedrene skal få del i denne tiden. Det blir ”kamp” og da vinner eller taper man. Det er ingen andre i utvalget som så klart uttrykker at han tror at fedre må gjennom harde forhandlinger hvis de skal få del i permisjonstiden. Dinas far knytter dette først og fremst opp til at mødre har et maktovertak og at dette som regel leder til at kvinnene får hele den delbare permisjonen. For det første er amming et effektivt argument, og for det andre refererer han også til samfunnets kjønnsstrukturering hvor det er forskjell på inntektsnivået mellom kvinner og menn. De fleste far kjenner ofrer seg og ”gir” mor denne tiden.

Foreldrene til Dina har organisert permisjonstiden helt likt som disse vennene. Det som er spesielt er at Dinas far ser ut til å være knyttet til helt andre diskurser, slik at det er blitt en diskrepans mellom diskurs og praksis for dem. Hvordan kan det ha seg at far har så forskjellige diskurser fra det omgivelsene hans har? Vi har jo tidligere vært inne på at kulturelle og diskursive praksiser etablerer og setter grenser for hva som oppfattes som normalt eller som tas for gitt (Ellingsæter 2005:375). *Omgivelser* er for de fleste i utvalget

venner, familie, naboer og kolleger. For Dinas far inkluderer det også en faglig side. Senere i intervjuet kom dette frem:

Mor: Vi er veldig faktainnhentende mennesker. Vi er vant til det fra studier og jobb. Faren hans er barnepsykolog, og han selv har jo en del psykologibakgrunn. Så på det området har vi en del. Du kan jo vise frem boka du kjøpte i dag (far henter utviklings-psykologibok)

Intervjuer: Det var litt av en murstein.

Mor: Så på det området har vi nære ressurser.

Far: En ting som sikkert er litt spesielt for oss er at siden vi har såpass mye fagbakgrunn på det så er vi veldig gjennomtenkte på hvordan vi organiserer oss.

Sannsynligvis er det slik at fars faglige bakgrunn og engasjement har hatt stor innvirkning spesielt på fars diskursive ståsted. Den biologiske diskursen ser derfor ikke ut til å ha blitt en ”normaliseringsdiskurs” slik Foucault beskriver det. Muligens kan den faglige bakgrunnen også være en medvirkende årsak til at far har gjort seg refleksjoner om hvordan permisjonsfordelingen ser ut til å være knyttet til kjønn.

Forhandlinger

Når fedrene ”gir” mor hele den delbare permisjonstiden og ofrer seg slik Dinas far beskriver, eller ikke ”stresser” spørsmålet så veldig slik Thomas' far uttrykte det, tyder det på at det ikke har foregått forhandlinger slik Syltevik forstår begrepet. Da har vi sett at det trolig er mer passende å snakke om ordløse forhandlinger.

Hva så med foreldrene til Dina? Hva slags forhandlinger kan vi identifisere hos dem? Som vi har sett, har far nylig startet opp en egen bedrift som han visste ville ta mye av hans tid og oppmerksomhet. Han har derfor ikke hatt mulighet til å ta ut noe mer enn fedrekvoten. Det har medført at mor har tatt ut hele den delbare permisjonstiden. Dette har mor akseptert, og på den måten kan vi se dette som ordløse kjønnsforhandlinger også i denne familien.

Samtidig ser det ut til at beslutningsprosessene i denne familien ofte blir artikulerte og ikke bærer preg av å være ”ordløse.” Dinas mor har for eksempel uttrykt et ønske om å ha hele den delbare permisjonstiden:

Men i min omgangskrets tjener jo ikke dama mindre enn mannen, da. Men det er vel det at vi digger å være den som skal være hjemme. Mange er over tretti, og har nå fått sitt første barn, og det er jo en helt ny dimensjon ved livet, ikke sant?

Mor uttrykker her ganske klart at både hun selv og andre kvinner har en egeninteresse i å være hjemme med omsorgen av barnet det første året. Det er en egen dimensjon ved livet. Det er derfor ikke noe de uten videre er villig til å dele på.

Dinas far er inne i sin siste uke med pappapermisjon på intervjuetidspunktet. I motsetning til de fleste fedrene i de tradisjonelle familiene, har Dinas far hatt et sterkt ønske om å være alene med barnet sitt når han har sin permisjonstid:

Det var kriteriet for meg. Det koster firmaet såpass mye at jeg er borte, og da ville jeg helst være alene med Dina. Det er ikke så mange som tenker sånn. Jeg sa til mor at jeg kommer ikke til å ta ut noe fedrekvote hvis jeg ikke får være alene hjemme med Dina.

Arbeidslivet har vært en strukturerende faktor som har medført at far ikke har hatt mulighet til å forhandle med mor om å få ta ut noe av den delbare permisjonstiden. Likevel tyder mye på at det har foregått eksplisitte, bevisste forhandlinger slik Syltevik forstår begrepet innenfor de rammene han har hatt. Far har funnet ut at hvis han skulle få fullt utbytte av å være hjemme med Dina, så måtte han være alene med henne. Han har derfor stilt krav til mor om at han må få en slik alenetid med datteren selv om mor ”digger å være den som skal være hjemme.” I utgangspunktet er dette et problem fordi mor må ta ut ferie hun har til gode. Dette er blitt løst på følgende måte:

Mor: Ja, men jeg har ikke vært så mye hjemme, jeg har prøvd å komme meg ut.

Far: Ja, jeg har kastet henne ut (ler)

Mor: De har fått være alene om dagen, liksom.

Det går frem av samtalen at Dinas mor ble vekket av far i halvåttetiden om morgenen. Hun måtte ut av huset og kom vanligvis ikke hjem før i halv femtiden på ettermiddagen. Mor har møtt fars krav om alenetid med å tilpasse seg hans behov. Far kaster ut mor om morgenen, men mye tyder på at Dinas mor også ser det som viktig at far får alenetid med barnet sitt, og dermed "lar seg kaste ut": " *Det er et poeng at far får vært alene med barnet. Vi så jo på henne at hver gang hun så meg så skulle hun til meg. Nå går hun til begge. Hun har nok fått en mye større binding til far nå.* "

Vi ser her at Dinas mor har gjort samme erfaring som mor til Daniel. Når man er alene med barnet får man en spesiell binding. Mor til Daniel opplevde at dette førte til at Daniel ble "mammadalt." Dinas mor bruker ikke det begrepet, men merker at barnet søker til henne på lignende måte. I likhet med Daniels mor, har altså Dinas mor en innstilthet til at barnet skal få nær kontakt med far. Forskjellen er kanskje at det ikke primært ser ut til å være mors prosjekt hos Dina fordi far så tydelig setter krav til pappapermisjonen. Slik jeg oppfatter beslutningsprosessen om hvordan denne permisjonstiden skal være, bærer den preg av forhandlinger slik Syltevik forstår begrepet. Både mor og far ønsket å være hjemme med Dina, og således kan vi ane Sylteviks kriterium om en "følt spenning." De var enig om et felles resultat; nemlig at også far måtte få en binding til barnet. Det fantes også flere ulike muligheter å organisere denne pappapermisjonen på. Mor og far kunne være hjemme sammen (slik Torgeirs foreldre gjorde det), eller mor kunne trekke seg tilbake og la far få alenetid med Dina. Løsningen ble altså det siste alternativet.

Selv om Dinas foreldre har organisert omsorgsarrangementet på samme måte som de tradisjonelle familiene i utvalget, ser diskursene som foreldrene knytter seg til altså ut til å

være mer sammenfallende med de delingsorienterte familiene. Det at far ønsker alenetid med Dina, tyder på at far har en nærværende far-diskurs. Mor ser ut til å være tilknyttet flere motstridende diskurser. En nærværende far-diskurs kan identifiseres hos henne fordi hun ser viktigheten av at far og Dina får en nær binding til hverandre. Samtidig er hun helt tydelig tilknyttet en biologisk diskurs, men i motsetning til de tradisjonelle mødrene så inneholder ikke denne diskursen ammeargumentet eller hensynet til barnets beste.

6.2 Konklusjon

I de delingsorienterte familiene har det vært mulig å identifisere en sterk nærværende far-diskurs som gikk ut på at det var viktig at far og barn fikk tid sammen alene, og en likestillingsdiskurs som handlet om rettferdighetshensyn mellom mor og far. Også den biologiske diskursen var synlig, men det som skilte familiene til Dorte, Daniel og Dina fra familiene som delte tradisjonelt, var at den biologiske diskursen ikke så ut til å være like selvfølgelig og derfor ikke satt grenser for hvordan omsorgsarrangementet skulle bli slik det så ut til å gjøre for familiene i den tradisjonelle kategorien.

I familiene til Daniel og Dorte valgte omgivelsene ulike typer omsorgsarrangement. Dette så ut til å gi en annen mulighetsstruktur enn for de tradisjonelle familiene fordi flere løsninger kunne bli aktuelle når man opplevde at det var flere måter å organisere omsorgen på. Familiene hadde refleksive begrunnelser for de valgene de hadde gjort, og det satt jeg i sammenheng med disse ulike organiseringsmåtene.

Familien til Dina var spesiell i utvalget fordi de hadde valgt et tradisjonelt omsorgsarrangement. Likevel så disse foreldrene ut til å knytte seg opp til diskurser som var mer i samsvar med de delingsorienterte familiene. Arbeidslivet satte begrensninger for Dinas far i forhold til å ta ut så mye permisjonstid som han kunne ønske, og dette er noe han hadde felles med Dortes far. Arbeidslivets begrensning på permisjonsfordelingen ble brukt som en

hovedforklaring av disse fedrene, i motsetning til de tradisjonelle fedrene som så ut til å bruke arbeidslivet som en ”sideforklaring.”

I utvalget så det ut til å være slik at når mødre var innstilt på å dele permisjonstiden med far, tok fedrene ut mer enn fedrekvoten. De ordløse forhandlingene som utspilte seg for de delingsorienterte mødre, så ut til å dreie seg om å *redusere* betydningen av det biologiske moderskapet og fremheve viktigheten av at også far får knyttet tette bånd til barnet. Det som var felles med de tradisjonelle familiene, var derfor at innstiltheten til mødre hadde betydning for fedrenes permisjonstid med barnet. Det var likevel slik at innstiltheten var forskjellig i de tradisjonelle familiene og i de delingsorienterte familiene, og følgelig ble praksis forskjellig med hensyn til omsorgsarrangement.

De forhandlingene som var mest fremtredende hos de delingsorienterte familiene var de eksplisitte, bevisste forhandlingene slik Syltevik har definert begrepet. Permisjonstiden ble ikke sett på som en morsrettighet, men som barnets permisjon. Dette synet åpnet for diskusjoner om hvordan denne tiden kunne deles mellom mor og far. Mødrenes ammepraksis var ikke til hinder for at far kunne ta ut noe av den delbare permisjonstiden, og dette medførte at det fantes flere handlingsalternativer.

Ellingsæter (2005:377) skriver at det i dag er vanlig å se på amming som en del av det biologiske moderskapet og at det derfor ofte blir praktisert på en måte som er uforenlig med kjønnslikestilling i barnets første leveår. Ellingsæter mener at amming ikke nødvendigvis er uforenlig med slik kjønnslikestilling, men at visse *ammepraksiser* kan være det. Ellingsæter presenterer som en kontrast til det biologiske moderskapet Carol Smarts perspektiv, som mener at hvis vi skal forstå mødres ammepraksis, må vi nærme oss dette som et sosialt fenomen og ikke som natur (Ellingsæter 2005:377). Legitimiteten for et slikt syn ligger i at ammepraksiser har blitt formet og omformet i tråd med skiftende kulturelle og sosiale betingelser (Ellingsæter 2005:377). De delingsorienterte familiene i mitt utvalg mener jeg viser dette poenget, fordi denne gruppen (spesielt mødre) forholder seg til amming på en

annen måte enn de tradisjonelle mødrene. Dette ser ut til å ha medført et annet syn på permisjonstiden, slik at også fedrene har fått del i den delbare permisjonen med barnet.

7. Dagliglivet med barnet

7.1 Innledning

Hovedfokus i kapitlene 5 og 6 har vært å identifisere diskurser og typer av forhandlinger og se hvordan dette har avleiret seg i typer av omsorgsarrangement. I kapittel 7 retter jeg blikket mot ulike typer av omsorgspraksiser slik de viser seg i dagliglivet. Et hovedspørsmål vil være i hvilken grad det omsorgsarrangementet som er valgt har betydning for hvordan far yter omsorg i dagliglivet, og i hvilken grad diskursene som familiene knytter seg til har betydning for denne praksisen. Empirien vil diskuteres i forhold til Brandth og Kvandes undersøkelse fra 2003, og kapittelet vil derfor starte med en fremstilling av de funnene som ble gjort der.

Når temaet handler om *omsorgspraksiser*, vil fokuset ligge på hvem som står for gjennomføringen av omsorgsarbeidet og hvordan mor og far ”gjør” omsorg. Spørsmålet vil derfor være hvordan de handler, ikke hvordan de er som personer. Dette betyr også at omsorgsevnen blir betraktet som et potensial som de fleste av oss har, og som kan utformes og utvikles forskjellig avhengig av hvilke relasjoner og situasjoner vi praktiserer omsorg i (Brandth og Kvande 2003:103). Er det en sammenheng mellom typer av diskurser, typer av omsorgsarrangement, typer av omsorgspraksis og kompetanseutvikling? Hvordan ser denne sammenhengen i så fall ut? Jeg vil ta for meg tre av familiene i utvalget og undersøke hvordan de praktiserer omsorgsarbeid.

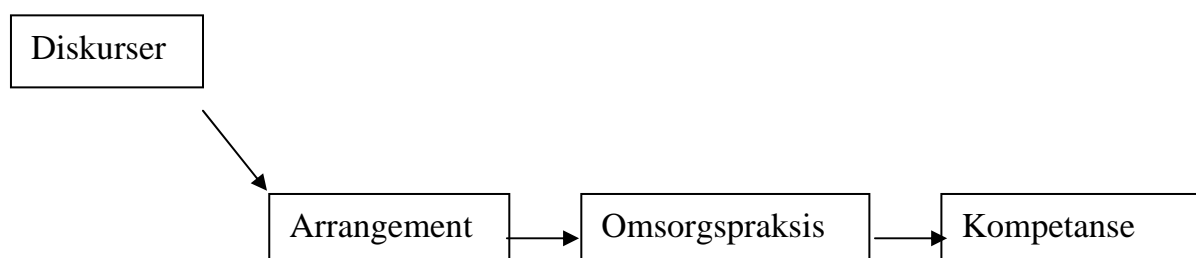
7.2 På sporet av den langsomme tid

Brandth og Kvande fant i sin undersøkelse fra 2003 at det var i familier som knyttet seg til en likestillingsdiskurs og en nærværende far-diskurs at fedre var alene hjemme med barnet sitt i pappapermisjonen og eventuelt tok ut noe av den delbare permisjonstiden, mens familier med en sterk biologisk diskurs gjerne praktiserte et arrangement hvor mor og far var hjemme samtidig når far hadde sin permisjonstid og hvor mor tok ut hele den delbare

permisjonstiden (Brandth og Kvande 2003:124). De fedrene som var alene med omsorgen for barnet når de hadde pappapermisjon utviklet en evne til å ”lese barnet.” Dette hadde sammenheng med at de brukte tid på barnet. De utviklet en omsorgspraksis som var styrt av barnets rytme og barnets behov. Denne tidsbruken kalte Brandth og Kvande for ”langsom tid” (Brandth og Kvande 2003:112). Gjennom interaksjonen med barnet utviklet fedrene en behovsorientert omsorgspraksis, og den nærværende far-diskursen hadde dermed avleiret seg i en nærværende farspraksis. I samme undersøkelse var det slik at de fedrene som var hjemme *sammen* med mor når de var inne i pappapermisjonen ikke utviklet en tilsvarende omsorgspraksis (Brandth og Kvande 2003:116).

For de fedrene som var alene med omsorgen i permisjonstiden skjedde det en *kompetanseutvikling* fordi fedrene lærte barna å kjenne gjennom å ha hovedansvaret og bruke tid sammen med det (Brandth og Kvande 2003:112). Fedrene som var hjemme sammen med mor opplevde i stedet å bli en støttespiller til mor. Mor hadde hatt hovedansvaret hele tiden, og dette la sterke føringer på fars praktisering av omsorg. Mor fungerte som en ”oversetter” for barnets behov fordi hun hadde hatt et nært forhold til barnet gjennom ammingen, hun hadde etablert rutine og lært barnet å kjenne gjennom å være sammen med det på heltid. Disse mødrene kom, slik forskerne fortolket det, i veien for farsprosjektet slik at fedrene ikke utviklet en tilsvarende kompetanse (Brandth og Kvande 2003:116).

Brandth og Kvandes funn kan illustreres slik:

Modell 1

Sammenhengen var slik at diskursene påvirket omsorgsarrangementet som igjen påvirket omsorgspraksisen og kompetanseutviklingen.

Jeg vil nå undersøke om det er en tilsvarende sammenheng mellom diskurser, arrangement, omsorgspraksis og kompetanseutvikling i mitt materiale. Er det slik at fedrene i utvalget ikke har hovedansvaret for omsorgen når mor er tilstede slik Brandth og Kvande fant i sitt utvalg, eller tar fedrene del i eller har hovedansvaret for dette omsorgsarbeidet?

De tre familiene jeg vil velge ut i forhold til denne analysen er familiene til Torgeir, Dina og Thalid. Jeg ønsker å synliggjøre eventuelle variasjoner på den dimensjonen som Brandth og Kvande kaller for ”langsom tid” for på den måten å komme på sporet av ulike omsorgspraksiser. Familiene til Torgeir, Dina og Thalid har alle valgt et såkalt tradisjonelt arrangement, og ved å holde fokus på familier innenfor denne kategorien er håpet å få fremhevet eventuelle variasjoner når det gjelder den langsomme tiden.

Siden flertallet av familiene i materialet ikke har kommet så langt som til pappapermisjonen, er det slik at mange av barna tilbringer mesteparten av dagen alene med mor. Derfor passer det også godt å fokusere på Torgeir og Dina og deres familier. Der er begge fedrene inne i sin siste uke med pappapermisjon. I disse familiene er også mor hjemme i fars permisjonstid, og fokus på disse familiene vil gi en mulighet til å få informasjon om hvordan de fordeler og ”gjør” omsorgsarbeid. Valget av disse familiene vil også gjøre det mulig å trekke linjer til Brandth og Kvandes familier hvor mødrene var hjemme sammen med far i hans permisjonstid. Ved å inkludere Thalid og hans familie får jeg dessuten med familier med alle typer av diskurser i analysen (familier som i varierende grad forholder seg til biologisk diskurs, nærværende far-diskurs og likestillingsdiskurs). Siden Thalids far ikke er hjemme på dagtid, blir det imidlertid nødvendig å fokusere på omsorgssituasjoner hvor både mor og far er tilstede og hvor begge har mulighet til å delta. Omsorgssituasjonene som vies oppmerksomhet er derfor *nattevåking* og *oppvåkning/morgenstell*.

Familienes beskrivelser av omsorgspraksis vil også analyseres i lys av Bråtens modellmaktteori (se kapittel 2.5). Jeg tror det vil være fruktbart å ta opp maktspørsmålet når fokuset rettes mot hvem som står for gjennomføringen av omsorgsarbeidet i hverdagen, og når et av målene er å identifisere kompetanseutvikling hos den som praktiserer slikt arbeid.

7.3 Sosial anledning til behovsorientert omsorg og kompetanseutvikling

Når alle enkeltsituasjoner blir beskrevet slik at de er forankret i familiens livsform, har det gitt en fin mulighet til å få innblikk i dagen med barnet, fra barnet våknet om morgenen til barnet skulle legges på kvelden. Dessuten hvordan natten fortonte seg og hvordan den påvirket den påfølgende dagen. Materialet gjør det mulig å se på dagens hendelser som *sosiale anledninger* (se kapittel 2.5). Små barn trenger mye omsorg, og det oppstår derfor mange slike sosiale anledninger i løpet av et døgn. Sosiale anledninger vil derfor benyttes som et analytisk begrep til å komme på sporet av behovsorientert omsorg og kompetanseutvikling.

7.4 Nattevåking som sosial anledning

Nattevåking er noe alle familiene i utvalget opplevde i varierende grad. De fleste beskrev disse situasjonene som krevende. Alle familiene ønsket derfor å tilstrebe en best mulig rutine i forhold til nattevåking slik at det skulle gå lettest mulig.

7.4.1 Thalid og hans familie

Thalids foreldre var begge tilknyttet en biologisk diskurs, og dette hadde altså avleiret seg i et tradisjonelt omsorgsarrangement. Når vi i livsformsintervjuet snakker om nattevåkingsarbeidet og hvordan dette gjøres, forteller foreldrene at Thalid våkner på natten.

Det er som regel mor som har ansvar for gjennomføringen av nattevåkingen. Far har prøvd å overta dette omsorgsarbeidet noen ganger:

Far: Nei, jeg prøver om natta, men han bare fortsetter å gråte til mor kommer, jeg – Jeg har prøvd et par ganger, skjønner du – alt – alt, alt altså – Men så kommer mor og etter to sekunder, så blir han stille.

Intervjuer: Akkurat.

Far: Det er veldig, veldig merkelig (ler litt).

Intervjuer: Ja, så da duger ikke pappa?

Far: Nei.

Når Thalids far et par ganger har prøvd å ta ansvar for omsorgsarbeidet på natten, fortsetter Thalid å gråte. Han klarer ikke å roe gutten. Når far ikke er den som vanligvis har ansvaret for gjennomføringen av dette omsorgsarbeidet, ser det ut til at han ikke har fått den tiden og interaksjonen som er nødvendig for å gjøre dette på en god måte. Brandth og Kvandes funn om at behovsorientert omsorgsarbeid krever at man bruker tid, ser ut til å stemme. Thalids far har ikke fått opparbeidet seg en kompetanse på å ”lese barnet” så lenge han ikke har ansvaret for gjennomføringen. Når mor kommer, roer Thalid seg med det samme. Mor synes ikke det er noe problem å roe Thalid. Hun vet hva hun skal gjøre. Dette kan tyde på at mor har en ”modell” for dette omsorgsarbeidet. Mor har gjennom å ha ansvaret for nattevåkingen utviklet denne modellen på egne premisser. Hun er dermed det Bråten kaller for ”modellsterk” (Bråten 1983:25). Far har registrert at mor på dette området kan noe som ikke han kan. Han føler at han ikke duger. Dette kan tolkes som at far er ”modellsvak” fordi han er det Bråten betegner som fattig på relevante forestillinger om et bestemt saksområde (Bråten 1983:25). Denne ubalansen kan slik jeg ser det tyde på at mor har modellmakt i forhold til det å gjennomføre nattevåkingen på en god måte.

Samtidig ser mor at kompetansen hun har tilegnet seg har noe med læring og tidsbruk å gjøre. Hun sier:

Mor: Men det er sånn som du venner deg til.

Far: Jeg tror det.

Mor: Hadde du måttet være hjemme alene med han, så hadde du nok greid deg alene.

Far: Jeg er sikker på det.

Thalid er det første barnet til mor og far. Ingen av dem hadde mye erfaring med små barn fra før. Mor har merket at hun har vokst med oppgaven, og at mye av omsorgsarbeidet har gått lettere etter hvert som hun har fått erfaring. Veldig mye i hennes liv dreier seg om barn. Hun har for eksempel en veldig aktiv barselgruppe som diskuterer barn og utfordringer med å ha barn, og de gir hverandre gode råd. Dette har Thalids mor opplevd som verdifullt. Samtidig har hun en god støtte i at flere familiemedlemmer også har små barn og disse tilbringer hun mye tid med i permisjonstiden. Hennes utsagn om at far hadde greid seg hvis han hadde vært hjemme alene med Thalid, kan derfor ha sammenheng med hennes egen læringseffekt ved å ha hovedansvaret for omsorgen. Mor er den som tilbringer mest tid med sønnen, og ved å ha tilgang på denne ”langsomme tiden” har hun lært seg å tolke Thalids behov. Mor har utviklet det Bråten kaller et ”mentalt kart over terrenget.” Hun klarer på den måten å sile den informasjonen hun har tilegnet seg, og samtidig oversette dette til en meningsfylt sammenheng (Bråten 1983:128). Dette er de samme funnene som Brandth og Kvande beskriver i sin undersøkelse der mødrene har hovedomsorgen for barnet (Brandth og Kvande 2003:120). Mor utvikler en behovsorientert omsorgspraksis når det er hun som står for gjennomføringen. Mor er dermed den som utvikler en kompetanse på å få Thalid til å sove videre gjennom natten.

Selv om både Thalids mor og far ser at kompetanse og mestring har noe med tidsbruk å gjøre, er det ingen ting som tyder på at de har noe ønske om endringer. Den biologiske diskursen hos både mor og far er veldig sterk, og det preget også måten omsorgsarrangementet ble utformet på. Dette har medført en komplementær arbeidsfordeling hvor far har hovedansvaret for forsørgelse og hvor mor har hovedansvaret for omsorgen. Mye kan tyde på at dette mønsteret også kan forsterke seg i denne familien fordi mor har søkt arbeidsgiver om ytterligere ulønnet permisjon med Thalid. Vi kan tenke oss at disse valgene har sammenheng med den pakistanske kulturen som denne familien kommer fra, men samtidig lever denne familien i en livsform som også mange norske familier praktiserer. I undersøkelsen til Agderforskning om sørlandske mødres valg og vurderinger var utgangspunktet nettopp at det på Agder fantes en sterk biologisk diskurs

blant mødrene som medførte at mange kvinner i denne landsdelen valgte å være hjemme med barna ut over den lønnede permisjonstiden eller jobbe redusert (Magnussen m.fl. 2005:57). Dette ser derfor ut til å være en organisering av omsorgsarbeid som gjelder langt flere enn familier med minoritetsbakgrunn i Norge i dag.

7.4.2 Torgeir og hans familie

Torgeir våkner nesten alltid på natten. Det er som regel far som har ansvaret for omsorgsarbeidet i disse situasjonene. Jeg spør far hvordan natten fortøner seg:

Da løfter jeg han bare opp og sjekker at han ikke har gjort noe i bleia eller noe sånt. Så holder jeg han ørlite grann – bare ti sekunder eller noe sånt. Bare sånt at han skal holdes litte grann. Så legger jeg han i senga og sier god natt og alt det der.

Far har erfart at hvis Torgeir har gjort i bleia på natten, kan det være vanskelig å få han til å sove igjen. Da vil ikke Torgeir roe seg og han fortsetter å skrike. Torgeir gir altså far beskjed, og far har lært seg å tolke dette. Derfor sjekker han alltid bleia først. Selv om familien har praktisert et tradisjonelt omsorgsarrangement, ser vi altså at far står for gjennomføringen av nattevåkingsarbeidet og at barnet lærer far å yte omsorg. Interaksjonen mellom far og Torgeir ser også ut til å ha medført at far har klart å utvikle en modell for dette omsorgsarbeidet på egne premisser.

Natten før intervjuet ble gjennomført var omtrent som de fleste netter. Torgeir våknet i femtiden. Jeg spurte hvorfor han tok Torgeir opp av sengen:

Far: Han ville ha litte granne trøst. Jeg var bare inne litte grann og holdt han litt. Da pleier han å ligge og pludre litte grann og så sovner han. Det går relativt kjapt. Det er sjelden det er noe problem. Vi tar han ikke ut av rommet hans om natta med mindre han har gjort på seg. Det er veldig, veldig sjelden.

Torgeirs far klarer å "lese" sønnens behov om natten. Han trenger litt trøst, og det kan han få ved bare å bli holdt litt. Det holder med ti sekunder, og så er det bare å legge han ned igjen. Det virker som om far har en veldig innarbeidet rutine på denne prosedyren. Jeg spør hvorfor han "gjør" nattevåkingen på akkurat denne måten:

Far: Det er vel det at natt er natt. Natten skal han tilbringe på rommet sitt.

Mor: Så lite styr som mulig. Hvis vi drar han inn på soverommet vårt så våkner han vet du.

Far: Ja, spesielt når han skal tilbake igjen.

Intervjuer: Er det noe han har skjønt, at da er det natt?

Far: Det virker veldig sånn, det er ikke alltid han er enig, men jeg tror han har skjønt det.

Vi ser at far er ganske klar på at Torgeir har behov for å sove mest mulig om natten. Derfor er det nødvendig med gode rutiner når Torgeir våkner. Selv om det er far som står for gjennomføringen av dette med nattevåking, er mor og far enig om at han må forstå at man skal sove om natten. Enigheten mellom mor og far på dette punkt gjør at det er mulig å skape rutiner. Rutinene har medført at nattevåkingen blir kortest mulig. Når far har stått for gjennomføringen, er det han som har lært seg å tolke Torgeirs behov og utviklet en rutine ut fra det. Ansvar for nattevåkingen har dermed blitt en sosial anledning for far til å lære seg å "lese Torgeir" og møte hans behov.

I forhold til omsorgsarrangementet så vi at den biologiske diskursen hadde betydning for hvordan denne familien organiserte permisjonstiden (selv om arbeidslivet også virket inn som en strukturerende faktor). Spesielt så det ut som at mor var knyttet opp mot en biologisk diskurs. Vi fant imidlertid også en nærværende far-diskurs hos Torgeirs far, og hans ansvar for gjennomføringen av nattevåkingen tyder på at denne nærværende far-diskursen har avleiret seg i praksis i denne sosiale anledningen. Det ser dermed ut til at det er en annen sammenheng mellom diskurs, arrangement og omsorgspraksis i denne familien enn det Brandth og Kvande fant i sin undersøkelse. Det tradisjonelle omsorgsarrangementet har *ikke* vært avgjørende for at far skulle kunne utvikle en nærværende farspraksis. Her er det altså ingen direkte kobling mellom diskurs, arrangement og praksis. Fars relativt sterke

nærværende far-diskurs har vært tilstrekkelig. Far har gjennom dette også utviklet en kompetanse i forhold til å få Torgeir til å sove videre gjennom natten:

Far: Ja, det virker også som det fungerer mye bedre når jeg går inn til han enn når du gjør det.

Mor: Ja, av en eller annen grunn.

I forhold til Bråtens modellmaktteori kan vi si at far ser ut til å være modellsterk, mens mor er modellsvak i forhold til dette omsorgsarbeidet. Mor forstår ikke helt hvorfor det er slik at far ser ut til å mestre dette bedre enn henne. Kanskje det fordi far har det ”mentale kartet over terrenget” som gjør at foreldrene opplever at det ser ut til å fungere best når far tar nattevåkingen? Mye tyder i hvert fall på at det er far som har modellmakten i forhold til å gjøre dette omsorgsarbeidet på en god måte. Jeg spurte foreldrene om hvorfor det hadde blitt slik at det var far som gikk inn til Torgeir om natten. Jeg fikk følgende svar:

Mor: Nei, jeg vet ikke jeg, men ...

Far: Det er vel noe med melk, tror du ikke det?

Det ser ut til å være slik at foreldrene mener at det ikke er nødvendig at mor tar ansvaret for nattevåkingen når Torgeir ikke skal ha morsmelk om natten. Kanskje det er slik at den biologiske diskursen ikke har samme kraft for praksis når Torgeir ikke er avhengig av morsmelk? Det kroppslige ser i en slik situasjon ikke ut til å komme i veien for farsprosjektet (Brandth og Kvande 2003:116). Da kan det se ut som at det åpner seg en mulighet for at far kan bli mer aktiv i omsorgsarbeidet. Den nærværende far-diskursen får på denne måten sterkere gjennomslagskraft. Nattevåkingen blir en sosial anledning som også far kan ta del i.

7.4.3 Dina og hennes familie

Vi har i kapittel 6 sett at de mest fremtredende diskursene til Dinas foreldre er den nærværende far-diskursen og likestillingsdiskursen. Omsorgsarrangementet som denne familien har valgt er imidlertid tradisjonelt, hvor mor har tatt ut hele den delbare permisjonstiden.

Nattevåkingen er i denne familien mors ansvar fordi Dina fremdeles får morsmelk på natten:

Intervjuer: Var det sånn det var i natt også? At hun var oppe klokken fem og det var den gangen hun var oppe?

Mor: Mmm

Intervjuer: Og da gir du henne pupp?

Mor: Ja, det er ikke noe annet som duger da.

Til tross for at far har en veldig sterk likestillings- og nærværende far-diskurs, er det altså mor som står for gjennomføringen av nattevåkingsarbeidet. Ammingen legger et premiss for hvem av foreldrene som må stå opp om natten. Dette er noe vi kjenner igjen fra Brandth og Kvandes undersøkelse.

Likevel ser ikke dette ut til å danne grunnlaget for et mønster i denne familien fordi far er så aktiv i omsorgen ellers. Organiseringen av nattevåkingsarbeidet ser heller ut til å være en del av et større delingsarbeid. Det kommer frem når jeg spør om far sover mens mor ammer:

Intervjuer: Klarer du å sove videre da eller?

Far: Ja, det er ikke noe problem. Det har ikke vært noe problem i det hele tatt. Jeg har ikke blitt forstyrret. Vi delte litt i begynnelsen hvor jeg også henta henne og la henne tilbake igjen, men etter hvert som det bare ble en gang så tar jeg henne om morgenen og så tar hun om natta.

Far har en rasjonell begrunnelse for dette delingsarbeidet:

En kamerat av meg fikk først en liten gutt, og første månedene så måtte han være sympati-oppe midt på natta når hun skulle amme. Det er sånn helt bakvendt for da sørger du for at begge er utslitt. Det kan jo ikke bli bra. Men det tror jeg, både fordi vi har vært veldig bevisst på det og fordi vi har såpass mye kompetanse på det, så er nok vi av de mest fleksible.

Fars begrunnelse for hvordan nattevåkingsarbeidet er fordelt, tyder på en refleksiv innstilling til arbeidsfordelingen. Så lenge en sosial anledning innebærer morsmelk, er det mor som må stå for gjennomføringen. Dette er noe de må ta hensyn til når fordelingen av omsorgsarbeidet skal gjøres. Ut over dette beskriver far seg selv og mor som fleksible. Mor setter dette i forbindelse med at far er veldig aktiv i omsorgen. Jeg spør om den aktive atferden til far har hatt noe å si for hvordan de har planlagt omsorgsarbeidet:

Mor: Ja, det har hatt noe å si for gjennomføringen av det.

Far: Det blir lettere å få ting til å fungere hvis man er to som faktisk aktivt deler på to. For ellers er det en som skal fortelle hva som skal gjøres og så gjør den andre det.

Fars uttalelse opplever jeg som interessant. Gjennom at far tar del i mange av de sosiale anledningene som utspiller seg gjennom døgnet, har han erfart at man kan opparbeide seg kompetanse på omsorgsarbeid. Dette kan medføre at en får en spesiell innflytelse på hvordan omsorgen skal gjøres i forhold til den som ikke har denne kompetansen. Mye tyder på at Dinas far har identifisert fenomenet med modellmakt og at dette er en av grunnene til at han er så opptatt av å bidra i omsorgsarbeidet selv. Far ønsker ikke at mor skal fortelle han hva og hvordan han skal gjøre ting. Far har sine egne perspektiver på omsorgsarbeid. Det ser derfor ikke ut til at Dinas far er utsatt for modellmakt selv om mor står for gjennomføringen av nattevåkingen. Far kan ikke stille opp med morsmelk, og derfor bruker han heller denne tiden til å sove og dermed være opplagt til andre omsorgssituasjoner.

På en måte sammenfaller denne familien med funnene til Brandth og Kvande fordi de har valgt et tradisjonelt arrangement og det er mor som tar ansvar for nattevåkingen. På en annen måte passer de ikke inn fordi de befinner seg innenfor andre diskurser enn de tradisjonelle

familiene i Brandth og Kvandes utvalg. Fordelingen av nattevåkingsarbeidet er heller ikke representativt for hvordan de fordeler andre omsorgsoppgaver. Det er Dinas behov for morsmelk som er årsaken til at mor står opp om natten. Mors ansvar for gjennomføringen av nattevåking står ikke i veien for farsprosjektet (Brandth og Kvande 2003:116). Tvert i mot ser det ut til å være en del av det. Fars prosjekt er å dele omsorgsarbeidet på en måte som er rasjonelt og på en måte som er til beste både for Dina og mor og far.

7.5 Oppvåkning og morgenstell som sosial anledning

De tidlige morgenerne var ofte gode sosiale anledninger fordi det var så mye som skjedde. Ofte inkluderte disse situasjonene både mat, vask, påkledning og lek.

7.5.1 Thalid og hans familie

Når jeg spør familien om oppvåkning og morgenstell forteller Thalids far at han var den som våknet først i går og slik pleier det å være. Dessuten forteller han at han vanligvis pleier å spise frokost på jobb. Denne rutinen begrunner han slik: *”Og jeg – jeg synes det er veldig greit, fordi at da får jeg litt bedre tid hjemme, og så får jeg sett litt sånne morgennyheter og sånne ting.”*

Thalids far sørger altså for å ha en rolig stund hjemme om morgenen før han skal på jobb. Det viser seg imidlertid at han tilbringer disse stundene alene:

Intervjuer: Så hva gjorde dere da når han sto opp? Var dere våkne eller?

Mor: Nei, vi bryr oss ikke noe om han, vi (latter). Det er litt sånn – ja, av og til så våkner han også. Og da bare ammer jeg, og så sover han videre.

Mor og Thalid har altså en annen døgnrytme enn Thalids far i ukedagene. Derfor blir det ikke noe møtepunkt i forbindelse med morgenstellet. Oppvåkning og morgenstell skjer senere etter at Thalids far har gått på jobb. Det blir derfor ingen sosial anledning til interaksjon og kompetanseutvikling for far. Det er mor som har ansvaret for gjennomføringen av morgenstellet og som får erfaringen og mulighet til å utvikle en modell på hvordan dette kan gjøres best mulig. Det ser ut til at denne familien praktiserer en fordeling av omsorgsarbeid som minner om de tradisjonelle familiene til Brandth og Kvande. Vi finner altså den samme sammenhengen mellom diskurs, omsorgsarrangement, omsorgspraksis og kompetanseutvikling som Brandth og Kvande fant i sin undersøkelse.

I to av familiene i utvalget er som tidligere nevnt både mor og far hjemme på dagtid; fedrene med pappapermisjon og mødrene med ferie eller som følge av arbeidsledighet. Det er altså foreldrene til Dina og Torgeir. I undersøkelsen til Brandth og Kvande var det fedre som *ikke* var alene med omsorgen i permisjonstiden som hadde problemer med å utvikle behovsorientert omsorgspraksis og dermed tilegne seg kompetanse. Vi skal nå se litt nærmere på i hvilken grad dette også gjelder for fedrene til Dina og Torgeir.

7.5.2 Dina og hennes familie

Dinas pappa hadde helst lyst til å være alene hjemme med Dina når han skulle ta ut sin pappapermisjon. Det ble vanskelig gjort av at mor hadde ferie til gode som hun måtte ta ut. Vi har derfor sett at far har vekket mor tidlig i hele pappapermisjonen slik at hun skulle komme seg ut av huset. På den måten kunne Dina og far få noe ut av dagen sammen. Han var altså veldig bevisst på at omsorgstiden ville kunne fortone seg annerledes hvis mor var tilstede.

Jeg startet denne delen av intervjuet med å spørre om hvem som våknet først i går. Det var far. Derfor tok han også ansvar for Dina: ” *Ja, jeg er A-menneske og mor er B-menneske. Jeg står opp tidlig i helgene også. Derfor har vi ordnet oss på denne måten. Sånn har det alltid vært, også før Dina ble født.* ”

Denne rutinen har medført at Dinas far har fått mye tid med datteren sin hver morgen, selv når han ikke har hatt pappapermisjon. Han pleier å starte dagen med å jobbe litt, og når Dina våkner, tar han ansvaret for gjennomføringen av omsorgsarbeidet med henne. Gårsdagen var imidlertid litt spesiell fordi Dina våknet tidligere enn vanlig:

Far: Jeg våkner vanligvis før Dina. I går var litt spesiell, du (mor) skulle legge Dina tilbake etter amming, men det gjorde du ikke og dermed våknet hun. Da måtte jeg stå opp med henne ganske tidlig. Ca klokken 06:00. Gårsdagen ble derfor slitsom. Hun er avhengig av å få søvnen sin. Hun bør helst våkne og være blid. Hvis hun sutrer når hun våkner så prøver jeg å legge henne igjen. Jeg er uansett oppe ved seks tiden, som regel.

Mor: Men hun pleier jo ikke være sånn som i går.

Far: Nei, det var bare fordi du ikke la henne igjen etter amming.

Dinas far har klart å skape rutiner om morgenen fordi det er han som har stått først opp. Han har hatt ansvaret for Dina, og har derfor lært henne å kjenne, og vet hva slags behov hun har. Han vet at hun bør våkne blid for ellers blir det en slitsom dag. Han vet også hvorfor hun kan sutre om morgenen. Mor tar nattevåkingen med Dina fordi hun skal ammes, men hun bør legges tilbake i sin egen seng etter ammingen. Far har forstått hvorfor det var problemer med gårdsdagen. Han sier at det var fordi mor ikke la henne igjen etter amming. Mor ser ikke ut til å ha koblet dette på samme måte. Dette kan tyde på at far er den som er modellsterk i denne sammenhengen. Far er den som er rik på relevante forestillinger på dette saksområdet (Bråten 1983:25). Han har tilegnet seg kunnskap om Dinas behov gjennom å ha ansvaret for gjennomføringen. Han klarer derfor å "lese" barnet sitt og dermed yte omsorg etter det. Hvis Dina sutrer når hun våkner om morgenen, kan far prøve å gi henne en ny sjanse til en god dag ved å legge henne igjen. Da får hun søvnen sin og hun kan våkne og være blid. Det er far som klarer å gi Dina en behovsorientert omsorg og som ser ut til å ha utviklet en modell på hvordan omsorgen skal gjennomføres.

Denne behovsorienterte omsorgspraksisen identifiserte altså Brandth og Kvande blant de fedrene som var *alene* med omsorgen i permisjonstiden. Dinas far er ikke alene med

omsorgen på samme måte, men likevel har han klart å skape et sosialt rom for seg selv og sin datter som gjør at han *i realiteten* praktiserer slik alenetid. Mor sover, eller mor er ut av huset. Far har regien og ansvar for gjennomføringen av omsorgsarbeidet på morgenen, og på den måten klarer Dinas far å gjøre denne sosiale anledningen til sin og Dinas tid sammen. Far ”kaster ut” mor om morgenen, og sørger med dette for å verne om morgenstell som en sosial anledning til interaksjon mellom ham og Dina. Samtidig er det mye som tyder på at mor ”lar seg kaste ut”, og dette kan tolkes som at hun deler fars oppfatning om at denne alenetiden er viktig.

Selv når far ikke har pappapermisjon, klarer far å gjennomføre disse rutineene. Far forklarer hvordan han kombinerer omsorg for Dina og sine arbeidsoppgaver i bedriften:

Far: Jeg begynner dagen veldig tidlig med en jobbeøkt hjemme. Ofte så sitter jeg i kroken der inne på kjøkkenet ved den høye benken. Når jeg sitter sånn høyt, er det fint for henne å leke rundt. Så prater vi litt innimellom. Men hvis jeg sitter (les: på en vanlig stol) blir hun mer forstyrret av meg og vil ha mer oppmerksomhet. Hun vil ikke forstyrres så mye om morgenen.

Den tiden far og Dina tilbringer sammen om morgenen, er preget av langsom tid. Det vil si at far lar Dina legge premissene for hvordan de skal ha det. Det betyr ikke at far *bare* har oppmerksomheten sin rettet mot henne, men det arbeidet som Dinas far gjør er organisert ut fra Dinas behov. Far innretter seg etter at Dina trenger litt plass til å leke, og han er ikke mer opptatt med arbeidet sitt enn at han kan småprate med henne innimellom.

Dinas far har generelt vært svært delaktig i omsorgsarbeidet fra fødselen av. Mor karakteriserer det på denne måten: ” *Men kanskje ikke minst fordi du ikke akkurat er en klassisk tradisjonell mann på det området der da. Du er veldig aktiv i omsorgen. Det vil jeg si. Du skiller deg ut fra de fleste i vår omgangskrets.*”

Selv om omsorgsarrangementet til denne familien kunne kategoriseres som tradisjonelt, var det først og fremst arbeidslivet som satt rammer for omsorgsarbeidet med Dina slik at far ikke kunne ta ut noe av den delbare permisjonstiden. Diskursene som foreldrene (og spesielt far) knyttet seg til var hovedsakelig likestillingsdiskursen og den nærværende far-diskursen. Dette ser også ut til å være de diskursene som avleires i praksis hjemme hos Dina fordi det er tydelig et viktig prosjekt for far å ta del i omsorgsarbeidet med datteren. Det ser altså ut til at det er en annen sammenheng mellom diskurser, arrangement, omsorgspraksis og kompetanse hos denne familien enn det Brandth og Kvande fant i sin undersøkelse.

7.5.3 Torgeir og hans familie

I likhet med Dinas foreldre, er også Torgeirs foreldre hjemme samtidig når far har pappapermisjon. Torgeirs far har som vi har sett lenge hatt ansvaret for nattevåkingen, men i forhold til oppvåkning og morgenstell fortøner det seg litt annerledes. Også Torgeir starter dagen med morsmelk. Når han våkner, står mor opp og går inn på rommet hans:

Mor: Da stavrer jeg meg inn på rommet hans og så gir jeg melk der.

Intervjuer: Får han morsmelk, eller?

Mor: Ja, han får morsmelk. Så får han morgenbad. Ikke fordi han trenger det men fordi han synes det er gøy.

Selv om far av og til kan bade Torgeir om morgenen, er det som regel mor som gjør det. Morgenbad som sosial anledning blir derfor ofte en tid mellom mor og Torgeir. Morgenbadet har en funksjon ut over det hygienemessige fordi Torgeir synes det er så gøy. Dette ser far ut til å være enig i fordi han sier at ”*bading er kosing, ikke bading. Det er heller ikke vasking.*”

Far ser dermed ut til å gjenkjenne baderutinene på morgenen som en sosial anledning fordi han omtaler det som ”kosing.” Til tross for dette deltar han ikke i morgenstellet, selv om han er hjemme med pappapermisjon. Far begrunner det med at ”*det er jo alltid mor som må gi han melk uansett da.*”

Denne uttalelsen kan tyde på amming har innvirkning på hvordan Torgeirs mor og far fordeler omsorgsarbeidet. Når mor har ammet Torgeir, så er hun jo våken og kan fortsette å passe han. Hun tar derfor også ansvaret for de *påfølgende* omsorgssituasjonene. Dette står i kontrast til nattevåkingsarbeidet som ikke inkluderte amming. Dessuten står det i kontrast til Dina hvor hennes far var den første i familien som stod opp og som hadde ”regien” på morgenstellet. Også Dina fikk morsmelk, men når ammingen var over tok Dinas far gjerne over igjen. Selv om disse to familiene er like med hensyn til at både mor og far er hjemme på dagtid, ser vi at omsorgsarbeidet kan få forskjellig form. Torgeirs far tar ikke ”regien” ved å sørge for at han og Torgeir får alenetid. Han får dermed ikke praktisert ”langsom tid” slik Dinas far gjorde. Tvert imot ser rutineene fra mors permisjonstid ut til å fortsette. Torgeirs familie ligner her på Brandth og Kvandes familier hvor mor og far var hjemme sammen.

Resten av morgenen beskriver Torgeirs mor slik:

Intervjuer: Så i går var det bading mens far sov litt?

Mor: Ja, og etterpå går vi inn på Torgeir sitt soverom sånn at vi ikke skal vekke far, og så leker vi der.

Morgenen for Torgeir inkluderer altså enda en sosial anledning; nemlig lek:

Intervjuer: Hva leker dere da?

Mor: Da leker vi med forskjellige ting. Nå i det siste har det vært en lekebil som han kjører rundt med. Han har lært seg å si brm, brmm, brrum. Så har han noen koppeleker som han putter oppi hverandre eller som han putter ting oppi. Så har han en håndstøvsuger som ligger i lekegrinda der. Det er den beste leken han har.

Mor sørger for at far får sove lengst mulig på morgenen ved at hun og Torgeir leker på et sted hvor det ikke er så lett å vekke far. Dette kan være en del av en arbeidsfordeling mellom mor og far, men samtidig kan mors innstilling til denne arbeidsfordelingen være en viktig side ved hennes posisjon i familien. Mors forsøk på å skjerme far for lyd og støy om morgenen kan ses på som en ”gave” fra henne til han. Det blir en type kjærlighetsarbeid som peker ut over seg selv; det inngår i noe større (Holter og Aarseth 1993:131). Samtidig kan

mor gjennom å ta ansvar for omsorgsarbeidet, få det Holter og Aarseth kaller for en ”senterposisjon” som bidrar til at hun blir et referansepunkt både i forhold til det personlige eller relasjonelle, og i forhold til det praktiske omsorgsarbeidet (Holter og Aarseth 1993:132). Dette kan også ses på som modellmakt, fordi hun i kraft av sin kompetanse blir i stand til å ”*definere virkeligheten*” (Holter og Aarseth 1993:132). Mor er den som gjennom å ta ansvaret for omsorgsarbeidet har utviklet en modell på egne premisser om hvordan omsorgen for Torgeir kan gjøres på best mulig måte.

7.6 Konklusjon

Ved at den daglige omsorgen med barnet ble undersøkt ut fra et livsformsintervju, var det mulig å få innblikk i hvordan diskursene om fordeling av omsorgsarbeid avleiret seg i det praktiske omsorgsarbeidet. Vi har fått kunnskap om *hvem* som hadde det faktiske ansvaret for nattevåkingsarbeidet og morgenstellet, og vi fikk informasjon om *hvordan* omsorg ble gjort og begrunnelsene foreldrene hadde for å gjøre det på akkurat denne måten.

7.6.1 Diskursenes betydning

De diskursene familiene knyttet seg til når det gjaldt fordeling av barneomsorg hadde betydning for hvordan foreldrene fordelte omsorgsarbeidet i praksis. I likhet med Brandth og Kvandes funn, var det også i mitt utvalg slik at en biologisk diskurs kunne medføre en komplementær arbeidsfordeling mellom mor og far. Thalids foreldre var det klareste eksempelet på det. I denne familien var også sammenhengen mellom diskurs, arrangement, omsorgspraksis og kompetanseutvikling sammenfallende med undersøkelsen til Brandth og Kvande.

Også i familiene til Torgeir og Dina hadde foreldrene valgt et omsorgsarrangement hvor mor tok ut hele den delbare permisjonstiden. Dessuten var mødrene hjemme sammen med far i hans pappapermisjon. Hvis sammenhengene mellom diskurs, arrangement, omsorgspraksis og kompetanseutvikling i disse familiene skulle sammenfalle med Brandth og Kvandes funn,

skulle fedrene til Torgeir og Dina *ikke* ha utviklet en nærværende farspraksis og kompetanse på omsorgsarbeid. Det viste seg imidlertid at begge disse fedrene praktiserte langsom tid med barnet og følgelig komme på sporet av behovsorientert omsorgspraksis.

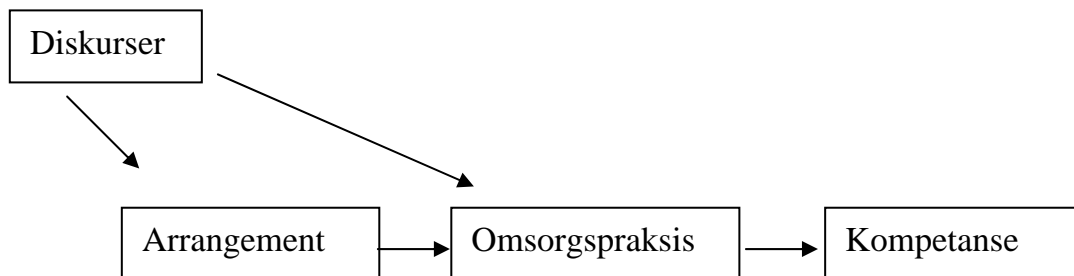
Det var likevel slik at når foreldrene hadde til dels motstridende diskurser i forhold til fordeling av barneomsorg, fikk den biologiske diskursen hvor ammeargumentet inngår, størst betydning for praksis. I Torgeirs familie tydet mye på at mor befant seg innenfor en biologisk diskurs, og vi så at det var lettere for Torgeirs far å ta del i omsorgsarbeidet når situasjonen *ikke* inkluderte amming. Også hos Dinas mor har vi identifisert en biologisk diskurs, men ikke på bakgrunn av ammeargumentet. Amming ble hos dem praktisert som en isolert omsorgssituasjon som ikke medførte at mor tok ansvar for påfølgende hendelser. I Torgeirs familie kunne mors amming medføre at hun påtok seg mer omsorgsarbeid enn det som hørte med til å gi Torgeir morsmelk.

7.6.2 Sammenhengene mellom diskurser, arrangement, omsorgspraksis og kompetanse

Morgentimene så derfor veldig forskjellig ut i familiene til Dina og Torgeir. Den langsomme tiden og muligheten til å utvikle kompetanse på omsorgsarbeidet med Torgeir så ut til å være noe som var fremtredende for mor, selv i fars permisjonstid. Torgeirs far brukte ikke oppvåkning og morgenstell aktivt til å skape et eget sosialt rom for seg og sin sønn slik Dinas far gjorde. Hva kan årsaken til disse forskjellene være? Torgeirs fars ansvar for nattevåkingen kan selvfølgelig være en del av forklaringen. Samtidig opplyste far at det var noe som ofte ikke tok mer enn noen få minutter. Kanskje den forskjellige praksisen også henger sammen med at familiene var tilknyttet forskjellige diskurser? Det kunne identifiseres både en nærværende far-diskurs og en likestillingsdiskurs hos begge fedre. Likevel var Dinas far mer knyttet til sammenfallende diskurser, mens Torgeirs far så ut til å være tilknyttet motstridende diskurser i det det også var mulig å identifisere en biologisk diskurs hos ham. Også mødrenes diskurser var forskjellig. Torgeirs mor så ut til å være tilknyttet en biologisk diskurs, mens Dinas mor var mer opptatt av at det var viktig for far at han fikk alenetid med Dina. De forskjellige diskursene kan således ha medvirket til at omsorgspraksisene har blitt forskjellig, til tross for at de hadde valgt et omsorgsarrangement

som var likt og til tross for at begge hadde en reell mulighet til å yte omsorg i det de begge var hjemme med pappapermisjon. Mye tyder derfor på at *diskursenes kraft* også har betydning for omsorgspraksisen til mor og far, i tillegg til at sammenfallende diskurser mellom mor og far kan være av betydning. Derfor ser det ikke ut til å være en like enkel sammenheng mellom diskurs, arrangement, omsorgspraksis og kompetanse som Brandth og Kvande fant i sitt materiale.

På bakgrunn av dette kan vi konstruere en alternativ modell:

Modell 2

Modellen skal forstås slik at diskursene *kan* ha betydning for det omsorgsarrangementet som velges. Det vil igjen kunne ha betydning for omsorgspraksisen og kompetanseutvikling. Men sammenhengen kan også være slik at diskursene *ikke* påvirker arrangementet (for eksempel på grunn av strukturelle forhold slik som lønnsarbeid) og likevel kan det medføre en nærværende farspraksis som igjen danner grunnlaget for kompetanseutvikling. I så fall vil pilen gå direkte fra diskurs til omsorgspraksis og videre til kompetanse.

Hvordan ser disse sammenhengene ut for de resterende fem familiene i utvalget? For de delingsorienterte familiene ser det ut til å være en forholdsvis klar tendens til at mor og far deler på omsorgsarbeidet når begge er til stede. Daniels foreldre bruker en slags ”dobbelbegrunnelse” fordi de både anser det som viktig at far får et nært forhold til sønnen sin, men også at både mor og far skal kunne få mulighet til å drive med fritidsinteressene sine. Når far er hjemme fra jobb utnytter derfor mor ofte disse stundene til å komme seg ut å på trening. De delingsorienterte familiene ser ut til å ha en sterk nærværende far-diskurs

og/eller likestillingsdiskurs, og dette preger også praksis. Det ser derfor ut til at vi innenfor denne kategorien finner en sammenheng mellom diskurs, arrangement, praksis og kompetanseutvikling som Brandth og Kvande fant i sin undersøkelse.

Innenfor den tradisjonelle kategorien ser det ut til at Tomines familie også kan beskrives ut fra sammenhengene til Brandth og Kvande. I denne familien er det tre barn, og mor ser ut til å ha fått det Holter og Aarseth kaller for en "senterposisjon." I de to resterende familiene i denne kategorien ser det imidlertid ut til å være litt annerledes. I Tildes familie var det den biologiske diskursen som sto sterkest og dette hadde som vi har sett avleiret seg i et tradisjonelt omsorgsarrangement. Likevel ser det ut til at Tildes far har klart å utvikle en viss behovsorientert omsorgspraksis og kompetanse. Tilde er "flaskebarn" og får dermed ikke morsmelk. Den biologiske diskursen som denne familien knyttet seg til var i høy grad knyttet til amming, og når mor måtte avbryte ammingen like etter fødselen åpnet det for at far kunne påta seg flere omsorgsoppgaver. Her ser vi altså en likhet til Torgeirs familie som er diskutert tidligere i dette kapittelet.

Også i Thomas' familie finnes sammenhenger som er i tråd med den alternative modellen som er presentert. Som vi har sett i kapittel 4, befant mor og far til Thomas seg innenfor til dels motstridende diskurser, men det var mors sterke biologiske diskurs som hadde fått avleiret seg i omsorgsarrangementet. Thomas' far tar ikke del i nattevåkingen fordi Thomas får morsmelk, men i forhold til morgenstell og for eksempel kveldsstell er far svært aktiv. I helgene er det stort sett far som står for gjennomføringen av disse sosiale anledningene. I likhet med Dinas far har også Thomas' far klart å skape seg et rom for seg og sin sønn. Dette har bidradd til at det har vært mulig å utvikle en behovsorientert omsorgspraksis og kompetanse på omsorgsarbeid.

7.6.3 Vurdering av den alternative sammenhengen

Oppdagelsen av at det i dette materialet ser ut til å være to ulike sammenhenger mellom diskurs, arrangement, praksis og kompetanseutvikling opplever jeg som interessant fordi en av målsetningene med fedrekvoten var at den skulle være et virkemiddel til å styrke

kontakten mellom far og barn (Brandth og Kvande 2003:16). Likevel viser altså empirien i dette materialet at fedrekvoten ikke er en garanti for å nå dette målet. Bør den alternative sammenhengen mellom diskurs, arrangement, omsorgspraksis og kompetanseutvikling ha betydning for hvordan vi vurderer fedrekvoten?

For familier som er tilknyttet en sterk *biologisk diskurs* og hvor mor har tatt ansvaret for gjennomføringen av omsorgsarbeidet, kan fedrekvoten være et viktig virkemiddel for at far skal få tilbringe alenetid med barnet og dermed få muligheten til å utvikle en nær kontakt til barnet. Men selv om vi kan vurdere fedrekvoten til å være *nødvendig* for dette formålet, er det ikke dermed sikkert at det er *tilstrekkelig*. Når familien ender opp med å tilbringe denne tiden sammen (selv om det ikke var lovens intensjon), vil rutinene fra mors permisjonstid kunne videreføres. Da vil det være vanskelig for far å klare å utvikle en behovsorientert omsorgspraksis og kompetanse på omsorgsarbeid. Intensjonen bak fedrekvoten vil i så fall ikke bli oppfylt.

For familier som er tilknyttet en sterk *likestillingsdiskurs* og/eller en sterk *nærværende far-diskurs* kan fedrekvoten vurderes til å være et gode, men ikke et nødvendig gode for at far skal få utvikle en nærværende farspraksis. En sterk likestillingsdiskurs og en nærværende far-diskurs kan være tilstrekkelig for dette formålet slik vi har sett hos familien til Dina og delvis i familien til Torgeir. Dette betyr at fedre som ikke tar ut fedrekvoten eller som er hjemme sammen med mor i pappapermisjonen også kan utvikle en nærværende farspraksis. Dette er også et poeng som Walle har vært inne på i forbindelse med sitt doktorgradsprosjekt om en gruppe menn i Oslo-området med pakistansk bakgrunn. I den pakistanske kulturen er det som regel mannen som er den primære forsørgeren, og arbeidsdelingen mellom kjønnene bidrar til at menn med pakistansk bakgrunn i langt mindre grad enn ellers i befolkningen benytter seg av fedrekvoten eller muligheten til ytterligere foreldrepermisjon (Walle 2005:113). Samtidig er disse pakistanske fedrene ofte knytte til idealer som handler om den nærværende far (det jeg omtaler som diskurser), som ser ut til å få betydning for den faktiske omsorgen med barnet. Walle hevder på bakgrunn av dette at den nærheten som fars deltakelse i småbarnsomsorgen antas å resultere i, på mange måter er tilstede blant norskpakistanske menn uavhengig av foreldrepermisjon (Walle 2005:114).

Dette forteller oss at diskurser er en viktig bestanddel i å forstå hvorfor noen fedre utvikler en behovsorientert omsorgspraksis i løpet av barnets første leveår mens andre fedre ikke ser ut til å gjøre det. Fedrekvoten har blitt ansett for å være en suksess fordi så mange som 90 prosent av fedrene benytter seg av denne ordningen (Brandth m.fl. 2005:52). Men hvis det er slik at omsorgspraksisen henger sammen med foreldrenes diskursive ståsted, bør graden av suksess antageligvis ikke bare ses i lys hvor mye tid man tilbringer sammen, men også hva man gjør i denne tiden. Dinas far uttalte at han kjente mange som brukte fedrekvoten til ”å ta en litt lang ferie sammen.” For Dinas far ville det kanskje ikke hatt så stor betydning i forhold til å utvikle behovsorientert omsorg fordi han tar ansvar for gjennomføringen av mange sosiale anledninger i hverdagen. Men for familier som befinner seg innenfor en sterk biologisk diskurs hvor mors kropp legger premissene for det daglige omsorgsarbeidet, kan en slik bruk av fedrekvoten bidra til å forhindre en nærværende farspraksis.

7.6.4 Modellmakt

Analysen har vist at det er rom for å utvikle det Bråten beskriver som modellmakt når en av foreldrene har ansvaret for gjennomføringen av omsorgsarbeidet, mens den andre foreldereren ikke tar del i dette. Ulike omsorgspraksiser har dermed noen relasjonelle sider eller det man innenfor diskurspsykologien kaller for *sosiale konsekvenser* som kan påvirke det videre omsorgsarbeidet (hvem som får muligheten til å kontrollere ”definisjonen av situasjonen”).

Det er nærliggende å tro at mor er den som har størst mulighet til å utvikle en modell ut fra egne premisser, siden det som regel er hun som tar hoveddelen av permisjonstiden og fordi far ofte kommer inn på slutten av perioden når alle rutiner er lagt. Modellmakten kan riktignok oppheves, men Bråten har understreket at det ikke er nok at den modellsvake prøver å tilegne seg den sterke modeller. Det kan tilsynelatende virke demokratiserende at mor setter far inn i hvordan ting skal gjøres, men poenget er at det på den måten fremdeles vil være mors modeller som gjelder.

Samtidig har vi i dette kapitlet sett at far også kan utvikle en nærværende farspraksis og egne modeller på omsorgsarbeid til tross for at han ikke er hjemme på dagtid. Det ser derfor

ut til at diskursenes kraft også kan ha betydning i forhold til modellmakt. Dinas far har også vist at det er nyttig å kjenne igjen fenomenet med modellmakt, og kanskje er det en medvirkende årsak til at han ikke blir utsatt for slik makt. Mye tyder på at det forekommer modellmakt i denne familien, men slik at det er far som besitter denne makten mens mor er den modellsvake. I så fall er det et eksempel på at modellmakt i forhold til omsorgsarbeid ikke automatisk kan knyttes til det ene kjønn på den måten at det er et biologisk fenomen, men heller at det har sammenheng med hvordan det praktiske arbeidet fordeles.

8. Avsluttende diskusjon

8.1 Metodiske refleksjoner

Åtte kvinner og åtte menn har bidratt med sine tanker og erfaringer for at denne analysen kunne bli til. De levde alle i parforhold; enten som samboere eller som gifte. Det er ingen aleneforeldre, skilte eller homofile foreldre med i denne studien. Det var ikke et metodologisk valg å utelukke disse gruppene, men de familiene jeg kom til viste seg å ha status som samboere eller gifte. På mange måter er det derfor den tradisjonelle kjernefamiliens diskurser og praksiser innenfor middelklassen som er utgangspunktet for analysen. I den grad resultatene er gyldige, vil derfor overførbarheten i første omgang gjelde andre i tilsvarende kontekst. Samtidig mener jeg at identifiseringen av ”langsom tid” som viktig for utviklingen av behovsorientert omsorg og kompetanseutvikling har relevans utover akkurat den gruppen som har vært studert her. Det er prosesser som jeg ikke tror må ha sammenheng med foreldrenes sivilstatus, og de fortolkningene som er gjort på dette punkt kan slik jeg ser det overføres til andre sammenhenger. Betydningen av diskursenes *kraft* for praksis mener jeg på samme måte har overføringsverdi til andre grupper og andre sammenhenger.

I denne oppgaven er det middelklassens diskurser og praksiser som har vært gjenstand for utforskning. Det var litt overraskende for meg å oppdage at familier innenfor samme klassebakgrunn hadde så forskjellige tanker og praksiser på fordeling av omsorgsarbeid. Klassesdimensjonen kan selvfølgelig være der fordi det er mulig at det er vanskelig å identifisere delingsorienterte familier innenfor andre sosiale klasser. For eksempel har Brandth og Kvande funnet indikasjoner på det (Brandth m.fl. 2005:56). Samtidig har noen forskere vist at det også ser ut til å være et klasseskille *innenfor* middelklassen med hensyn til fordeling av omsorgsarbeid basert på blant annet bosted og yrke (Ball, Vincent, Kemp og Pietikainen 2004:478). Dette kunne vært interessant å utforske videre. Likevel mener jeg at

de funnene som fremkommer i denne analysen viser at det også er noe som *ikke* handler om klasse, og at det derfor ser ut til å være knyttet mange dimensjoner til oppgavens tema.

Alle familiene i analysen hadde altså et fellestrekk ved at de hadde høyere utdanning. Alle var kjent med vitenskapelige begreper og metoder. På mange måter var derfor disse informantene lik meg selv. Dette skulle kanskje tilsi at jeg skulle oppleve at samtalene gikk lett og at vi ”snakket samme språk.” Det opplevde jeg bare delvis. Siden forståelsesmåtene var så forskjellig mellom de familiene som valgte et tradisjonelt omsorgsarrangement og de som valgte et delingsorientert, merket jeg at samtalene gikk lettere i de familiene som jeg identifiserte meg med. Jeg tror imidlertid ikke det betyr at jeg fikk mindre informasjon fra de andre familiene, men det ble en annen type samtale i de familiene som tenkte annerledes enn meg selv.

Et metodologisk valg som var bevisst, var valget om å gi familiene stor plass. Selv om oppgaven har hatt en viss tematisk oppbygging, har familiene blitt presentert som enkeltstående case. Det kunne kanskje vært lettere å bruke en ren temabasert analyse, men det var viktig for meg å la leseren blir kjent med familiene i den konteksten de utformet sine liv. Fordi tidligere forskning har vist at kultur og struktur har en tendens til å virke sammen når man skal ta valg om fordeling av omsorgsarbeid, syntes det ikke riktig å ta familiene ut av denne konteksten. Håpet er at denne presentasjonsformen har fått frem både det som var unikt for hver familie, i tillegg til å rette søkelyset mot det som var felles. Utfordringen ble imidlertid å finne en balanse mellom det deskriptive og det analytiske når familiene skulle presenteres slik. Det sosiologiske spørsmålet ”hva er det som skjer når noe skjer” (Haavind 2000:17) ble et godt hjelpemiddel for meg i forsøket med å skape denne balansen.

8.2 Stabilitet eller endring?

Både familie som institusjon og familie som praksisformer har i samfunnsforskningen blitt satt under lupen de senere årene; enten for å vise hvordan disse nære relasjonene gjenspeiler

stabilitet eller hvordan de viser vei mot endring (Syltevik 2000:6). Et begrep som ”stalled revolution” kan tjene som eksempel på hvordan man knytter familie til kontinuitet, mens begreper som ”postmoderne familier”, at det i familien har foregått en ”revolusjon” og en boktittel som ”*Nye fedre i likestilte familier*” (Brandth og Kvande 1996) kan være illustrerende for endringsperspektivet (Syltevik 2000:7-9). I tillegg har disse begrepene ofte et normativt innhold som forteller oss hvordan avsenderne opplever disse samfunnsmessige utviklingstrekkene.

Syltevik fant i sin undersøkelse om familiepraksiser i Norge på slutten av 1990-tallet, klare tegn til *både* stabilitet og endring. Samtidig sier hun at den mest dominerende endringen i familieinstitusjonen og familierelasjoner sannsynligvis er dens *differensiering*. Det betyr at familieforming og familiepraksis i vår tid er noe som gjøres *ulikt* og at det eksisterer ulike familieprosjekter og livsstiler side ved side (Syltevik 2000:10). Dette vil jeg si står i kontrast til den epoken som er blitt omtalt som ”husmorfamiliens storhetstid” (Frønes i Brandth og Kvande 2003:26) og som er beskrevet som høy grad av homogenitet.

I denne masteroppgaven kan jeg ikke si noe direkte om endring. Det hadde krevd data fra ulike tidspunkt. Likevel mener jeg at familiene som har blitt studert gir et bilde som sammenfaller med det andre har beskrevet. Som Syltevik finner også jeg flere ulike idealer og flere måter å organisere omsorgen på. Måten jeg kategoriserte familiene på, gjorde at jeg fikk frem et todelt mønster. Det tyder på at differensiering også er et begrep som er dekkende for mitt materiale. Men betyr de ulike praksisformene i dag at vi kan karakterisere de delingsorienterte familiene i utvalget som moderne og refleksive mens de tradisjonelle familiene kan beskrives som gammeldags i den forstand at de er bundet opp til tradisjonen og reproduksjonen av denne?

I følge Giddens rommer modernitetsforestillingen en kontrast til tradisjonen. Et typisk kjennetegn for moderniteten er i følge Giddens refleksiviteten, men i grunnleggende forstand kjennetegner refleksiviteten all menneskelig handling (Giddens 1997:33). Giddens sier imidlertid at refleksiviteten i det moderne samfunn har en helt bestemt logikk. Hverdagens

rutiner har ingen indre forbindelse med fortiden, bortsett fra når det som ble gjort tidligere tilfeldigvis sammenfaller med det som kan forsvares i lys av ny viten (Giddens 1997:34). I det moderne samfunn får derfor tradisjonen bare sin identitet fra den moderne refleksivitet. Giddens mener at det moderne samfunnslivs refleksivitet består i at sosiale praksiser konstant undersøkes og omformes i lys av ny informasjon om de samme praksiser (Giddens 1997:35).

Det tradisjonelle samfunn mener Giddens styres av en annen logikk. Her holdes fortiden i ære, og symboler verdsettes fordi de inneholder og viderefører generasjoners erfaringer (Giddens 1997:34). Selv om tradisjonen ikke er fullstendig statisk, plasseres en bestemt aktivitet eller erfaring inn i en kontinuitet som struktureres av stadig tilbakevendende sosiale praksiser.

Vi har sett at familiene i mitt utvalg som har valgt et tradisjonelt omsorgsarrangement har en mer "tatt for gitt holdning" i forhold til de valgene de har gjort enn det de delingsorienterte familiene har. Likevel er det ingen i denne kategorien som begrunner sine valg med tradisjonen. Ofte er det begrunnelser som har sammenheng med hva de oppfatter som barnets beste og hva de anser for å være mest praktisk. Ammeargumentet var fremtredende, og i den forbindelse ble det flere ganger referert til vitenskapelige anbefalinger. Disse familiene ser altså ikke først og fremst ut til å være tradisjonelle i den forstand at de har et spesielt ønske om å videreføre tidligere generasjoners praksiser, men måten de gjør omsorgsarbeid på sammenfaller med disse. De delingsorienterte familiene kan virke mer refleksive fordi de tar i betraktning flere alternative løsninger på bakgrunn av en annen mulighetsstruktur, men det refleksive er også til stede hos familiene som har delt tradisjonelt. Mine "tradisjonelle" familier kan kanskje virke gammeldags i forhold til de delingsorienterte familiene i materialet, men sammenlignet med andre familier kan de likevel fremstå som ganske moderne. Jeg mener derfor at dikotomien gammeldags/moderne ikke er noe som er betegnende for mine familier. Kanskje det heller dreier seg om to ulike "omsorgsprosjekter" som lever side ved side og som begge er en del av det moderne.

Hvorvidt det er slik som Giddens hevder at hverdagens rutiner i det moderne samfunn ikke har *noen* indre forbindelse med fortiden er jeg mindre sikker på og sannsynligvis er det et empirisk spørsmål. Uansett er det ingen ting i mitt materiale som tilsier at en slik indre forbindelse er noe som skulle kjennetegne den ene familiekategorien mer enn den andre.

8.3 Maktdimensjonen

Sosiologiske studier har hatt lang tradisjon for å knytte en maktdimensjon til studier av familier og nære relasjoner. I feministisk forskning har resultatene i høy grad fremhevet hvordan mannlig dominans og kvinnelig underordning på ulike måter kommer til uttrykk i parrelasjoner; selv i parforhold som er basert på en prinsipiell likestillingsideologi (Røthing 2004:17). Sosialpsykologen Hanne Haavind har vært en inspirasjonskilde for mange forskere som har ønsket å benytte et slikt kjønnsperspektiv. Andre forskere slik som for eksempel Giddens, har brukt mye plass på å argumentere for synet om demokratisering av privatsfæren og at *fravær* av makt er det som preger parrelasjoner i det senmoderne samfunn (Giddens 1992:179).

Selv om jeg i denne studien har valgt å inkorporere maktdimensjonen i analysen, har det ikke vært avgjørende for meg å ta standpunkt til denne diskusjonen. Jeg har heller valgt å se på makt som et empirisk spørsmål som kan forekomme i noen familier, men ikke nødvendigvis i andre. Derfor vurderte jeg det som viktig å inkludere praksisene i analysen – hvordan familiene gjør og fordeler omsorgsarbeidet i hverdagen. Til dette formålet mener jeg at Bråtens modellmaktteori var fruktbar; ikke bare fordi det ga mulighet til å avdekke makt i nære relasjoner, men også fordi den viser hvordan makt kan opphøre ved at det i samtalerommet blir åpnet for at flere perspektiver kan slippe til (Bråten 2004:123).

Dette er en tilnærming til maktspørsmålet som jeg håper har vært konstruktiv også for å forstå spenningsfeltet mellom stabilitet og endring. Selv om mødre kan ha et fortrinn med hensyn til innflytelse på hvordan omsorgsarbeid skal gjøres, kan fedres inntreden i det praktiske omsorgsarbeidet gi dem en *kompetanse* som medfører at også deres perspektiver blir relevante. Gjennom analysen har kompetanseutvikling som begrep derfor fått et

relasjonelt innhold fordi det beskriver hvordan *barnet* kan lære mor og far omsorg. Samtidig har det fått et *romlig* innhold fordi kompetanseutviklingen var avhengig av at den som skal yte omsorg fysisk er tilstede i hjemmet hvor omsorgssituasjonene med barnet foregår. Til slutt har det også et maktspekt ved seg idet ulik kompetanse mellom foreldrene gir grunnlag for innflytelse på hvordan det konkrete omsorgsarbeidet skal gjøres.

8.4 Kjønnssdimensjonen

Syltevik hevder at når en bruker begrepet familie og diskuterer nære relasjoner, så er begrepet kjønn en nødvendig følgesvenn. Hun mener derfor at man ikke kan si noe om familie uten samtidig å si noe om kjønn. Familierelasjoner er innvevd i prosesser som barnefødsler og reproduksjon, kjærlighet og seksualitet, omsorg og arbeid. Kjønn blir dermed en nødvendig linse for å forstå medlemmenes refleksjoner og praksiser (Syltevik 2000:14).

I denne studien har både mor og far blitt intervjuet, og en av målsetningene i hovedprosjektet var å også få frem fedrenes stemmer. Jeg har tatt utgangspunkt i en forståelse av at kjønn er med på å strukturere familiepraksis, samtidig som kjønn er noe som gjøres eller produseres i konkrete livssammenhenger.

Når familiene fremstår som så forskjellig som de gjør i denne studien, blir kjønnssdimensjonen kanskje mer synlig enn om alle hadde utformet omsorgen likt. For begge familiekategoriene har vi sett at *biologisk kjønn* spiller en viktig rolle i den første tiden av barnets liv fordi mors kropp blir viktig for at barnet skal få mat. Etter hvert som barnet vokser og endrer sine behov, har imidlertid *sosialt kjønn* (det som på engelsk blir omtalt som *gender*) fått forskjellig betydning fordi foreldrene gjør kjønn relevant på andre måter enn det biologiske. Syltevik mener at for å forstå kjønn, må vi også tenke utover kjønn. Siden jeg har identifisert en kjønnssdimensjon i diskursene som foreldrene knytter seg til, i de forhandlingene de går igjennom, og sett på hvordan kjønn kan ha betydning for

gjennomføringen av det konkrete omsorgsarbeidet og lede til ulik kompetanseutvikling, mener jeg en slik forståelse av kjønn gir mening. Vi kan si at sosialt kjønn påvirkes av og påvirker/interagerer med både kulturelle idealer eller diskurser, praksiser og strukturer.

Som nevnt i innledningskapittelet har Brandth og Kvande brukt kjønnsdimensjonen til å forklare forskjeller i bruk av den delbare foreldrepermisjonen og bruken av pappapermisjonen. Foreldrepermisjonen er en kjønnsnøytral rettighet i den forstand at foreldrene selv kan velge hvem av dem som skal benytte seg av den. Brandth og Kvande (2005:52) mener at dette er forklaringen på at foreldrepermisjonen stort sett blir brukt av mødrene. Pappapermisjonen er en øremerket rett for fedre i arbeidslivet og som de etter hovedregelen mister hvis de ikke benytter seg av den. I dag viser tallene at så mange som 90 prosent av fedre i Norge som har rett til fedrekvote, bruker den. Dette setter disse forskerne i forbindelse med den nevnte øremerkingen. Brandth og Kvande har på bakgrunn av dette kommet frem til at videre satsing på fedrekvote er veien å gå for å få flere fedre til å komme på sporet av ”langsom tid” og omsorgskompetanse (Brandth og Kvande 2005:60).

Datamaterialet til min studie gir ikke grunnlag for å trekke nøyaktig de samme konklusjoner. Noen av fedrene i analysen klarte å komme på sporet av denne ”langsomme tiden” og utviklet en omsorgskompetanse, selv om de ikke benyttet seg av den delbare foreldrepermisjonen og selv om de var hjemme sammen med mor i pappapermisjonen. Resultatene tyder på at det ikke bare er prosentfordelingen av permisjonstiden mellom mor og far som er avgjørende for foreldrenes utvikling av omsorgskompetanse og nær relasjon til barnet. Diskursene som de knytter seg til ser også ut til å ha stor betydning. Dette betyr at når den nærværende far-diskursen og/eller likestillingsdiskursen er sterk, vil far kunne utvikle en kompetanse på behovsorientert omsorg *på tross av* et tradisjonelt omsorgsarrangement. Øremerking kan ses på som et gode for disse fedrene, men altså ikke en nødvendighet for dette formålet.

Det var også slik at den øremerkede fedrekvoten ikke viste seg å være en garanti for at far skulle utvikle ”langsom tid” og omsorgskompetanse. Når mor var til stede og foreldrene (og

spesielt mor) knyttet seg til en sterk biologisk diskurs, kunne rutinene fra mors permisjonstid fortsette slik at far heller fikk en medhjelperrolle. *Denne* sammenhengen fant også Brandth og Kvande i sin undersøkelse. Men når vi vet at omtrent halvparten av fedrene som benytter denne ordningen er hjemme sammen med mor i denne tiden (Ellingsæter 2006:127), kan det stilles spørsmål om en ensidig satsing på øremerking som virkemiddel er tilstrekkelig til å få flere fedre til å utvikle behovsorientert omsorgskompetanse. Veien til slik kompetanse ser ut fra denne studien ut til å være mer kompleks, og mye tyder på at denne kompleksiteten gir grunnlag for videre forskning.

Kildeliste

Andenæs, Agnes (1996), *Foreldre og barn i forandring*. Oslo: Pedagogisk Forum.

Andenæs, Agnes (2000), "Generalisering: Om ringvirkninger og gjenbruk av resultater fra en kvalitativ undersøkelse." I Hanne Haavind (red) *Kjønn og fortolkende metode, metodiske muligheter i kvalitativ forskning* (side 287-318).

Andersen, Arnfinn J (2003), *Menn skaper rom for foreldreskap og familie, Farskapets betingelser i en heteronormativ kultur*. Dr.polit.-avhandling, Trondheim, NTNU.

Ball, S.J., Vincent, C, Kemp, S. & Pietikainen, S (2004), "Middle class fractions, childcare and the relational and normative aspects of class practices." *The Sociological Review*, 52 (4): 478-502.

Brandth, Berit og Kvande, Elin (1996), "Nye fedre I likestilte familier". I Berit Brandth og Kari Moxnes (red.) *Familie for tiden. Stabilitet og forandring*. (side 161-174) Tano Aschehoug

Brandth, Berit og Kvande, Elin (2003), *Fleksible fedre*. Oslo: Universitetsforlaget.

Brandth, Berit og Kvande, Elin (2005). Valgfri eller øremerket permisjon for fedre? I: Brandth, Berit, Bungum, Brita, Kvande, Elin, (red) *Valgfrihetens tid, Omsorgspolitik for barn møter det fleksible arbeidslivet*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Brantsæter, Marianne C (2001) *Møter med menn dømt for seksuelle overgrep mot barn*. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.

Bråten, Stein (1983) "*Dialogens vilkår I datasamfunnet. Essays om modellmonopol og meningshorisont i organisasjons- og informasjonssammenheng.*" Oslo: Universitetsforlaget.

Bråten, Stein (2004) "*Kommunikasjon og samspill – fra fødsel til alderdom.*" Oslo: Universitetsforlaget.

Collins, Randall (1988) "*theoretical Sociology.*" USA: Harcourt Brace Jovanovich Publishers.

Dalen, Monica (2004) "*Intervju som forskningsmetode: en kvalitativ tilnærming.*" Oslo: Universitetsforlaget.

Elias, Norbert (1998), "Ch. 27: The Civilizing Parents", i (Red.) Goudsblom, Johan & Mennell, Stephen. *The Norbert Elias Reader. A Biographical Selection*. Blackwell Publishers Ltd.

Ellingsæter, Anne Lise (2005) "De "nye" mødrene og remoralisering av moderskapet." I "*Nytt Norsk Tidsskrift*" 4/2005 side 373-382.

Ellingsæter, Anne Lise og Lars Gulbrandsen (2005). Den lange veien – barnehage som reell valgmulighet. I: Brandth, Berit, Bungum, Brita, Kvande, Elin, (red) *Valgfrihetens tid, Omsorgspolitik for barn møter det fleksible arbeidslivet*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Ellingsæter, Anne Lise og Leira, Arnlaug (2006) Introduction: politicising parenthood in Scandinavia, I: Ellingsæter, Anne Lise og Leira, Arnlaug (red.) 2006. *Politicising parenthood in Scandinavia. Gender relations in welfare states*. Bristol: The Policy Press.

Fog, Jette (1994) *Med samtalen som utgangspunkt*. København: Akademisk Forlag.

Giddens, Anthony (1992) *Intimitetens forandring. Seksualitet, kærlighed og erotik i det moderne samfund*. København: Hans Reitzels Forlag.

Giddens, Anthony (1997), *Modernitetens konsekvenser*. Oslo: Pax Forlag A/S.

Holter, Ø.G. og Aarseth, H. (1993), *Menns livssammenheng*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Haavind, Hanne (1987), *Liten og stor*. Oslo: Universitetsforlaget

Haavind, Hanne (2000), "På jakt etter kjønne betydninger." I Hanne Haavind (red) *Kjønn og fortolkende metode, metodiske muligheter i kvalitativ forskning* (side 7-57). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Jamieson, Lynn (1988). *"Intimacy. Personal Relationships in Modern Societies."* USA: Blackwell Publishers Inc.

Jørgensen, Marianne Winther, Phillips, Louise (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Kvale, Steinar (1997). *”Det kvalitative forskningsintervju”*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Leira, Arnlaug (1992). *”Welfare States and Working Mothers. The Scandinavian Experience.”* Cambridge: Cambridge University Press.

Magnussen, May-Linda, Mydland, Trond Stalsberg, Kvåle, Gro (2005), *”Arbeid ute og hjemme: Sørlandske mødres valg og vurderinger”*. Fou-rapport nr.5/2005. Agderforskning.

Moxnes, Kari (1990) *”Kjernesprengning i familien? Familieforandring ved samlivsbrudd og dannelse av nye samliv.”* Oslo: Universitetsforlaget.

Rogg, Elisabeth (1991) *”Kjønn og klasse i høyere utdanning – gir Bourdieu ny innsikt?”* i *Sosiologi i dag*, nr. 4: 55-75. Oslo: Nobus forlag.

Røthing, Åse (2004) *”Parforhold. Idealer, forhandlinger, strategier.”* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Stefansen, Kari (1998) *”Kjærestepar. Om kjærlighetsidealer og kjærlighetspraksis i parforholdets ulike faser.”* Oslo: Upublisert hovedoppgave.

Syltevik, Liv Johanne (2000), ”*Differensierte familieliv, familiepraksis i Norge på slutten av 1990-tallet*”. Rapport 2/2000. Universitetet i Bergen: Senter for samfunnsforskning.

Thagaard, Tove (2003), *Systematikk og innlevelse*, Bergen: Fagbokforlaget

Walle, Thomas Michael (2005) ”Minoritetspappaer i fedrekvotens tidsalder.” *Tidsskrift for kjønnsforskning*” 2/2005 side 112-114.

Wetlesen, Tone Schou (1997), ”Biologi og kultur i likestilt foreldreskap”, i *Sosiologisk Tidsskrift*, nr.5:235-250, Scandinavian University Press.

Widerberg, Karin (2001) ”*Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord i denne oppgaven er 38598.